

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BARN I ÅRHUS

UNIVERSITETSFORLAGET I AARHUS

BARN I ÅRHUS

Anden samling

Udgivet af Århus byhistoriske udvalg

UNIVERSITETSFORLAGET I AARHUS

1957

Redaktion

ÅGE BREDSTED

VAGN DYBDAHL

EMANUEL SEJR

Omslag

Efter foto af overlærer Thorkil Svendsen,
nu i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

Titelvignet

Århus bys segl. Tegning af E. Rondahl efter en original fra 1421.

FORORD

I december 1956 udgav Byhistorisk udvalg sin første publikation »BARN I ÅRHUS«. Under denne titel var samlet en række barndoms-erindringer fra Århus mellem 1800 og 1914, som havde været trykt spredt i bøger og tidsskrifter. Bogen blev modtaget med betydelig interesse, og udvalget besluttede da at søge tilvejebragt en fortsættelse, dækkende tiden efter århundredskiftet ; det er denne fortsættelse, som hermed forelægges.

I den nye samling er det naturligt nok kun få af bidragene, som tidligere har været trykt. Hovedparten er blevet til gennem redaktionens henvendelse til forfatterne, tidligere og nuværende århusianere. Ved udvælgelsen af forfattere har man lagt vægt på at få en samling erindringer, der dækker de forskellige miljøer og kvarterer i byen.

Udvalget vil gerne bringe forfatterne en hjertelig tak for deres bidrag. Trods kort frist modtog de udvalgets henvendelse med velvilje, og andre gav beredvilligt tilladelse til at genoptrykke tidligere offentliggjorte artikler. Det er udvalgets opfattelse, at forfatterne gennem deres medarbejderskab ikke alene har skrevet en bog for øjeblikket, men også ydet varige bidrag til Århus bys kulturhistorie.

ÅRHUS BYHISTORISKE UDVALG.

Byhistorisk udvalg retter en oprigtig tak til nedenstående, der har støttet udgivelsen ved på forhånd at aftage et større antal eksemplarer.

AARHUS DISCONTOBANK A/S

MARGARINE-COMPAGNIET M. C. A/S

EJNER MIKKELSEN A/S

LOUIS POULSEN & CO. A/S

INDHOLD

<i>Gustav Albeck</i> : Tilflyttere	9
(Docent, dr. phil., f. 1906)	
<i>Erik Christiansen</i> : Dreg for første verdenskrig	27
(Overfaktor, f. 1897)	
<i>August Hansen</i> : Glimt fra min drengetid	39
(Rådhusforvalter, f. 1898)	
<i>Sigfred Hjort Eriksen</i> : Portræt af byen 1925	51
(Bibliotekar, Ballerup, f. 1915)	
<i>Palle Høybye</i> : Mellem Marstrands Gade og Mejlgade	61
(Politimester, Hjørring, f. 1907)	
<i>Bernhardt Jensen</i> : En Trøjborgdreg	79
(Rådmand, f. 1910)	
<i>Karen E. Jensen</i> : Skolepige i Århus	89
(Forfatterinde, cand. mag., Holsted, f. 1895)	
<i>Kai Edvard Larsen</i> : Det gamle Århus møder teknikken	101
(Redaktør, Sønderborg, f. 1901)	
<i>Orla T. Muld</i> : I skolen og på bugten	115
(Skoleforstander, cand. teol., Vejle, f. 1910)	
<i>Ejnar Nielsen</i> : Mit barndomshjem i Statsbanernes administrations- bygning	127
(Redaktør, cand. polit., Stockholm, f. 1894)	
<i>Niels Åge Nielsen</i> : Christiansbjergdreg i 1920-erne	133
(Bibliotekar, cand. mag., f. 1913)	
<i>Emanuel Sejr</i> : Med toget til Århus	147
(Fh. overbibliotekar, f. 1891)	
<i>Sv. Unmack Larsen</i> : En barndom i fattiggården	159
(Borgmester, fh. justitsminister, f. 1893)	
<i>Hakon Wied</i> : Fra plysbetrækkets og viftepalmerne tid	167
(Civilingeniør, f. 1890)	
<i>Gudrun Wohlert</i> : Barn på »Elvirasminde«	175
(Frue, f. 1899)	
Bilag : Kort over Århus 1909.	

Gustav Albeck

Tilflyttere

En morgen i oktober 1910. Rutebåden fra København, *s/s »Niels Ebbesen«*, har lagt til ved »dampskibsbroen« i Århus. Ned ad landgangen vander to små københavnerdreng, hver med en dannebrogsfane i hånden og iført nye frakker fra Thorvald Bergs magasiner, matroskuer, store som møllehjul, altsammen gaver til et par små emigranter fra deres bekymrede bedsteforældre i hovedstaden. En yngre, slank herre ledsager drengene hen langs kajen. Den ældste – min seksårige broder – vender sig for at orientere sig i de nye omgivelser. Bag kulkranen på den tomme søndre mole øjnes Molshoved. Det giver et fast holdepunkt i den nye tilværelse: »Se, onkel Johannes, dér ligger Sverige«.

Men den gode onkel må retlede sine vankundige nevøer. Vi er ikke længere på Sjælland – ikke længere i København, men i nye, helt fremmede, helt ukendte omgivelser.

Min bror kom meget snart til at erfare det grundigere end jeg. Med sine 6½ år var han skolemoden og måtte allerede få dage efter vort indtog i Jyllands hovedstad vandre den korte skolevej – fra vort hjem i Nørregade 38 til forberedelsesskolen i Guldsmedgade 25.

Bygningen ligger der endnu – uforandret i det ydre, men så sandelig ikke i det indre. Nu toner den af sang og musik fra Jette Tikjøbs 1200 musikglade elever. Dengang var lydene mindre harmoniske, men nok så gennemtrængende, uagtet elevtallet kun var $\frac{1}{10}$ af det nuværende: frikvarterernes massive junglelarm, en grå uigennemtrængelig mur af skrig og skrål og slagsmål, knald af lussinger og smæld af spanskrør.

Skolen var en betalingsskole for drenge, en underskole med 5 klasser. Den forberedte pogene til optagelse i den eftertragtede katedralskole, latinskolen, som den dengang almindeligvis – respektfuldt – kaldtes. Adskillige af lærerne var adjunkter fra denne ophøjede læreanstalt. Herudover talte lærerpersonalet nogle få unge lærere med seminarieuddannelse og en flok fruer og frøkener af højst forskellig alder, evne og tækelighed. Over det hele regerede bestyreren, den gamle, hvidskæggede P. M. Albeck.

Det var et tilfælde, der kunne se ud som en tanke, at min bror

(og senere jeg) kom i »Albecks Skole«, som den ofte populært kaldtes. Men der var ikke tale om nogen form for familieskab. De to slægter, som bærer samme navn, har ikke den ringeste genealogisk forbindelse. – Al-

*Gustav Albeck 1913
med broderen Vilhelm
i barnevognen.*

Efter foto i privateje.

ligevel tror jeg nok, at navnefællesskabet kom os til gode. Den gamle Palle Morten (sådan kaldte drengene ham) tog sig næsten bedstefaderligt af min storebror. Det var i høj grad tiltrængt. Københavnerne var ikke velsete blandt datidens århusianske drenge. Alene deres civiliserede sprog og tøsede tøj var casus belli og affødte såmænd også drillerier fra lærernes side. Min fredelige bror måtte – ganske uøvet i slagsmål – kæmpe hårde kampe for sin eksistens i hvert eneste frikvarter – og med hver eneste dreng i klassen. Kun Palle Mortens lejlighedsvis indskriden gav ham nu og da en smule tiltrængt våbenhvile.

Til gengæld øvede han sig hjemme til den kommende dags dyster ved at bokse løs på sin sagesløse yngre bror, noget nyt og ganske ukendt i familien. Det var svært at vænne sig til i begyndelsen, men viste sig at være til stor nytte. Jeg var i skrap træning, da jeg i 1912 holdt mit indtog i instituttet i Guldsmedgade. Mine muligheder for at hævde mig var i det

hele betydeligt bedre end min brors to år tidligere, bl. a. også fordi jeg havde haft tid til at tilføje mit sprog et tilforladeligt århusiansk tonefald.

De to år – fra 1910–12 – var en mærkelig tid. Jeg havde i nogen måde mistet min store bror og eneste ven. Om formiddagen var han i skole, og om eftermiddagen ville han ofte hellere slås end lege som i gamle dage. Men i mine formiddagstimer lærte jeg både ensomhedens og arbejdets velsignelser at kende. Jeg fulgtes med far op til fødselstiftelsen hver morgen. Turen gik gennem Vennelyst, som far holdt meget af. Når han så stiftelsens lyse, slotslignende bygning mellem træerne i den nordlige ende af parken, mindedes han Frederiksberg Have. Både for ham og for mor, der begge var født i København og havde al deres familie og alle deres venner dér, var omplantningen fra hovedstaden til hovedlandet forbundet med vanskeligheder og savn.

Når vi kom til stiftelsen (efter at have passeret den hvide generalsbolig, foran hvilken et par rødmossede jyske jenser med dragne ryttersabler vågede over general Leschly's liv og sikkerhed) gik vi hver til sit, far til stuegang eller operation, jeg til min gode ven, varmemester Hendriksen, der regerede suverænt over stiftelsens kælderetage. Her havde han sin lille bolig, og her stod de to store kedler, der sikrede hospitalet varme og det uundværlige varme vand.

Hver morgen kørte Hendriksen en bunke slagter og aske ud i den sydlige ende af stiftelsens park. Her – i en lille »lund« af unge bøge, gamle ahorn og høje pile – havde overlægen sin have. Her anlagde far og vi en høj. På højen lod far bygge en lille gul ganske dekorativ træpavillon, hvori vi kunne søge ly i regnvej. Her havde vi et fristed og en legeplads, dejligt ugenert – lige til o. 1918, da der byggedes husvildebaracker i det søndre hjørne af den nuværende universitetsgrund. Så skete det ikke sjældent, at pavillonens ruder blev knust af stenkast fra vore nye naboers ufredelige ungdom, som vi fra tid til anden måtte udkæmpe drabelige slag med.

Men i årene 1910–12 var alt fredeligt. Jeg kom hver morgen med min trillebør og skovl, fandt Hendriksens askebunke og havde nogle timers sund beskæftigelse med at sprede slagterne over »lundens« nyanlagte og noget fugtige gange. Med tiden blev de hårde som cement.

Når min bror og jeg om eftermiddagen var sammen i »lundens«, yndede vi at klatre i træerne. Der var navnlig en gammel, høj pil, som det var svært at komme op i. Anstrengelserne belønnedes, når man havde nået den

underste store gren, for så fulgte gren på gren næsten som en stige helt op i den svajende top.

Som den mindste havde jeg svært ved at nå op til det gode startsted. Derfor øvede jeg mig i formiddagstimerne på andre og mere overkommelige opgaver, øvede mig, så at jeg nær havde sat livet til. Hvad gør en lillebror ikke for at nå på højde med den store?

Det var en dag i foråret 1913, formentlig en feriedag. Henne bag et hjørne af gangen stod en bæk. Her sad barnepigen, henfalden i søde vårdrømme. Foran bænken stod min yngste bror i sin høje barnevogn. Jeg kunne lige skimte dem mellem træerne.

Jeg havde fundet mig et godt træ, en slank, men stærk bøg, der havde nogle lovlig spinkle grene forneden, men hvis stamme i mandshøjde gaffeldelte sig i to kraftige, opadstræbende grene. Her i gaflens bund var der lige plads til en drengfod, og her havde jeg ofte tidligere mast mig op. Men den pågældende dag gik det galt. En af de underste grene knækkede, og jeg gled ned, så min underkæbe blev klemt fast i bunden af U-et. Aldrig har jeg følt mig så hjælpeløs. Jeg kunne ikke åbne munden – ikke give et skrig fra mig. Jeg prøvede på at hæve mig op i armene, men sad uhjælpeligt fastklemt i den snævre tveje. Pigen opdagede intet.

Til alt held kom der undsætning. To mænd i hvide kitler nærmede sig ad »lundens« slaggebeklædte sti. Den ene var far – den anden en høj, slank herre med lyst, tilbagestrøget hår og et lille engelsk overskæg. Far så mig ikke, men den høje mand opdagede mig, just som de var ved at gå forbi. Han sprang til og fik mig befriet. Det var far's foresatte, landets justitsminister, højesteretssagfører Frits Bülow.

Far var formodentlig så optaget af at fremstille en sag for ministeren, at han slet ikke blev klar over situationens farlighed. Jeg gætter på, at Bülow om aftenen, da han havde inviteret mine forældre i teatret og på »Royal«, har berettet nærmere om episoden, for jeg husker, at jeg om natten vågnede ved at der blev tændt lys, og at far og mor stod selskabsklædte ved min seng. »Se de blodunderløbne pletter på hans hals og hage«, sagde far, »det har virkelig været alvorligt«.

– Javist havde det været alvor. Nu 44 år efter tør man nok prale med, at man formentlig er den sidste dansker, som rigets justitsminister har befriet fra hængningsdøden på selve retterstedet.

Mellem far og Bülow bestod et meget hjerteligt forhold, der holdt sig usvækket gennem årene. Bülow gik af som minister samme år, som den nys

skildrede hændelse havde fundet sted (ved ministeriet Klaus Berntsens fald), og blev ikke siden minister. Men han og hans elskelige frue (en søster til Valdemar Poulsen) kom i det følgende årti næsten hvert år på små besøg til Århus, hvor de holdt af at gå i teatret (det var i Aage Gardes glansfulde direktionstid). »For at se nye ansigter«, som Bülow sagde. De besøgte da altid mine forældres hjem, ligesom far og mor under Københavnsbesøg ofte blev bedt til middag hos Bülows. Selv mange år efter far's død modtog min familie vidnesbyrd om Bülows trofasthed og hengivenhed.

*

Vort første hjem i Nørregade var af beskedne dimensioner. Der var en stor karnapstue og et lille kabinet til gaden – og til gården en ikke særlig stor spisestue, herudover soveværelse, et lille barneværelse og et diminitivt, mørkt og fugtigt pigekammer.

I 1913 blev hjemmets rammer udvidet betydeligt, ved at man inddrog nabolejligheden. Vi fik nu 3 værelser til gaden, og navnlig fik far – ved sammenlægning af to stuer – et rummeligt og meget smukt studerværelse. Hertil kom, at han ved at lade den inddragne lejligheds badeværelse og køkken slå sammen kunne indrette sig et moderne undersøgelsesværelse, i det ydre en lille operationsstue. – Men tilbage til hjemmet, som det så ud i 1910–1913.

Smukt var dette vort første Årshjem vel ikke, men hyggeligt. Midt i den store stue stod – skråt ud fra karnappen – den voksdugsbeklædte løjbænk, der tjente som undersøgelsesbord i konsultationstiden. Et stort grønmeleret tæppe og nogle puder omskabte den til en salonfåhig divan med karnappens mange palmer på bambusstativer af forskellig højde som dekorativ baggrund. – For endevæggen i dagligstuen tronede en højtsvunget familiesofa, ret en lækkerbidsken for Kjeld Abell. Foran sofaen et stort, rundt mahognibord. Disse pragtstykker var en arv fra min far's onkel, H. C. L. Buchheister, der også var onkel til Peter Nansen. – Møblerne havde tidligere været i Århus, hvor Buchheister i atten år var en højt betroet embedsmand i ledelsen af de jysk-fynske baner (fra 1867, indtil han i 1885, som kommitteret, knyttedes til det nyoprettede generaldirektorat for statsbanerne i København). I tiden 1870–73 nød han endog den ære at sidde i Århus byråd. Han havde i det hele prøvet lidt af hvert: kancellist i finansministeriet, fuldmægtig i generalpostdirektoratet, kontorchef i Københavns magistrat og i hele 4 år redaktør af »Berlingske Tidende«.

Interiør fra hjemmet i Nørregade.

Efter foto i privateje.

Herfra entledigedes han i de bevægede dage i oktober 1864 på regeringens foranledning. Den brave mand havde nægtet at give bladets kurs en kraftigere drejning til højre. Ikke længe efter fik han posten som overregnskabschef ved de jydsk-fynske baner, en slags forvisning til det mørke fastland, som han tog med oprejst pande. Der går endnu ry af hans dygtighed og forhandlingsevne.

I sine unge dage havde han – ikke uden held – forsøgt sig som dramatisk

forfatter. Som polemiker berømmes han for at have ført en kraftig pen og for aldrig at være blevet sine modstandere svar skyldig. Det var en mand, jeg gerne ville have kendt personlig. Desværre døde han – 81 år gammel – fem uger efter at jeg havde set dagens lys. Hans bord pryder nu min spisestue. Jeg tænker kærligt på ham, når min familie og jeg samles om det ved middagstide. Den af mine døtre, der gifter sig med en indvandret københavner, som vil sværge hende og Århus evig troskab, har chancer for at arve det.

– Over onkel Buchheisters sofa hang en stor samling portrætter af gamle danske læger. De flankerede et gammelt stik efter Rembrandts anatomiscene. På en stump væg mod gaden stod en smuk reol, stammende fra min oldefar, filosoffen, professor Rasmus Nielsens hjem. Ind mod kabinettet var der en bred skydedør, på hver side af denne et forgyldt konsolpejl i rokoko. Mellem døren til entréen og spisestuen var klaveret anbragt, den gave fra far, som mor satte mest pris på. Hun var meget musikalsk og spillede smukt. For far derimod var al musik generende støj. Ikke desto mindre havde han som nygift ofret alle sine sparepenge, for at mor kunne få sit Hornung & Møller.

I kabinettet havde mor sin stue med skrivebord og nøddetræsmøbler med rødt damaskbetræk. På de mørkegule vægge Carl Blochs raderinger i sirlig ophængning. I vinterhalvåret var gardinerne og portiererne herinde vinrøde – i den store stue dybtgrønne. Frygteligt at tænke på og læse om, men hyggeligt i de mørke aftener, hyggeligt. Dog hvilken fest og forvandling, når hovedrengøringen ved forårstide var overstået, og lyse, lette gardiner afløste de tunge og folderige draperier. –

Om spisestuen er der ikke andet godt at sige, end at den til nød kunne rumme 18 personer. Den var mørk og trist. Egetræsmøblerne omfattede foruden stole og bord et dækketøjsskab og en højtopygget buffet i næstværste jugendstil og med indlagt spejl. Men prægtigt så det ud, når bordet var trukket ud, og der dækkedes op til fest.

Jeg vidste ganske vist ikke noget værre. Som barn nærrede jeg en dyb uvilje mod fremmede. Når kogekonen, den gamle jomfru Andersen (ja, sådan skulle hun til- og omtales) kom på formiddagsbesøg iført et kort regnslag og en mørk stråhat med hagebånd og havde en længere sagkyndig samtale med mor, vidste jeg, at skæbnen var uafvendelig. Far så gerne, at min storebror og jeg kom ind og hilste på gæsterne inden bordet, men jeg bad altid om at komme i seng. Det varede længe, inden jeg

dristede mig til at gå ind og give de fremmede hånden. Også børneselskaber holdt jeg mig på afstand af – under de tåbeligste påskud. Siden kom jeg på bedre tanker.

Blandt gæsterne var ikke sjældent øvrigheds personer som den kgl. borgmester, den runde og joviale Ernst Drechsel, der vandt far's hjerte ved sin interesse for universitetssagen, og byfogeden, den bistert udseende, men ofte muntre og sprællevende August Goll, på en gang kunstner og videnskabsmand, et sprudlende krater af ånd og viden, en hjerne, der lynsnart borede ned til kernen i ethvert problem, som kom på tale. Far og Goll fandt hinanden i et venskabsbetonet interessefællesskab, to vidende og kundskabssøgende mænd, der lærte af hinanden, belærte hinanden. Det var kun de færreste, som Goll åbnede sig for. Mange fik derfor et ufuldstændigt indtryk af hans uhyre sammensatte personlighed. Hans aktive interesser spændte fra kriminologi over psykiatri og litteratur til teater. Han skrev afhandlinger om Shakespearske dramaer og var i en årrække et fremtrædende medlem af Århus Teaters repræsentantskab og formand for Teaterforeningen, der indlagde sig fortjeneste ved at arrangere gæstespil fra Det kgl. Teater på Århus scenen – og derved forberedte loven om Det kgl. Teaters provinsvirksomhed.

Goll og hans markante frue (en søster til dr. phil. Ernst Kaper) kom mangan aften helt alene, officielt for at spille kort, men reelt for at føre lange og indholdsrige samtaler. Det var et savn for mine forældre, da Golls i 1920 forlod byen, men en glæde, da det få år senere erfarede, at Goll havde opnået den stilling, der gav hans evner størst mulighed for udfoldelse: embedet som rigets anklager.

Til omgangskredsen hørte også en overgang den kloge, noble og lærde officer, generaløjtnant A. P. Tuxen, som i årene 1911–13 var nabo til fødselsstiftelsen. Han var barnebarn af August Bournonville, hvad man dog ikke kunne aflæse af hans lidt kantede ydre. – Øverst i den store bolig, som spændte over 4 etager, havde Tuxen sit studereværelse, fjernt fra familie og adjutanter. Her sad han i sin fritid og syslede med kæmpeværket om Den store nordiske Krigs historie eller andre litterære arbejder. »Fredensborg« kaldte han sit studereværelse. Her lodes ingen uværdig ind. Men far hørte til de adgangsberettigede, historisk orienteret og interesseret som han var. Og generalen og hans frue var ikke sjældent mine forældres gæster.

Men ellers var det især far's kolleger, som hjemmet åbnede sig for.

Blandt de ældre den fine og elskelige professor Tage-Hansen og hans milde, venlige hustru. Tage-Hansen var overlæge for Århus amtssygehus, en af pionérerne i arbejdet for et moderne sygehusvæsen i Jylland og en af de gamle forkæmpere for et universitet i Århus. Han havde arbejdet med i universitetssagen i 1890erne, i samvirke med store handelsmænd som Rudolf Wulff, Otto Mønsted og Hans Broge, og han havde set sagen nærmere sig en løsning under den tidligere universitetsprofessor, biskop dr. theol. Fredrik Nielsens førerskab. Han nåede inden sin død i 1920 at være med til at bringe sagen for regeringen, der i 1919 nedsatte et udvalg for oprettelsen af et universitet i Jylland. Dette udvalgs betænkning (afgivet i 1925) gik enstemmigt ind for tanken om et lærdomssæde i Jylland og lettede vejen frem til tankens virkeliggørelse.

Det ville fortælle billedet og være en underkendelse af mange andre folks indsats, om jeg prøvede på at opstille en slags apostolisk succession ved at hævde, at far arvede universitetssagen fra Tage-Hansen. Men det har utvivlsomt været far til stor gavn at få sagens forhistorie sat i levende historisk perspektiv gennem samtaler med hans 20 år ældre kollega. Da dr. med. Holger Strandgaard, en af far's gode venner fra studietiden, i 1913 ansattes som Århus kommunes første overkirurg, dannede de tre overlæger et triumvirat med henblik på at skabe et organ, der kunne virke til gavn for lægevidenskabens fremme i Jylland: »Jydsk medicinsk selskab«.

Fra nu af blev det skik, at Jyllands læger på en række søndage stævnedes mod Århus eller en anden af landsdelens større hospitalsbyer for at høre foredrag eller deltage i aktuelle diskussioner om problemer fra den videnskabelige forskning. Ofte var det professorer fra det gamle lærdomssæde i København, der bragte belæring til deres jyske kolleger. Men som hospitalsvæsenet i Jylland udviklede sig, og flere og flere videnskabeligt arbejdende læger rykkede ind i chefstillingerne på de jyske sygehuse, prægedes møderne mere og mere af landsdelens egne folk. Et videnskabeligt liv voksede frem på de jyske hospitaler og gjorde år for år tanken om et lægevidenskabeligt centrum i Jylland mere og mere uafviselig. Jydsk medicinsk selskab førte det uomstødelige bevis for, at der både var behov og grobund for et videnskabeligt virke i Jylland. Det banede ikke blot vejen for et medicinsk fakultet, men for et universitet i hovedlandet.

– Når selskabet havde holdt et af sine møder i Århus, samledes foredragsholdere og diskussionsdeltagere i reglen hos et af bestyrelsesmedlemmerne. Det gik vist i nogen måde på skift, men selskabet holdt mange møder,

og det var ikke så få af tidens kendte læger, der i årenes løb kom som gæster hos far og mor. Det ville – helt bogstaveligt – være lettere at nævne, hvem der ikke kom.

– Et mere personligt forhold havde far og mor til familien Strandgaard, i hvis smukke, af fin gammelkøbenhavnsk kultur prægede hjem (oprindeligt på Kystvejen, siden i villaen i Finsensgade) også vi drenge var kærkomne gæster. Familierne var undertiden på udflugt sammen (især mindes jeg en sejltur på Himmelbjergsøerne en dag i den varme sommer 1914) – og vi kom ikke sjældent til små familiære sammenkomster, præget af fru Dora Strandgaards fine hjertelighed og Holger Strandgaards ligefremme venlighed og københavnske lune.

Et andet hjem, der på lignende måde kom til at stå vor familie nær, var øjenlæge Einar Lindgrens. De var barnløse og meget velstillede. Deres hjem var stort, fint og fornemt, ikke mindst efter at det var flyttet ud til første-salen i den store, hvide klinik, som Lindgren havde bygget på Marselis Tværvej. Her var endog en særlig staldbygning til ridehestene. I sine velmagtsdage var Lindgren en passioneret og elegant rytter. Hver morgen tidlig red ægteparret en lang tur i Marselisborgskovene.

– Det var nu ikke den hippologiske interesse, der forbandt Lindgren og far (selvom far havde aftjent sin værnepligt som underlæge ved de Randers dragoner!). – Lindgren var en stor dygtighed på sit felt. Han gjorde oftalmologiske undersøgelser på fødselsstiftelsen og bidrog på grundlag heraf med foredrag i Jydsk medicinsk selskab. Sammen med far propagerede han i skrift og tale for oprettelsen af specialklinikker i Jylland.

Der kunne være noget engelsk-fornemt over Lindgren og hans frue, en gentleman og hans lady, men gennem det stilfulde ydre væsen mærkedes altid noget varmt og hjerteligt. Børn er måske ikke altid følsomme over for noget sådant, men vi tre drenge kom snart til at fornemme det. Lindgrens fulgte vor opvækst med en medlevende interesse, som kunne minde om den, som en barnløs onkel og tante retter mod deres yndlingsnevøer.

Desværre pådrog Lindgren sig en infektion kort tid efter den første verdenskrig. Det var vist en form for »australsk syge«, et angreb på hjernecellerne, som langsomt, men ubønhørligt nedbrød den engang så elegante og livfulde mand. Han måtte opgive sin ridning, sin klinik, sit arbejde. Til sidst måtte han også opgive sin kæreste syssel: læsningen. De seneste gange, vi besøgte ham, havde han meget svært ved at tale – gik ind i stuen ved siden af og formede en enkelt sætning, som han besværligt frem-

stammede, når han vendte tilbage. Men sin ranke holdning og elegante fremtoning beholdt han, til en hjerneblødning – under et ophold i København i marts 1928 – gjorde ende på hans lidelser.

Klinikken blev samme år – efter længe at have stået tom – overtaget af Universitetssamvirket, der indrettede den til kollegiebygning, byens første, Marselisborg Studentergård. Efter befrielsen blev den solgt til militæret, som har gjort den til sæde for Vestre landsdelskommando. En smuk lind i haven plantet d. 11. september 1928, universitetets åbningsdag, er nu det sidste synlige minde om stedets fordums forbindelse med Alma Mater. –

Der kunne nævnes mange andre læger, der kom i nær kontakt med mine forældre og vort hjem i Nørregade. Her må jeg nøjes med at tilføje to navne: Henrik Bang og Svend Zahlmann. Bang var overlæge ved det i 1913 åbnede Marselisborg hospitals dermatologiske afdelinger. Zahlmann regerede over afdelingerne for epidemiske sygdomme. Han blev en dag i januar 1915 hentet til mit sygeleje og konstaterede, at jeg havde skarlagensfeber. Kort sagt: indlæggelse.

Jeg mindes endnu min ensomme køretur i den snævre, hestetrukne sygevogn. Da jeg syntes, at turen havde varet længe nok, rejste jeg mig feberhed på knæene i »kurven« og kiggede ud gennem en ventil over den ene matte rude. Rundt omkring nøgne, snedækte marker – fjernt fra by og huse. Det var omtrent, hvor nu Chr. Kiersplads ligger. Marselisborg hospital var med fuldt overlæg anbragt så fjernt fra byen som muligt. Af hensyn til smittefaren. Man havde vistnok i hine tider en uklar forestilling om, at bakterier holdt sig flagrende i luften omkring epidemihuse. Ingen offentlige trafikmidler lettede befolkningen adgangen til dette befængte sted. De, der vovede sig derud i besøgstiden, lodes ikke ind, men måtte stå uden for bygningen og vinke til de oppegående, der stod bag en rude i en af gangene.

Jeg havde den fordel, at far i sin egenskab af læge måtte komme ind til mig. Men hans travle virke, den store afstand og sidst, men ikke mindst, ængstelsen for at komme til at bære smitte med sig op til de mange små på stiftelsen gjorde besøgene temmelig fåtallige. Til gengæld fik jeg hver dag et brev fra mor. – Desværre krævede bakteriefrygten, at denne kostelige brevsamling blev brændt. Hvor gerne ville jeg ikke i dag have haft dette pant på en ung mor's kærlighed til sin dreng – denne dagbog om stort og småt i hjemmet – om far og brødrene og vores kære, trofaste pige, Fie – og hele livet i Nørregade og på skolen. –

Zahlmann kom til en hastig stuegang hver formiddag. Han gik den hele vej fra Guldsmedgade, fulgt i respektfuld afstand af sin jagthund. Om aftenen – eller når Zahlmann havde fri – tog Bang stuegangen. Jeg hørte mange år senere, at han næsten hver aften havde ringet mine forældre op og bragt dem en hilsen fra mig. Han havde selv børn og vidste nok, hvad forældre måtte føle, når en barneseng derhjemme stod tom nat efter nat.

Det blev for mit vedkommende til mere end 100 nætter. I hine tider krævede skarlagensfeber 56 dages isolation. Nu klarer man sig takket være penicillin på få dage. Tilmed ved man nu, at der findes forskellige bakterietyper, og at man derfor meget vel kan få sygdommen to gange i træk. Vi lå otte knægte på samme stue, og muligheden for gensidig udveksling var således ganske omfattende. To dage før jeg skulle udskrives – en søndag, som jeg havde håbet skulle blive den sidste i dette fængsel – blev jeg rystende syg. Sygeplejerskerne fik mig i seng, og der gik bud til Zahlmann. Han tog far med i bilen. Jeg kan endnu se de to værdige overlægers bekymrede miner, da de kom springende ind på stuen, hastigt knappende kitlerne om sig. Formentlig har de frygtet en lungebetændelse eller en difteritis. Så galt var det nu ikke. Det var blot scarlatin, som begyndte forfra.

Difteri var nok den mest frygtede børnesygdom. Der lå adskillige tilfælde på Zahlmanns afdeling. Vi hørte om hvert eneste dødsfald af meddelssomme sygeplejersker: »Ak, ja, i nat er den lille Inger herinde ved siden af død«, »ja, i dag måtte Henry bort« – osv.

Hen på eftermiddagen så vi da vor gamle grånende ven Rasmus og en anden af portørerne komme vandrende med den overdækkede bære på plænen uden for vinduet. Langsomt og værdigt gik det hen til kapellet. Og ved aftenstid, når mørket stod uigennemtrængeligt sort mod de utildækkede vinduer i sygestuen, tændtes lyset i den lille uhyggelige bygning derovre. Min seng stod sådan, at jeg ikke kunne undgå at se det makabre skyggespil – en lille skare mørke mennesker og silhuetten af den sorte ligvogn med den pompøse overbygning, ret et syn at falde i en tryk og barnlig søvn på.

– Læreri var disse måneder for en otteårig, forvænt dreng. De skabte kontakt med jævnaldrende, en solidaritetsfølelse som på en belægningsstue for rekrutter. Her lå apotekersønnen og overlægens dreng side om side med bydrengen, hvis fødder var blodigt kød af al for megen styrten

Hovedindgangen til Marselisborg Hospital, opført 1913.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

rundt i klaprende træsko, – og med andre børn, som livet havde givet mindre tryghed og færre glæder, end man selv havde kendt. Mange blev udskrevet, og mange kom ind, stundom forfærdeligt syge, i de mere end tre måneder. Men i det daglige var vi et – en helhed – fælles om dagens små ensartede begivenheder.

Og en dag – d. 24. april 1915 – slog befrielsens time. For sidste gang førte Rasmus mig ind i badeværelset – han havde badet mig ofte, for min hud nægtede at skulle –, for sidste gang måtte jeg døje hans langvarige dukkerter, der morede ham mere end mig.

Jeg forlod stedet uden vemod – hentet i bil af far. Jeg var ved at sprænges af længsel efter gensynet med brødrene (som jeg kun ganske få gange havde set uden for ruden), mor og stuerne. Men ved min hjemkomst til Nørregade 38 måtte jeg først ind i undersøgelsesværelset og vaskes grundigt i sublimatvand. Far tog ingen chancer, når det drejede sig om bakterier.

Dagen efter ringede en ængstelig præst min far op: »Min søn, der ligger på Marselisborg, og som skulle udskrives om et par dage, har fået skar-

lagensfeber for anden gang. Jeg ved, at Deres dreng har haft det ligedan. Er det farligt?» – Far beroligede præsten efter bedste evne, mens han skottede ned til sin næstældste pøde. Han lå på gulvet – mellem sine to brødre – og legede med sin hjemkomstgave, et mekanisk tog – lykkelig ved at være hjemme.

*

Den første tid efter min hjemkomst var jeg helt sikker på, at jeg ville være læge, overlæge. Ikke som far og slet ikke som Zahlmann, men som den rare overlæge Bang, der altid bragte sjov og historier med sig, når han gik stuegang. Lysten til lægegerningen fortog sig dog snart. Interessen for Æskulap måtte i det lange løb vige for betagelsen af muserne.

Vort hjem var ikke uden skyld i denne udgang. Tidligt vænnedes vi til god læsning – og tidligt lærte vi teatrets og musikkens verden at kende.

Mit første besøg i Århus Teater fandt sted en lørdag eftermiddag i 1911. Fru Oda Nielsen fortalte eventyr for børn og sang børnesange: »Sørens far har penge –« og alt det dér. Vi, far, min storebror og jeg, sad i en af sideløjerne. Jeg havde aldrig set noget lignende som denne vældige sal med al det meget guld på loft og vægge. Det var det, som betog mig mest.

Året efter var jeg til »Gutter ombord« med mine forældre. Det blev en stor aften. For tilskuerne. Jeg kommenterede med høj røst min betagelse: »Se, far, det er rigtigt kød!« – Det var Gunnar Helsengreen, som gjorde sin entre som rigtig københavnsk slagter med bowler, langt forklæde og trætruget over nakken. Her var raske orlogsgaster og sjove islændinge, bådsmandspiber og sus i takkelagen. Bedre indvielse i teatrets verden kunne ikke tænkes.

Min næste teateroplevelse var knap så vellykket: »Ridderen af Randers Bro«. Herman Florentz var en forkølet og stærkt nysende Svend Trøst, Carl Hillebrandt en djærv Niels Ebbesen og Philip Bech den slemme Grev Geert. Meget kullet og meget slem, men ikke så fæl, at jeg nærrede noget ønske om at bivåne hans halshugning. Jeg krævede højlydt at komme ud, da jeg fornå, hvad det trak op til, og ødelagde formentlig den helt store oplevelse for en del tilskuere. – Følgen af min forskrækkelse blev, at jeg snød mig selv for at se Peter Christiansens Jeppe. Jeg havde på en eller anden måde fået færten af, at Jeppe skulle hænges, og det ønskede jeg ikke at være med til. –

– Da jeg var en halv snes år gammel, fik jeg mine første rigtige teateroplevelser. Far og mor tog min storebror og mig med til Olaf Poulsens

afskedsforestillinger på Århus Teater. Det takker jeg dem for. Jeg ser endnu for mig hans ynkværdige Falsmaal, hans forvirrede birkedommer Krans og hans buldrende og blodsprængte von Buddinge. Og jeg ser mesteren den sidste aften på teatrets balkon i lyset fra ungdommens fakler. –

Forøvrigt vidste jeg meget tidligt, at teatrets folk er ganske almindelige og elskværdige mennesker. – Far var læge for Christel Holch, teaterdirektør Jacob Jacobsens hustru. Min bror og jeg havde været inviteret hen at lege med deres datter i hjemmet på Kystvejen. Kun to ting var anderledes end i andre hjem: ridderrustningerne i spisestuen og den gennemtrængende lugt af kamillethe. – Inde i børneværelset lå en lille dreng med tæt næse. Far havde året før (1912) hjulpet ham til verden. Johan Jacobsen hed han, i dag et af dansk filmsproduktions store navne.

*

Sansen for musik havde vi – som nævnt – fra mor. Fra sin korte ungpigetid i Århus (min morfar havde været stabschef ved 2. generalkommando 1888–93) var mor veninde med pianisten Ingrid Thomsen, datter af hospitalsforstander, sagfører Carl Thomsen (død 1909) og søster til bl. a. lokalhistorikeren, overretssagfører C. T. Thomsen og hospitalsforstanderinde, byrådsmedlem Mariane Thomsen. Med sin gamle mor og sine søskende holdt hun til på »Aldersro«, hvis plat-de-menage-lignende hovedbygning først for få år siden har måttet vige for nye store boligkomplekser på Trøjborg.

Ingrid Thomsen var både et fint menneske og en fornem kunstnerinde, velanskrevet blandt tidens førende solister, som hun ofte akkompagnerede på deres turneer i Jylland, og velrenommeret som klaverpædagog. (At det ikke lykkedes hende at få mig til at øve mig til hendes timer, skal ikke regnes hende til last. Skammen er ene min. Men noderne lærte jeg da, hvilket kom mig til gode, da jeg en årrække trakterede stortromme og bækkener i Birger Gades ungdomsorkester).

Ingrid Thomsen kom ofte om aftenerne og spillede for mor, og ikke sjældent fulgtes de til koncerter. Vi drenge lærte, takket være hende, megen god musik at kende, og for mor var det en lykke at have en, som hun kunne dele sin glæde ved musik med. Det var før radioens musikmættende dage. Mødet med god tonekunst i god udførelse var en sjældenhed.

Blandt dem, der bragte musik til huse, var også daværende fuldmægtig, senere distriktschef, i DSB Gustav Hansen, en stor kunstelsker, noget

Hjørnet af Vennelyst Boulevard og Randersvej, ca. 1909, med generalsboligen, der senere overtoges af fødselsanstalten.

Efter foto i Århus folkebibliotekets lokalhistoriske samling.

af en mæcen og ikke så lidt af en kunstner. Han havde været ansat under min morbror, R. N. Zachariae, der var kontorchef i generaldirektoratet i København, og som udtrykkelig havde pålagt ham at besøge os og spille for mor!

Gustav Hansen blev en betydningsfuld skikkelse i århusiansk musikliv, ikke mindst takket være sit nære kendskab til mange af tidens udøvende kunstnere. Han var – sammen med prosekter Fr. Gregersen, der også var en hyppig gæst i vort hjem – en bærende kraft, da i 1919 Århus philharmoniske selskab blev stiftet. Her fik jeg – fra mit 14. år – en stor mængde klassiske symfonier at høre, dygtigt fremført under professor Emil Robert-Hansens solide ledelse. –

– I sommeren 1921 flyttede vi ind i den dejlige overlægebolig ved fødselsstiftelsen. En af de sidste aftener i det gamle hjem i Nørregade besøgte Ingrid Thomsen os. Jeg husker, hvordan hun den aften fortalte om sine studieår i Tyskland, om et ungt, sorgløst liv i den store musikkens verden. Da hun skulle gå, aflagde hun en tilståelse: »Jeg har været på kiggegilde i dag – vandret rundt om jeres nye hus og set ind i alle stuerne. Hvor bliver

der dejligt. Jeg glæder mig, til I kommer op på bakken, så får jeg så nemt ved at kigge indenfor«.

Hun skulle aldrig komme til at betræde vort nye hjem. En blodprop gjorde brat ende på hendes liv, kort tid efter at vi var flyttet ind i den nye bolig. –

Det rige liv, som udfoldede sig i de nye, smukke stuer, skal ikke skildres her. Det var fra nu af især videnskabens folk, forkæmpere og medkæmpere i universitetssagen, der fik deres gang i hjemmet.

Musikken gled i nogen grad i baggrunden. Ingrid Thomsen var død, og Gustav Hansen forflyttedes en årrække til Ålborg, men kom dog en sjælden gang og spillede for os.

En dag i 1927 stod han i vore stuer, ledsaget af en lille mørkhåret, ung mand, som var inderlig genert og beskeden, men havde et på en gang forskende og myndigt blik i de mørke, tætsiddende øjne. Det var Århus philharmoniske selskabs nye dirigent, Thomas Jensen. En ung københavner, som ville tage en kulturgerning op i Århus.

Gustav Hansen ønskede at introducere denne unge pionér – på et andet åndens felt end videnskabens – i mine forældres hjem. Han vidste meget vel, hvad hans unge ledsager var værd, at han ville formå at skabe en stor og strålende epoke i århusiansk musiks historie. Og han vidste, at den unge dirigent ville blive modtaget med samme velvilje og forståelse af min umusikalske far som af min musikglade mor.

– Jeg skulle ikke have medtaget denne episode fra et af mine første studenterår blandt disse spredte barndomsminder, dersom ikke den epoke, den ligesom indvarslede, i dag var uigenkaldelig fortid.

Erik Christiansen

Dreng før første verdenskrig

Det er ikke let at skrive om »Barn i Århus«, når man blandt andre skal efterfølge digteren Hans Hartvig Seedorff og humoristen Povl Sabroe – men skidt – jeg springer ud, hvor jeg ikke kan bunde, i håb om, at det, jeg lærte i borgerskolen ved Ingerslevs Boulevard, kan redde mig frelst i land. – Hele min barndom har jeg boet i Paulsgade nr. 4 og har kun gået i ovennævnte skole.

Det første, jeg erindrer, er lidt af julestormen i 1902. Jeg stod i vort soveværelse og så tagstenene ovre i Brammersgade blæse ned. Paulsgade nr. 4 er ellers et kapitel for sig. Der var en stor gård, der strakte sig omtrent over til Brammersgade, hvortil der var en gennemgang gennem en kælder. Dengang var der nemlig mejeri i gården, jeg tror, det hed »Marselisborg Mejeri«, og man kunne komme direkte fra Brammersgade for at handle i mejeriudsalget, der lå et stykke nede i gården. Desuden havde vi bageri i gården. Hestestalden lå omtrent nede ved Brammersgade, der var plads til fire heste, og jeg husker, at oppe på høloftet stod en kane, der blev firet ned, når vinteren satte ind med sne, og mælken ikke kunne køres ud pr. vogn. – Det siger sig selv, at i en sådan gård skete der meget! Vi drenge – både dem, der hørte til i gården, og dem, der kom udefra – opholdt os enten i bageriet eller i hestestalden med det resultat, at når man kom op for at spise, lugtede man som en bedre staldkarl.

Da mejeriet disponerede over staldpladsen i gården, måtte bageren, der havde et par heste, have disse opstaldede ude på »Marselisborggården«, og var man gode venner med bagerikarlen, fik man lov til at ride på den ene hest, når disse skulle til stalds. Vor ridning de første gange var et ynkeligt syn. Vi klamrede os til manken, det bedste, vi kunne, men det varede ikke længe, før vi var ferme i ridekunsten.

Dengang var Skansepalæet og Skansen endnu ikke bygget. Der, hvor Skansepalæet nu ligger, var der en gammel grusgrav, der ikke blev benyttet mere. Her muntrede vi drenge os med at grave store huller, og vi havde det dejligt sammen. Der, hvor Skansen ligger, var der store skrænter ned til Strandvejen, og disse bestod af hvidt strandsand; men her måtte vi ikke komme for drengene i Heibergsgade, det var deres domæne. Drengene

fra de to gader lå derfor bestandig i krig med hinanden. Mange drabelige slag blev udkæmpede. Bevæbnede med lange stave gik vi løs på hinanden, og den gades drenge, der ikke kunne klare sig, måtte løbe for livet. – Jeg

*Erindringenes forfatter
i konfirmationsstadsen.
Efter foto i privateje.*

må lige indskyde, at mit første strandbad i bugten fik jeg lige ud for, hvor nu de første huse af Strandparken ligger. Her var der en badeanstalt inde på strandbredden med en lang bro, der gav voksne mennesker lejlighed til at komme ud på dybere vand, medens vi børn badede fra strandbredden.

Da landsudstillingen 1909 var besluttet, blev Skansepalæet og Skansen bygget, den sidste væsentligt som hotel for at tage de mange gæster, man ventede til udstillingen. At sommeren i dette år blev den dårligste i mands minde gjorde vel sit til, at Skansen senere blev indrettet til almindelig beboelse.

Kun to gange var jeg gæst på landsudstillingen. Første gang på fri-billet, som alle børn fik, der var med til en stor gymnastikopvisning, hvor honoraret var gratis adgang. – Den berammede dag startede jeg hjemmefra med en skotøjsæske fyldt med mad, så jeg kunne være på udstillingen

hele dagen. Jeg tror nok, at jeg var mest optaget af Abessinierlandsbyen. Det var en lejr bestående af flere familier, kvinder, børn og drabelige krigere, der var bevæbnede med lange spyd og havde store skjolde. Alle var svøbt i hvidt, ja, vi kaldte det lagen – for burnus var det ikke, da de altid gik med bart hoved. – Iøvrigt dannede det med spyddene skole, idet en mængde af byens drenge fik lavet spydhoveder hos smeden på Marselisborggården og kastede til måls efter plankeværker i gårdene og andre steder, og mange plankeværker »faldt« i »krigen«. Jeg tror nok, at politiet forbød smeden at fremstille flere spyd.

Næste gang, jeg var på udstillingen, var lige før dens ophør. Og da snød jeg mig ind. Værtens søn havde et partoutkort – vistnok formedelst fem kroner – og da han var gået ind, stak han kortet ud til mig, og jeg gik glat igennem på hans fotografi. Vi ærgrede os vel nok over, at vi ikke havde fundet på det noget før.

Da udstillingens huse blev nedbrudt, var der noget for os drenge at gøre; men der gik en meget høj og for os meget bøs mand og passede på, at der ikke blev lavet for meget ravage. Han blev kaldt »Vorherres spadesrestok«.

*

Her vil jeg lige indskyde lidt om forskellige småhændelser, som trænger sig på, når jeg skal fortælle om min barndom i og omkring hjemmet.

Min far var typograf og ansat på »Demokraten«, og min mor var en dygtig husmor, der lappede, stoppede, syede og strikkede strømper om os børn. Vi var otte søskende, fem piger og tre drenge, så der var nok at gøre for en husmor. Fredag aften betalte far kostpenge, og jeg husker endnu tydeligt, at han altid lagde seks sølvdalere på bordet. Hvorfor han betalte med sølv, aner jeg ikke, men det er nok grunden til, at jeg husker beløbets størrelse.

Om lørdagen blev et af os børn sendt til slagteriudsalget for Hammel slagteri, der lå i Jægergaardsgade omtrent henne ved Frederiksallé. Der skulle vi købe isben, som mor kaldte dem, hvorfor ved jeg ikke, men det var det samme som nøgleben. Grunden til, at vi skulle gå så langt, var, at der var mere kød på benene fra Hammel slagteri end fra andre slagterier.

Når vi kom hjem, blev alle hjemmевærende børn, der var store nok, sat til at pille ben, og de skulle pillerene for kød, der måtte intet gå til spilde. Mor lavede så forskellige farsretter, fyldt hvidkål, frikadeller og medisterpølser, så der næsten var kødmad til hele ugen. Slap det op for tidligt, blev

en af os sendt til slagteren efter for fem og tyve øre flæsk – det var nok til en middag. Far skrev mange viser til forskellige foreninger, og vi børn var opdraget til at være stille om søndagen eller om aftenen, når det stod på. Mine forældre havde mange venner og kom sammen med flere familier. Efter kaffen kom kortene frem, og herrerne fik en kaffepunch, medens spillet gik sin gang. – Det hændte dog også, at der kom gæster, der ikke spillede kort – så gik snakken, og så blev der serveret »terusse« i stedet for kaffepunch. Så fik jeg også te – dog kun med citron i – og fik lov til at lytte til de voksnes samtale. – Især interesserede det, når der blev fortalt om deres barndom, og om de narrestreger, de kunne finde på dengang. Det lyder måske lidt voldsomt, når jeg fortæller om kaffepunche og »terusse«, men der var ingen overdrivelser, og dengang kostede en hel flaske akvavit med røde skulderstropper kun 38 øre og en flaske rom 88 øre, og da der ikke blev frådset, var der til mange sammenkomster.

Om vinteren kælkede vi ned ad Marselisborg Allé. Det var forbudt, men når der kom en politibetjent – de havde dengang hjelme, der lynede i lyset – så blev der råbt : »Det lyner«, og øjeblikkelig var børnene som blæst bort fra gaden. Vi for med vore kælke ind i den første den bedste gadedør og forblev dér, til det ikke »lynede« mere!

Da der blev lagt spor til de elektriske sporvogne oppe ved Pauls Kirke, var der en større dreng, der fortalte mig følgende : »Når nu sporvognene kommer i gang, og vi kan se én nede ved Bruunsbro, så må vi ikke gå over gaden, for den kommer susende i sådan en fart, at vi kan risikere at blive kørt over, hvis vi ikke venter, til den er kørt forbi« – og det troede jeg på!

År efter, at mejeriet var blevet nedlagt, indrettede værtens søn og jeg et snedkerværksted i mejeriets tidligere butik. Eneste pryde på væggen var en rund gipsmedaillon. Bag denne var der taget en mursten ud og her gemtes pipe og tobak. Piben kostede 25 øre, og den havde låg og var blikforet i hovedet. Vi skiftedes til at ryge på den. – En eftermiddag, da jeg var ene på værkstedet, fik jeg piben frem, og da jeg syntes, at den var blevet så sort indeni, skrabede jeg den ud og fik med møje blikket gjort blankt og som nyt igen. Da min kammerat kom, og jeg stolt viste ham piben, var han grædefærdig og sagde med ynkelige stemme : »Det er det bedste af det hele, du har skrabet af«! – Han var på dette område klogere end jeg, for han havde ældre brødre, og fra dem kendte han betydningen af en tilrøget pipe, medens jeg, som ældste dreng indenfor fars og mors børneflokk, intet kendskab havde hertil.

Udsigt fra Marselisborg mark ind mod byen ca. 1908.

Længst til venstre skimtes amtssygehuset (nuværende Sct. Anna Gades skole), derefter midt i billedet Ingerslevs Boulevards skole og teknisk skole (den hvide bygning), til højre huse omkring Hans Broges Gade.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

Som allerede nævnt gik jeg i borgerskolen ved Ingerslevs Boulevard – den hed vist oprindeligt Frederiksbjerg byskole. Den lå for sig selv i udkanten af byen, og der var græsmarker omkring. Ind mod byen var nærmeste bebyggelse Annagade, overfor skolen lå amtssygehuset, derefter kom Kroghs Gade, Lundings Gade, og det yderste bebyggede punkt i fortsættelse af Frederiks Allé var Frederiksbjerg Torv. Lidt vest for, hvor Lucaskirken nu ligger, lå skolens sportspladser. Dengang spillede vi ikke fodbold, men udelukkende cricket. Måske var grunden den, at langt de fleste drenge gik med træfodtøj – om sommeren med bare ben i træskoene. Vi ville gerne have gået med bare ben og undværet træskoene, men overlæreren forlangte, at vi skulle have træsko på i skolegården. – Når vi om sommeren skulle til badning – badehusene lå dengang ud for Stefanshjemmet, og vi havde kun en time at klare badningen på – kunne man se en hel klasse med træskoene i hånden og på bare fødder pile af sted. Det gjaldt om, ikke at blive den sidste, for så kunne man risikere at få et slag i den bare ende af vor udmærkede gymnastiklærer, stabssergent Svendsen – dog kun, hvis han havde på fornemmelsen, at én havde drevet den af med vilje.

Fra min første skoletid har ikke meget af interesse sat sig fast i min erindring. Men da vi fra tredje klasse skulle op i fjerde, var der megen

snak mellem os børn. – Vi skulle have K. P. Kristensen, der senere blev overlærer i Munkegades skole, til lærer. Rygtet gik, at han var en værre »kødpisker«, og at han havde været hængt ud i »Demokraten« for at have slået en dreng. Vi rystede bogstaveligt talt i bukserne, da vi skulle have ham den første time, for han var en stor, flot mand, der nok kunne se ud til at slå »en proper næve«. – Hans entré i klassen glemmer jeg aldrig. Han kom ind, tog sin skindhue af og klaskede den ned på hovedet af drengen, der sad på den nederste bæk, og sagde så :»Nå, drenge, skal vi så ha' et eventyr«. – Og så fortalte han et eventyr, der tog os i den grad, at vi, når han i de større klasser spurgte, om han skulle læse en fortælling for os, altid forlangte et eventyr i stedet for. Jeg husker endnu, at han engang sluttede et eventyr således: »De blev lykkeligt gift, og da jeg sidst besøgte dem, fik vi jordbær på størrelse med min knyttede næve«! og han illustrerede med at holde sin store, knyttede hånd i vejret. – Iøvrigt var han ingen »kødpisker«, men et fint menneske, og jeg tror kun, jeg har set ham slå een gang, og det var for en meget grov forseelse. Vi var altid interesserede i hans timer, for ikke alene ved eventyr, men i al anden undervisning var hans evne til at gøre stoffet levende så stor, at vi elever altid lyttede til ham med glæde.

*

Da jeg kom i syvende klasse, fik jeg Hans Hartvig Seedorffs far, overlærer H. C. Pedersen til at undervise i dansk og skrivning. Han var en hel anden type – lige så myndig som K. P. Kristensen, men desuden både striks og ikke striks – et stemningsmenneske helt igennem – men lærte man ham først rigtigt at kende, kom man til at holde af ham.

Overlæreren havde sit eget skrivesystem, som han gik ind for med vældig energi. – Utallige er de stilebøger, vi fyldte med små »m'er«. Enhver skrivetime begyndte med håndledsgymnastik, idet vistnok en del af hans system gik ud på et blødt håndled. Skønt vi syntes, at det var noget pjat, så var resultatet, at han kunne lære os at skrive. Selv om man ikke var blandt eliten, kunne overlæreren straks se, om der var fremskridt, og hvis dette var tilfældet, fik man en flidsbelønning. »Flidsbelønningen« bestod af en knaldende ørefigen! – Havde man så sjusket, ja, så fik man også en på kassen, og den var såmænd ikke trukket hårdere op end den, man fik for udvist flid – men flidsbelønningen ville vi alligevel gerne have! Ikke få af de, der lærte at skrive en flot håndskrift, kan takke H. C. Pedersen for deres

»Friheden«, som den så ud ca. 1910.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

fremgang her i livet, idet hans garanti for en dreng var nok til at skaffe ham den rigtige læreplads, og mange af dem, han skaffede plads, sidder i dag som direktør for deres firma.

Vore dansktimer var noget for sig. Det var vers og atter vers. Vi skulle lære at elske vers og lære kunsten at fremsige dem. Det første gik nogenlunde, men at fremsige vers således, at overlæreren var tilfreds, ja, det er jeg i tvivl om, at selve Poul Reumert kunne have klaret!

Når vi skulle fremsige »I orangelundens dæmrende skygger«, forlangte overlæreren, at man ved betoning skulle kunne høre, hvordan æslet gnavede. Det var der kun en elev, der opnåede at gøre tilfredsstillende – med vi andre var det om og om igen.

Overlæreren var gammel sanglærer fra sin tid som lærer i Valdemarsgades skole, og det hændte ret ofte, at han i stedet for dansktimen tog os med ud i »Friheden«. – Her fremsagde vi først vers på en ret stor afstand – derefter sang vi med overlæreren som dirigent. Efter sangen hændte det, at overlæreren gik ind for at hilse på hr. Rising, værten i »Friheden«, og kort tid efter kom tjenerne med flere bakker flødekager, som vi hurtigt fik udryddet. – Da det med flødekagerne skete flere gange i løbet af sommeren, har jeg overlæreren mistænkt for, at han fortrinsvis valgte

dagen efter en regnvejrssøndag til vore skovture, og at kagerne var beregnet til salg om søndagen, men at regnen havde holdt byens borgere hjemme.

Dengang var »Friheden« nemlig et sted, hvor hele byen mødtes, og alle borde var optaget af kaffe- eller øldrikkende gæster. Unge mennesker, der var blanke for mønt, gik frem og tilbage for at høre på H. P. Laurssens hornorkester, eller – når der var optræden – stod så nær tribunen som muligt for at høre på Aage Fønss, Hakon Dons eller andre kunstnere, der var engagerede til at underholde de betalende gæster.

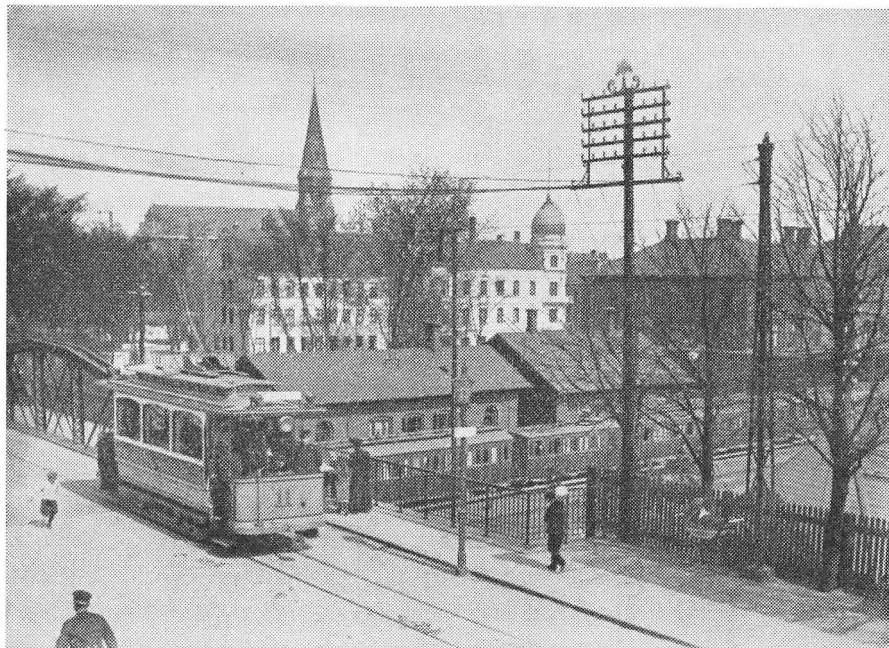
*

I forbindelse med skolen eller i hvert fald i forbindelse med respekten for lærerne kan jeg fortælle, at lærerne så meget strengt på drengenes cigaret-rygning. Hvis de mødte en dreng med cigaret på uden for skoletiden, var han sikker på en afklapsning dagen efter. Jeg og mine kammerater i gaden var jo ikke bedre end andre drenge, vi røg også i smug. Pengene var små dengang, men prisen på cigaretter var heller ikke stor – almindeligvis 1 øre pr. stk. – Dog fandtes der et mærke, »Skorstensfejercigaretter«, tror jeg, de hed, og det blev vort mærke, for af dem kunne vi få to stk. for 1 øre.

Når vi havde skolefridag og ellers havde penge, købte vi nogle få cigaretter og vandrede så op til vandtårnet på Randersvej, hvor vi kunne ryge i fred og ro uden frygt for at møde lærere eller bekendte af ens forældre, der kunne sladre. På vejen op eller ned kom vi forbi generalboligen (villaen ved fødselsanstalten, der nu hører ind under denne), og her stod skildvagter udenfor. Kom vi forbi på de rigtige tidspunkter, spillede et stort militær-orkester for generalen.

Det med at skaffe nogle få øre til cigaretter var egentlig ikke noget problem. På hjørnet af Jægergaardsvej og Spanien var der et tremmeplankeværk, der stødte op mod statsbanernes værkstedsbygninger. Her behøvede vi blot at stille op en halv times tid, og så skulle det gå underligt til, om der ikke indenfor dette tidsrum blev stukket en flaske ud gennem de tremmer, hvori der var skåret indsnit, så flasken let kunne gå igennem, og så skulle vi lige omkring hjørnet for at købe en halv pægl brændevin. Det gav altid nok i drikkepenge til at købe nogle få cigaretter for. – Så havde vi tilmed den chance, at var det på en dag, hvor der blev kørt jordnødder hjem til oliemøllen, ja, så skulle man være uheldig, om man ikke kunne redde sig en huefuld af denne delikatesse.

*

Bruunsbro, set mod Banegårdsgade, ca. 1905.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

Her, mod slutningen af min beretning, vil jeg lige fortælle om en lille tur igennem byen. – Det første, der interesserede en dreng, var Bruunsbro. Lysten til at kravle over buerne dér var stor, og jeg har da også prøvet det en enkelt gang, uden at der skete andet, end jeg blev godt sort både på hænderne og på tøjet. Så var der turen gennem den gamle kirkegård, hvor der altid var svalt selv på den varmeste sommerdag. Dér, hvor »Regina« nu ligger, havde Frichs sine værksteder, og i frokosttiden stod arbejderne udenfor og slikkede solskin. Nede på Clemensbro – i Jydsk Telefons bygning – havde buntmager Jentzsch sin forretning, og her stod to udstoppede bjørne udenfor. Dem kunne et barn næsten ikke gå forbi uden først at have været henne og stryge dem ned ad skindet, hvilket vel nok var medvirkende til, at de til sidst blev slidt op. Søndergade blev dengang oplyst af store buelamper, der gav et meget stærkt lys. Jeg ved ikke, hvor ofte kullene blev skiftet ud, men jeg tror, det var dagligt, for hver gang, jeg gik gennem Søndergade, gik der folk og skiftede, og denne proces var jeg altid meget interesseret i. På Lille Torv, hvor »Magasin« har udstillingslokale,

lå Borgmestergården, der nu ligger ude i »Den gamle By«. Her havde boghandler Zeuner sin forretning, og her var altid en flot juleudstilling.

*

I april 1912 blev jeg konfirmeret i Sct. Pauls kirke af pastor Lyngby. – Her skulle jeg vel egentlig slutte min beretning om »Barn i Århus«, men selv med fare for at trætte læseren, kan jeg ikke lade være med at fortælle lidt om det næste halve år, hvor jeg fik lidt indblik i, hvordan man fremstillede en avis for femogfyre år siden. – Min far, typograf P. Christiansen, der af venner aldrig blev kaldt andet end pc (det mærke han skrev sine mange viser under), havde skaffet mig læreplads på Aarhus Stiftsbogtrykkerie, der indtil 1927 var sammensluttet med Aarhus Stiftstidende, og aftalen var, at jeg skulle begynde som bydreng på Aarhus Stiftstidende straks efter min konfirmation. Da jeg skulle fare byen rundt på cykel og ikke var meget øvet i den ædle kunst, måtte jeg, såsnart der var lejlighed dertil, tage op til en onkel på Trøjborg for at øve mig på hans cykel. Dengang hørte det til sjældenheder, at en dreng havde en cykel.

Aarhus Stiftstidendes redaktion bestod da af følgende: Redaktør Funch Thomsen, redaktør Welling Nielsen, en redaktionssekretær samt som yngste journalist Louis Schmidt, der senere blev chefredaktør af bladet. I ekspeditionen var der bogholder Cilius Sørensen og en kontordame, medens trykkeribestyrelsen Søren Møller, der ledede Stiftsbogtrykkeriet, havde et lille kontor i forbindelse med ekspeditionen. – Stiftstidende og Stiftsbogtrykkeriet havde til huse i »Emilienborg« (Skolegade 7) og optog stuen og 1. sal i forbygningen, medens hele side- og bagbygningen var helliget sætteri, trykkeri og papirlager. Desuden var der en lav bygning, hvorfra der var udgang til Havnegade. Den husede bladets rotationspresse, indkøbt i 1906.

Avisen var almindeligvis på seks sider – når der var otte sider, havde vi »stor« avis. Dengang var der altid feuilleton i bladet. Havde vi ottesidet avis, blev den sidste side med annoncer – dog på nær feuilletonen – klippet af de aviser, der skulle til udlandet, da de ellers kostede mere i porto.

I avissætteriet var beskæftiget ca. 10 håndsættere samt 4 maskinsættere. Maskinsætterne arbejdede på skiftehold. 3 af håndsætterne arbejdede på akkord – så vidt jeg erindrer, fik de ca. 40 øre pr. 1000 bogstaver.

Oplaget var på 6500, men også dengang var der tryk på, når avisen skulle være færdig. Var vi kommet rigtigt sent igang med trykningen, blev jeg pludselig en meget vigtig person i billedet. Det gjaldt om at nå

Afholdsdemonstration ca. 1900. Toget kommer fra Sct. Paulsgade–Marselisborg Allé ad den nuværende Hendrik Pontoppidans Gade.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

banegården med de første aviser, inden der blev meldt afgang – og det hed sig altid: Kør som lyn og torden. – Og jeg kørte, som en vis mand var i hælene på mig: ad Havnegade, over Mindebro og gennem Fredensgade (jeg mindes endnu dens dårlige brolægning) hen til banegården. Der var spænding på hele vejen: nåede jeg toget, eller var det dampet af. – Jeg tror kun, det glippede for mig en enkelt gang, men det var ikke rart at komme hjem og fortælle, at toget var gået.

Pakken, jeg kørte med, var ikke større, end jeg kunne have den på cyklens styr. Når jeg havde afleveret de aviser, der skulle med toget, havde jeg et bundt til bladhandleren på banegården, desuden havde jeg 5–6 aviser, der blev afleveret til hoteller på min vej hjemad, blandt andre til Centralhotellet, Søndergades hotel og Skandinavien, der på denne måde fik deres avis før alle andre i byen.

Når jeg kom hjem, skulle jeg på posthuset med et større bundt aviser, dog ikke flere, end jeg kunne bære på hovedet – dermed var alle bladets postabonnenter dækkede.

– Jeg mener her at have givet et lille billede af Aarhus Stiftstidende i 1912 – og sammenligner man med avisen i dag, virker forskellen næsten overvældende. Den 1. november stod jeg første gang med sribet kittel på ved en sættekasse, og dermed var min tid som barn i Århus forbi.

August Hansen

Glimt fra min drengetid

Mor fødtes i Kristianssand i Norge 1866. Allerede før hun begyndte sin skolegang, havde hun byplads. I juli 1889 rejste hun til Danmark, og fra 1. november samme år blev hun fæstet som mejeripige på Gersdorffslund. Året efter blev hun fæstet som kokkepige samme sted.

Far kom til verden i Grenå i 1869. Han kom – som han sagde – til at gå i »bindingsværksskole«. Om sommeren var han »hjordknæjt«. Efter konfirmationen kom han straks ud at tjene. Han arbejdede på flere gårde, bl. a. Gersdorffslund, som han forlod i januar 1889 for at aftjene sin værnepligt i Århus. I oktober 1890 fik han arbejde på Hou pakhus.

Fra Hou til Gersdorffslund er der kun en halvanden kilometer, og Anne-Norske og Hans fandt hinanden. De blev gift 1. november 1891 og holdt deres indtog i Århus den 2. november. Det skete pr. hestevogn, stillet til rådighed af brudens chef. Af sin madmor fik Anne-Norske en stor standkiste fyldt med tøj og madvarer. De nygifte skulle ikke sulte eller fryse den første tid, selv om det måtte blive småt med arbejde.

I 1898 vendte de tilbage til Hou. Far var blevet havnearbejder; men de urolige arbejdsforhold i slutningen af århundredet bevirkede, at han forlod Århus med sin familie, der nu bestod af far, mor og to drenge. Sankt Hans aften 1898 forøgedes familien med et nyt medlem – det var mig.

Allerede i 1899 flyttede familien hertil igen og denne gang for at blive. Far fik arbejde på A. Nielsens symaskinefabrik; men på grund af dårlige øjne måtte han opgive dette arbejde og igen gå på løst sjov ved havnen.

Det første sted, jeg erindrer, vi har boet, var i en kælder i Søgade 10. Det må have været trange forhold. Der var nu fire drenge.

I 1903 flyttede vi til Jægergaardsvej 54. I nr. 58 boede en madam Hansen, der havde grøntforretning. Der fik jeg byplads. Fra fortovet førte en høj stentrappe op til butikken; denne var ikke stor, og inventaret var beskedent. Det, der tiltrak sig min opmærksomhed mest, var en vandsennepskværn: to små møllesten, hvoraf den ene kunne drejes ved hjælp af et håndtag. Det var mit første møde med teknikken. Sennepsfrøet blev købt

Erindringernes forfatter som 12-13 årig (med fløjten) sammen med sin ca. 3 år yngre broder Viggo.

Billedet er taget af fotograf Dupont, der selv fremstillede sine kulisser, og det er for så vidt karakteristisk for atelierfotograferingen i årene før 1914.

i en større forretning i Ole Rømersgade; men der blev ikke købt store partier ad gangen; jeg måtte ofte smutte op efter sennepsfrø.

I april 1904 begyndte jeg i skolen, skønt jeg på det tidspunkt endnu ikke var fyldt seks år.

Det var Søndre drenge byskole (Valdemarsgade skole), hvor også mine to ældre brødre gik, der tog imod mig. Der var store, runde kakkellovne i klasseværelserne, brunmalede to-mands borde med faste bænke og fast, sort tavle bag katederet. Belysningen var gas. I gården var der afskildret et lille indelukke for de små klasser. Man var åbenbart bange for, at de store drenge skulle klø de mindre, hvad de for øvrigt også undertiden gjorde.

Jeg begyndte i 1. D. med frk. Tøttrup som lærerinde. Hun indledte sin første time – efter at hun havde gennemgået navnene på de nye unger – med at eksaminere hele klassen i Fadervor. De, der ikke kunne det udenad, havde hun mange hårde ord til, og de, der kunne det, fik megen ros. Da jeg havde læst mit Fadervor for hende, kom hun ned til mig, tog mig i hånden og takkede mig, og som et synligt bevis for hendes taknemmelighed gav hun mig en fem-øre. Nogle dage senere fik jeg

et stort glansbillede, en dreng i blå trøje med hvid rundkrave, med blå øjne og lyst hår. Hvorfor jeg fik det, har jeg glemt; men billedet bevarede jeg i mange år, og jeg har stadig bevaret det i erindringer. Også mine første smæk i skolen fik jeg af frk. Tøttrup. Jeg havde en dag glemt min tavleklud. Det kostede mig nogle slag af en lineal i min flade hånd.

En dag stod frk. Tøttrup sammen med to yngre kolleger, frk. Horn og frk. Stigaard, på en af gangene og kikkede ud ad et vindue, ud mod et træ, hvori der var anbragt et stort juleneg. Det var vinter. Det var snevejr; og mange fugle var samlede i træet, i og omkring neget. Damerne glædede sig over de små skabningers liv og munterhed. Men pludselig blev frk. Stigaard alvorlig, pegede mod noget bestemt og sagde: »Se dér«. Også de to andres ansigter blev alvorlige, og frk. Tøttrup udbrød: »Ja, er det ikke sørgeligt? Ikke engang de små uskyldige væsener kan holde fred.« – Jeg kom tilfældig forbi, da replikkerne faldt, og da jeg sandsynligvis på en eller anden måde har vist min nysgerrighed, fortalte damerne mig, hvad der var sket: to gråspurve var bogstaveligt talt fløjet i hovedet på hinanden og havde kæmpet så kraftigt, at den ene af dem havde mistet sit undernæb.

Undervisningen foregik i begyndelsen i flok: i-s-is, s-i-si, o-s-os, s-o-so osv. Da det egentlige staveafsnit (det kan måske kaldes bogstavlære) i vores ABC var gennemgået, gik vi over til enkeltmandspræstationer; de foregik på samme melodi. Til hjælp for dem, der ikke fandt melodien, var der kun eet middel: de blev oversiddere.

Fra tredje klasse fik vi mandlige lærere, og vi fik gymnastik, og det var oven i købet under ledelse af en af landets bedste gymnastiklærere, stabssergent Rasmus Nielsen. Striks var han; men gymnastik lærte han os. Om foråret og efteråret spillede vi cricket på de arealer ved Dalgas avenue, hvor nu Århus boldklub har cricketbane. Der var skolekamp. Frederiksbjerg skole (Ingerslevsboulevards skole) vandt som regel finalen; men én gang tog vi dog symbolet på vunden kamp med hjem: et boldtræ med sølvplade med inskription. Det var en stor dag både for Rasmus Nielsen og for os drenge, da han kunne hænge sejrstrøfæet op i gymnastiksalen. Om sommeren dyrkede vi svømning på skolernes badeanstalt ved Strandvejen. I sommerferierne kunne vi få svømmeundervisning på visse tider af dagen. Der var da altid nogle svømmelærere derude, som tog sig af os. På en anden tid af dagen spillede vi cricket – også under læreropsyn. – De fleste af os kunne dog ikke deltage i det hele. Vi måtte også passe vores bydrengespilpladser.

Jeg var nu blevet så stor, at jeg begyndte at tænke over tilværelsen. Vi skriver 1907, og jeg er ni år.

Mor skulle aldrig mere af sted om morgenen, som hun skulle før. Far var blevet formand på en kulplads ved havnen, og så behøvede mor ikke at gå ud at vaske. Vi flyttede fra Jægergårdsvej, hvor vi boede i bagbygningen, til Banegårdsgade 20, ikke i en kælder som i Søgade og ikke i en baggård. Vi fik nye møbler til spisestuen – egetræsmøbler – buffet'en var ganske vist kun egetræsmalet; men den var da pæn.

Far og mor var mine yngre søskendes første skolelærere og havde også været mine ældre søskendes og mine, men det husker jeg ikke. Jeg husker, at jeg kunne både læse og skrive, da jeg begyndte i 1. klasse.

Far tog de små op på skødet. Først tegnede han en stiliseret kat i eet træk, medens han fortalte om en person, der gjorde en lang rejse. Når rejsen var endt, var katten tegnet færdig. Det varede ikke mange dage, før den lille selv ville tegne katten. Far gav da ham eller hende en blyant i hånden og greb med sin egen store hånd om den lilles, således at blyanten havde den rette stilling i den lilles hånd – og så tegnede den lille selv, medens far fortalte om rejsen. Overgangen fra at tegne kat til at skrive bogstaver og tal var ikke svær.

Undervisningen i læsning og udenadlæren af salmevers tog mor sig af. Først skulle vi dog lære Fadervor. Salmevers lærte vi ved, at mor sang dem for os, og vi sang med. – Mor sang meget. Lange og korte sange. Hendes repertoire spændte fra folkeviser over skillingviser til litterære sange. Havde hun os på skødet, sang hun ofte »Lille Viggo, vil du ride ranke« – måske fordi en af drengene hed Viggo. Edvard Storms »Sinklars vise«, Bjørnsens »Se Norges blomsterdal« og »Ja, vi elsker dette landet«, H. C. Andersens »Det døende barn« og mange, mange flere – en dansk-norsk sangskat, som hun kunne udenad. Lystige sange, vemodige sange og religiøse sange. En, som hun hyppigt lod os høre, tillader jeg mig omstående at citere efter hukommelsen. Efter den sang var mor hjemme i Norge.

*

Også far sang. Men det var kun, når han reparerede vort fodtøj. Det gjorde han altid selv – som regel om søndagen (vore træsko kunne vi selv beslå). Han sad da altid i et kælderrum, somme tider i vaskekælderen, og hvad enten han bankede læder, pløkkede eller raspede, så sang han på sangen om de brogede grise, når vi besøgte ham. Den har 97 vers, sagde

Moderato

Fra Nord-is - ha - vet til Kri-stians - sand, fra
Jeg el-sker bon-den i kof - te grå og
Ve - ster - ha - vet til Kø - lens rand der har jeg
fat - tig - man - den, hvis seng er strå. Det gam - le
hjem - me og kan i - stem - me: Mit fø - de - land.
Nor - ge med klip - pe - bor - ge mig hu - er så.

han, så den kan vare hele dagen; man har jo lov til at synge versene lige så tit man vil.

Her er den :

Min far, han havde tre brogede grise:
En sort, en blå, en grå.

De 97 vers var enslydende, og melodien indeholdt kun een tone. – Jeg må indrømme, at jeg har ham mistænkt for kun at synge, når ungerne kom ned til ham. – Selv sagde han om sin sangkunst: »Jeg har kun een tone i livet, og den er falsk«.

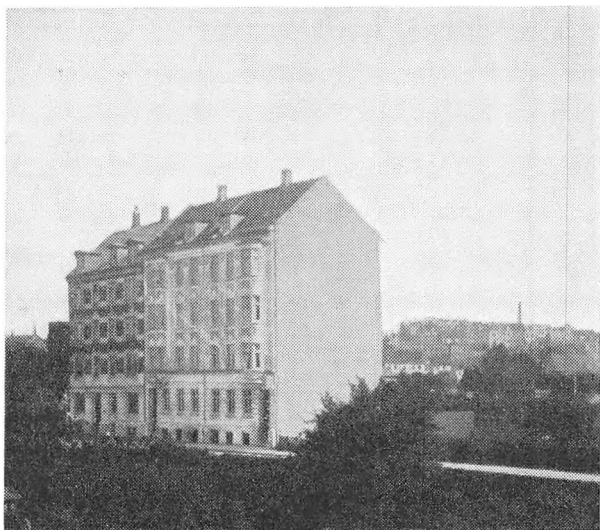
*

Igen blev det vinter. Mange af kammeraterne kunne løbe på skøjter. Så fik jeg da også et par. Jeg købte dem – et par skrueskøjter – for 10 øre og spændte dem ved hjælp af et søm på mine træsko, og så lærte jeg kunstskøjteløb, så godt det lod sig gøre, i Orla Lehmanns Allé.

*

Da vinteren var forbi, skulle jeg have været i mellemskolen; men jeg var for ung – endnu ikke fyldt 10 år. Så jeg måtte i femte klasse, og derfra kom jeg så i april 1909 til Ny Munkegades skole, der dengang var den eneste kommunale skole for drenge, der havde mellemskole. Min bror var kommet der i 1907.

Vi boede nu i Bissens Gade 8, et af de forholdsvis nye huse i byen, og selv om vi stadig flyttede noget rundt, var familien med kun et par halve års undtagelser stationeret i mølleengskvarteret indtil 1920. – Ja, vi flyttede meget, men ikke »bestandig i højden«.

Tre huse i Jerichaus Gade ca. 1912.

Foran (mellem Skovgaards Gade og Jerichaus Gade) og bagved (mellem Jerichaus Gade og Bissens Gade) kolonihaver. Der var kun 3 hjørneejendomme i hele mølleengskvarteret: Marstrands Gade 1 og 2 og Bissens Gade 2. I Bissens Gade i øvrigt 3 huse, nr. 4–8, i Jerichaus Gade de på billedet viste 3 huse. Marstrands Gades vestlige side (lige nr.) var bebygget bortset fra fire hjørneejendomme ved Bissens Gade, Jerichaus Gade og Skovgaards Gade, på den østlige side fandtes en eller to ejendomme i fortsættelse af hjørneejendommen ved Vester Allé, åben plads indtil Bissens Gade og igen nogle ejendomme til Jerichaus Gade. Al øvrig bebyggelse i dette kvarter er kommet til senere. Efter foto i privateje.

Hvilken tumleplads både sommer og vinter. Fra kolonihaverne ved Eckersbergs Gade til arealerne, hvor nu Frichs fabrikker ligger, og fra Skovgaards Gade til Langenæs. – Alt var vort – når vi så bort fra nogle kolonihaver, der lå i vejen. – Nå, det var vel ikke altid vi så bort fra dem, i hvert fald ikke i frugttiden. Der gik også et par jernbanespor over vor legeplads; men de generede ikke meget.

I mølleengen lærte vi soldaterliv. Der gik en klunser på skraldemøddingen derude, og han lærte os, hvordan vi skulle snige os frem og undgå at kravle over de høje punkter, hvordan vi skulle bære vore våben: træ-kæppe eller små lanser, lavet af lægter. Flitsbuer havde vi også, dem la-

vede vi af hasselkæppe, som vi skar i Langenæs. De kunne også laves af bambus; men bambus kostede penge. Han lærte os også gymnastik. Selv var han meget smidig og kunne vise os øvelserne. Mest imponerede han os, når han med strakte arme i skulderhøjde klappede i hænderne skiftevis til forsiden og rygside. Det var Wolle Smith (eller Schmidt). Der var nogle forældre, der forbød deres børn at komme i mølleengen, når han var derude. Om han nogen sinde har gjort noget menneske fortræd, ved jeg ikke. Os rørte han aldrig, gjorde ikke tilnærmelser af nogen art. Jeg tror, han var lykkelig ved at kunne lege dreng igen.

Om efteråret blev mølleengen til store søer, der om vinteren blev de herligste skøjtebaner; men der var steder, hvor isen var lumsk: inde imellem sivene, og hvor der stak sivender op gennem isen. – Når det frøs hårdt, kunne åen blive fuldstændig belagt og var da en fin isvej til Langenæs. Men vi skulle passe på. Ofte var isen tynd på midten og langs bredderne, og våde fødder var en dagligdags foreteelse, enten for den ene eller for den anden. Jeg mindes kun een gang, der kunne være sket noget alvorligt: Min bror gik igennem og gled ind under isen; men lykken stod ham bi; han kom op – og måtte så gå den tunge gang hjem og fortælle, hvad der var sket.

Om sommeren kom også Valdemarsgades og Søgades drenge i mølleengen. Det kunne vi ikke finde os i, det var jo vor mølleeng. Men selv om vi syntes, det var nogle drabelige kampe, vi udkæmpede med disse fremmede, så skete der aldrig store skader. Man slog til hinandens kæppe og lanser, idet man søgte at knække modpartens. Undertiden blev en eller anden ramt over fingrene; en enkelt gang fik en et slag i hovedet, så han måtte hjælpes hjem og puttes i seng. Flitsbuerne brugte vi kun til skydning efter dødt mål. Pilene, som vi omhyggeligt havde tildannet og skrabet med lommeknive, var for kostbare at skyde væk. – De kunne ellers have været farlige nok. – Engang var vi røget i klammeri med drengene fra Mønsengade og Saltholmsgade. Da – midt under træfningen – lyder der et skud – og et til. En af vore blev ramt. Han havde stærke smerter i den ene arm. Vi fik blottet armen. Der var ingen skudsår; men en stor blå plet. Det var var altså kun »saltkugler«, der var skudt med. Vi fandt denne optræden så unfair, at vi aldrig ville slås med de drenge mere. Men den dreng, der blev ramt, gennembankede senere ham, der skød.

I Ny Munkegades skole – og vel også i de andre skoler i byen – blev der trænet ihærdigt i gymnastik. Der skulle være en stor opvisning på landsudstillingen. Jeg tror, at alt, hvad der kunne gå, blev mønstret ved den lejlighed.

På den store dag havde min bror og jeg hver en stor madpakke med, så vi kunne blive på udstillingens terræn hele dagen. (Iflg. Beretning om landsudstillingen fandt gymnastikfesten sted den 2. juni. Antal deltagere »c. 1000 børn fra alle byens skoler«).

Dagen var slet ikke for lang. Der var meget at se, og mange souvenirs fik vi: gratis brochurer og bogmærker. Særlig eftertragtet var bogmærket fra Hertz, en lang, smal kartonreklame med en tungeformet udskæring i den ene ende; bogmærket kunne på grund af denne udskæring skydes ned over et eller flere blade, så at der ragede et lille stykke af mærket uden for bogen. – Det var genialt!! – Men der var også andet at se. Nede ved Strandvejen lå en lille kiosk, hvor der kunne købes ristede jordnødder. Vi savnede egentlig ikke jordnødder; dem kunne vi få til daglig nede ved havnen. – Men ristede jordnødder! Der var abessinierlejren, hvor abessinierne muntrede sig med deres evindelige »Mum-mum« – »Assau-assau« og »Gather-Gather«. Hvad det så siden betød. Der var to, måske flere pottemagere blandt dem. Den ene lavede potter på et fast bord. Han formede dem af det bløde ler helt og holdent uden andre hjælpemidler end hænderne og en pind. Den anden havde en drejeskive i noget over bordhøjde, som han fik til at snurre rundt ved med den ene fod at sparke til en lignende skive omtrent nede ved jorden. Han arbejdede hurtigt, og sikke flotte krukker han kunne lave. – Og så var der jo Smukke Didrik, høvdingen. Men han interesserede ikke os. Det var kun de voksne og de store drenge, der talte om ham.

Der var jo også alt det andet: Carlsbergsøjlen med lurblæserne, Turborgs triumfbue og alle de andre skønne, hvide bygninger, store og små. Og inde i disse bygninger: et væld af danske frembringelser, som en elleve års dreng ikke fattede meget af; men han lagde mærke til Vald. Andersens smukke friser og malerier, selv om han dengang ikke vidste, at maleren hed Vald. Andersen.

Den gik hurtigt, den festdag. Skolen kaldte igen. Det blev ferie. Også den gik, og således skiftede det med skolegang og fritid gennem fem år, i hvilke jeg sugede minder og kundskaber i en skole, hvor mislyd var sjælden; men hvor der dog faldt en endefuld af en gang imellem.

Udsigt 1895 fra vandværket over mølleengen (nu jernbane-terrænet) mod Skanderborgvej. På bakken længst til højre skimtes Magdalenemøllen.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

Herlige gamle Knud Christensen. Må jeg have lov til med et par tildragelser at vise hans tolerance og hans evne til at forstå børn.

Det var i en matematiktime. Vi sad og løste en eller anden opgave. Johannes sad og skrev vers eller tegnede. Knud Christensen, der fra katederet kunne se, at Johannes foretog sig noget andet end at løse opgaver, råbte ned til ham: »Hvad er det du bestiller, Johannes?« – Johannes svarede: »Ingenting!« – »Så kom herop dreng, så jeg kan straffe dig, for det er meningen, du skal bestille noget.« – Straffen var aldrig hård, ofte blev den »betinget« og dermed straks glemt.

Knud Christensen gik som regel med brun bowlerhat. Den blev i timen lagt på katederet, og det var en yndet sport af drengene at slå buler i den. En dag i et frikvarter, da hatten lå på katederet, slog en af drengene så kraftigt i hattepulden, at denne revnede. Drengen – det var mig – søgte at rette bulen ud; men revnen kunne ikke skjules. Jeg fik ingen straf. Knud Christensen holdt ingen dundertale for mig, ej heller nogen moralprædiken, han krævede blot, at jeg i løbet af 10 år skulle betale ham hattenens værdi, 8 kr. – En dag gik jeg op til ham i timen og lagde et afdrag på een øre på katederet. Knud Christensen tog imod den med det velkendte blink i øjet og gav mig i mine kammeraters påhør saldokvittering. Gæl-

den kunne betragtes som ude af verden. Men min gæld til Knud Christensen kan aldrig udlignes. Han skabte en ånd i Ny Munkegades skole, som blev landskendt. Der var ingen pacen-frem til karakter-konkurrence; han søgte at skabe mennesker af sine elever, og han prægede hele sin lærerstab. Han var humanist; men han fulgte også med i de nye tekniske problemer. I 1913 må det have været, at han over for os i realklassen i en fysiktime talte om elektriciteten. »Der er to teorier«, sagde han. »Den ene går ud på, at elektriciteten er svingninger, den anden, at den er et stof, der løber igennem trådene. Jeg er mest tilbøjelig til at tro, at den er et stof.« – Vi elever kikkede på hinanden: et stof? Hvordan kan det løbe igennem en metaltråd? Vi havde jo aldrig hørt om elektroner, protoner og neutroner. De mindste dele, vi kendte, var molekyler.

Sådan var han, og sådan var største delen af lærerstaben: lektierne blev gået igennem; men kommentarerne, som ikke skulle huskes til eksamen, og som ikke gav noget plus på karakterlisten, sneg sig ind i de modtagelige sind sammen med remserne og har vel i årenes løb delvis fortrængt disse.

*

Gennem hele mellemskolen var Niels Ribergaard min klasselærer. Han var vel den yngste lærer på skolen den gang. Vi havde ham til dansk, geografi og naturhistorie. Dansk, der under en stereotyp lærers ledelse kan være et kedeligt fag, blev under Ribergaard levende. Han gik bag om tingene og nøjedes ikke med de obligatoriske kommentarer. Han var en ypperlig oplæser, og hans oplæsning af St. St. Blichers »E-Bindstouw« var en festlig oplevelse. Litteraturhistorien listede han ind i os på en måde, der fangede vor interesse.

Undervisningen i naturhistorie og geografi foregik om vinteren vel på samme måde som de fleste steder med gennemgang af lektier og overhøring. – Men om sommeren tog Ribergaard os ofte i geografitimerne ud i naturen og lærte os geologi, og han tog os med i skoven og på markerne i byens udkant, for at vi kunne lære naturhistorie i naturen. Det var så heldigt, at vi en gang om ugen havde gymnastik – om sommeren altså svømning – i timen efter en af Ribergaards timer. Mange af disse timer har vi tilbragt på badeanstalten, siddende på badebroen uden tøj og holdt skole. På den måde fik vi meget mere ud af svømmetimen, end dersom vi skulle fare afsted til badeanstalten og tilbage til skolen for kun een time. – Og Ribergaard fik sig også selv en dukkert.

Det var Wolle (C. M. Olsen), der var vor gymnastiklærer. Der er gamle elever, der siger, han var hård. Det er dog ikke det rigtige udtryk. Nej, han var dygtig, han respekterede en rask dreng, og han ville gøre alle sine drenge til raske drenge. At han havde held med sig, viste en oplevelse, jeg havde i tyverne: der var gymnastikkonkurrence i Vennelyst mellem AGF's og 1900's førstehold. Det var, medens man endnu havde 12-mands hold. Inden konkurrencen begyndte, kom Wolle, der altid var sikker tilskuer ved gymnastikkonkurrencer, og jeg fik da den idé at undersøge, hvor mange af de 24 gymnaster der havde haft Wolle til gymnastiklærer i skolen. Så vidt jeg husker, var det 16 – i hvert fald var det noget over halvdelen, og der var dog mange andre gymnastiklærere her i byen.

*

Der var noget i min skoletid, der hed Springborgs drenge; det officielle navn var Ungdomsskolen for legemsøvelser. I 1911 begyndte jeg på dens afdeling i Paradisgades skole. Vi var ca. 100 drenge. I Frederiksbjerg skole gik et hold af samme størrelse. Ungdomsskolen lededes af 3 gymnastiklærere: Bjarne, Wøldike og Wolle. De havde to aftener om ugen i hver skole hele vinteren igennem. Det kostede 25 øre om måneden at deltage. Holdene var delt op i tre troppe, og efter en gang fælles fritstående øvelser efter Lings system gik vi over til redskabsgymnastikken. Hver af lærerne havde sit speciale. Bjarne havde spring, Wøldike barre og ringe, og Wolle havde smidighedsøvelser. Reck fandtes ikke. I marts måned holdtes den store afsluttende opvisning i festsalen på Østergades forsamlingsbygning. Det må have været et imponerende skue at se de ca. 200 drenge marchere ind og stille op til fritstående øvelser. Vi var klædt i hvid skjorte og korte, hvide bukser, og vi havde et stort, rødt skærf bundet om livet, således at skærfets løse ender hang ned i venstre side og nåede til knæene. Efter de fritstående øvelser spredtes vi rundt i salen i forskellige grupper og blev bedømt, og når konkurrencen var forbi, var der præmieuddeling. Der var altid en ærespræmie. Vi drenge så nu mest op til ham, der fik første præmie, medens forældrene vist nok agtede ærespræmietageren højest. Ærespræmien var holdt uden for konkurrencen. I alt uddeltes mellem 30 og 40 præmier. Da jeg havde gået der i to år, måtte jeg holde op. Aldersgrænsen var 14.

*

Der var endnu to år tilbage i Ny Munkegade. Endnu to lykkelige år. I april 1913 tog jeg mellemskoleeksamen og i 1914 realeksamen.

Fem år var gået, i hvilke jeg og mine kammerater havde modtaget læresætninger, formler, grammatikalske regler, viden om naturen og menneskenes tanker og færden i fortid og datid.

Vi havde modtaget alt dette i småbidder, som til sammen dannede en mosaik, vi måske ikke kunne overskue dengang og måske aldrig har kunnet overskue helt; men dog blev denne mosaik en væsentlig del af vor personlighed.

Drengsårene var forbi. Sidst i april tiltrådte jeg en læreplads i Ry stationsby. Jeg fik kost og logi og lidt lommepenge. Jeg kunne klare mig selv. – Jeg var blevet voksen.

Sigfred Hjort Eriksen

Portræt af byen 1925

Foran mig ligger et pænt stykke papir, hvorpå jeg har dikteret til mig selv følgende opgave: giv en karakteristik af året 1925 som det formede sig i Danmark, specielt Århus. En enkelt bog må anvendes.

At vælge denne enkelte bog falder mig såre let. Det må blive en stor sort svend i format 39 centimeter gange 56 centimeter med et sidetal langt over 3000: Aarhus Stiftstidende 1925.

Verdensbegivenheder i 1925 var Amundsens forsøg på pr. flyvemaskine at nå Nordpolen, krigen i Marokko mellem franskmænd og kabyler, Locarno-traktatens optimistiske atmosfære, mens til gengæld Kina kom i krig med Japan. Og på den indre front: garconnehår, børnebegrænsning og slankheds-kure.

Nogle stikord om Danmarks udseende anno 1925. Stauning var statsminister, Nina Bang undervisningsminister. Det var dengang mascotter var moderne, og man diskuterede bro eller dæmning i stedet for den besværlige færgefart Fredericia-Strib. Da DSB begyndte at polstre de hårde træ-sæder på tredje klasse. Årets melodi var vist »Han har min Sympathi«, – og der var dejlige stumfilm med Tom Mix, Milton Sills, Douglas Fairbanks, Colleen Moore og vidunderdrengen Jackie Coogan. Foruden naturligvis vore egne Fy og Bi.

Adskillige andre har sikkert sammen med undertegnede beundret de opfindsomme titler; alene i 1925 kunne man i diverse biografer i Århus se så meget af alfabetet: Blandt Byens Børn – Han, Hun og Hamlet – Lille Lise Letpåtå – Ole Opfinders Offer (den med møllebranden) – Raske Riviera Rejsende samt Takt, Tone og Tossier.

Man morede sig også med ballondans, og tango var svært moderne (Teatercafeen reklamerer ideligen med sin Tangosal). Og fremmelige personer udi teknik lyttede til radioudsendelser i England, Tyskland og andre stater, og som numer sjok et par ord om udsendelserne her fra Danmark. Først længere hen på året arbejdede de danske programmer sig op ad rangstigen.

I 1925 satte kryds-og tværs-galskaben ind. Aarhus Stiftstidende havde den første den 1. februar, og straks med særlige, lettere opgaver for børn.

Siden den tid ved vi, at Ra er en ægyptisk gud. Litterært skete der det, at Jacob Paludan udsendte romanen »Fugle omkring Fyret«, Helge Rode sit kampskrift »Pladsen med de grønne Træer« og Carl Nielsen sin dejlige

*Erindringernes forfatter,
bibliotekar Sigfred Hjort
Eriksen, fotograferet i
Fiskergade ca. 1926.
Efter foto i privateje.*

bog »Levende Musik«, for bare at tage tre fra toppen. For cyklister skete der den revolution, at katteøje blev obligatorisk.

Og nu kan vi koncentrere os om de små og store ting, der skete i Århus.

Universitetsplanerne begynder at spøge for alvor i spalterne, ligeså en flyverute til København! Samt en byplan for det indre Århus. De to sidste punkter havde og har den dag i dag svare vilkår, mens universitetet trods krige og kriser er blomstret op hurtigere, end avislæserne i 1925 sikkert kunne forestille sig. Årets største begivenhed var nok ellers indvielsen af Mindeparken. På Aarhus Teater gav man blandt andet Skjoldborgs »Slægtten«, Shakespeares »Helligtrekongersaften«, »Grevinde Maritza« og »Czardasfyrstinden« og Morten Korchs »Det gamle Guld« (Ja!). Og Kasino diverterede med ting som »Corneilles Klokker«.

Trafikalt var det en sensation, at Frederiksbjerg-Trøjborg-ruten fik tre store omnibusser med plads til 22 passagerer; senere på året kom motor-

toget til Riis Skov, mens til gengæld det lykkedes »ABC-Klubben« at fastholde sit monopol på trafikken ad cyklestien ved siden af Grenåbanen – i dag en fantastisk ting at tænke på, næsten mere forhistorisk, end hvad man har hørt om accisebestemmelser i gamle dage.

Men fremskridt var der så på andre punkter. »Lille Torv«, det smerensbarn, fik rundkørsel, noget ganske overordentligt nyt og foruroligende. Endnu kørte sporvognene ukommunale rundt med en hastighed, »der kunne være på højde med de københavnske vognes, hvis byen bare havde haft nogle ordentlige gader«, udtalte sporvejsdirektøren. Pludselig ser man det hele for sig, takket være en fin Henrik Hansen-tegning af en ensom sporvogn på et ensomt spor ved Bispetorvet en øde søndag morgen, med skingrende kurvevin har den passeret øen midt i kørebanen med kiosken på, af sted til næste stoppested få meter fra det sidste, og videre op til vige-sporet i Søndergade, hvor man indstændigt må håbe, at der kan blive en normal krydsning. . .

Det ømme punkt kørte sporvognene udenom i 1925: Ryesgade, hvorom der stadig digtedes vers, der dog næppe har været de derboende til positiv opmuntring:

Skal man Ryesgades nederste Ende hitte,
må man nærme sig stærkt mod Jordens Midte!

Størstedelen af 1925 gik ellers med bæven for, at det stærkt reduce-rede banegårds-projekt skulle blive vedtaget i rigsdagen, men inden jul lysnede det, da man ved at kombinere banegården med posthus fik en noget mere tilfredsstillende løsning af det omtumlede byggeprojekt. Lidt hjalp det måske også på humøret at se de nye ejendomme i Park Allé skyde op, og at det også bedrede sig et andet sted: første akt af å-overbygningen ved Immervad kom i gang.

Men også små problemer fandt deres løsning. Jeg må ærligt tilstå, at jeg måtte langt ned i erindringens kælder-etage for at kunne huske, hvor i Frederiks Allé det lå, det famøse plankeværk, som først kom væk i 1925, efter at kommunen i ni år havde haft det stående ud for nogle genstridige grundejeres huse. Der var noget med, at de ikke ville feje fortov, og så kom plankeværket op, så udsigten til gaden spærredes; udgifterne hertil fik kommunen dækket af den derved fremkomne reklameplads! Nu vover jeg uden at indhente nærmere bekræftelse andet steds at placere

Århus rutebilstation i Rosensgade 28 omkring 1925, set mod Graven med skoletandklinikken i baggrunden.

Efter foto i Århus folkebibliotekets lokalhistoriske samling.

plankeværket foran de små huse fra hjørnet af det daværende Thyrasgade og udefter.

Hermed har jeg indsnævret billederne til de rent personlige. En let vignet i avisen af et par drenge med trillehjul kunne meget vel for den ens vedkommende have haft mig til model. Jeg ejede et smukt mangefarvet trillehjul af træ, som blev slidt op i fast rute fart i Posthusmøgen, strækningen fra Søndergade til den midtvejs højtliggende lygtepæl, som det ikke var helt let at indcirkle. Men den skulle omringes hver gang ifølge en uskreven vedtægt.

Tegningerne af de fine, høje, nye huse rundt om i byens centrum genkaldte søde minder fra elevator-jagttiden. Hvor var det nervepirrende med disse »helikopterture« op og ned i huse, hvor man vitterligt intet lovligt ærinde havde.

Andre ting i 1925-avisen bringer ikke helt glemte rædselstimer op i dagslyset. Notitsen om skoletandklinikken. Pludselig en dag kommer klasse-læreren ind med den frygtede stabel lyserøde eller lysegrønne kort, der

tilsiger en til at møde den og den dag kl. det og det. Den derved opnåede undervisningsreduktion har aldrig kunnet opveje de pinefulde dage inden behandlingen. Og venteværelses-inspektrisen! Hun var striks og streng – åbenbart skabt til dette smertens palads. Selve husets beliggenhed kunne ikke være mere ubarmhertigt valgt: i en gade med det mest dødsenstriste navn – midt i »Graven«.

Lad os hellere gå lidt væk herfra. Måske kun hen om hjørnet, hvor man kunne være heldig at træffe X 2. Den ses i 1925 at have været tilkaldt i mangfoldige tilfælde, den høje, grønne politibil. I avisen står der omhyggeligt hver gang »Politi-automobilen«. Ordets bestemte form lader ingen tvivl tilbage, der var kun én – og den hed X 2.

Mens vi er her i nærheden, må det være tilladt at fremhæve nogle linjer fra den nu lidt gulnede årgang: hotelejer James Thompson har påny overtrådt beværterloven og er blevet idømt 14 dages fængsel. Opholdet bag tremmerne har næppe været at spore i hr. T.s ansigtskulør. Det var nu lidt mærkeligt med sådan en rigtig neger som hotelvært. Jeg husker ikke, hvor meget skilt der var på hans hotelfacade, men han stod selv så hyppigt uden for indgangsdøren, at det turde have været skilt nok. Kolorit satte hans nærværelse direkte og indirekte i den nok så ordinære strøggade, men at han også var en sort person på anden måde, kunne kun forhøje jungle-stemningen i Ryesgade.

En meget lille notits affødte disse afsluttende linjer. Under 25. februar stod at læse en henstilling fra politimesteren om, at fortovs-reklamefliser bør forsynes med riller. En eller anden smart reklamemand havde fået flere forretningsfolk til at anskaffe marmorfliser med inskriptioner, navn eller slogans som »Min Kaffe er bedst« – eller lignende. Disse fliser var meget interessante, når en smule sne af den almindelige stille slags diskret skjulte dem; så blev de lumsk glatte og var ikke til at vare sig for. Der har altså nok været rigeligt med sne i dagene omkring politimesterens initiativ.

Vi var så heldige at bo med udsigt til et overforliggende fortov, der var garneret med disse fatale reklamefliser, og i snevejr havde vi megen moro af at se ærværdigt spadserende udføre hele serier af sælsomme krumspring, endda med tilløb til verdens ældste vittighed: sætte sig på halen. Jeg tør ikke sige, at vi ligefrem inviterede gæster på den konto alene. Men et meget godt trækplaster var det alligevel – indtil marts 1925.

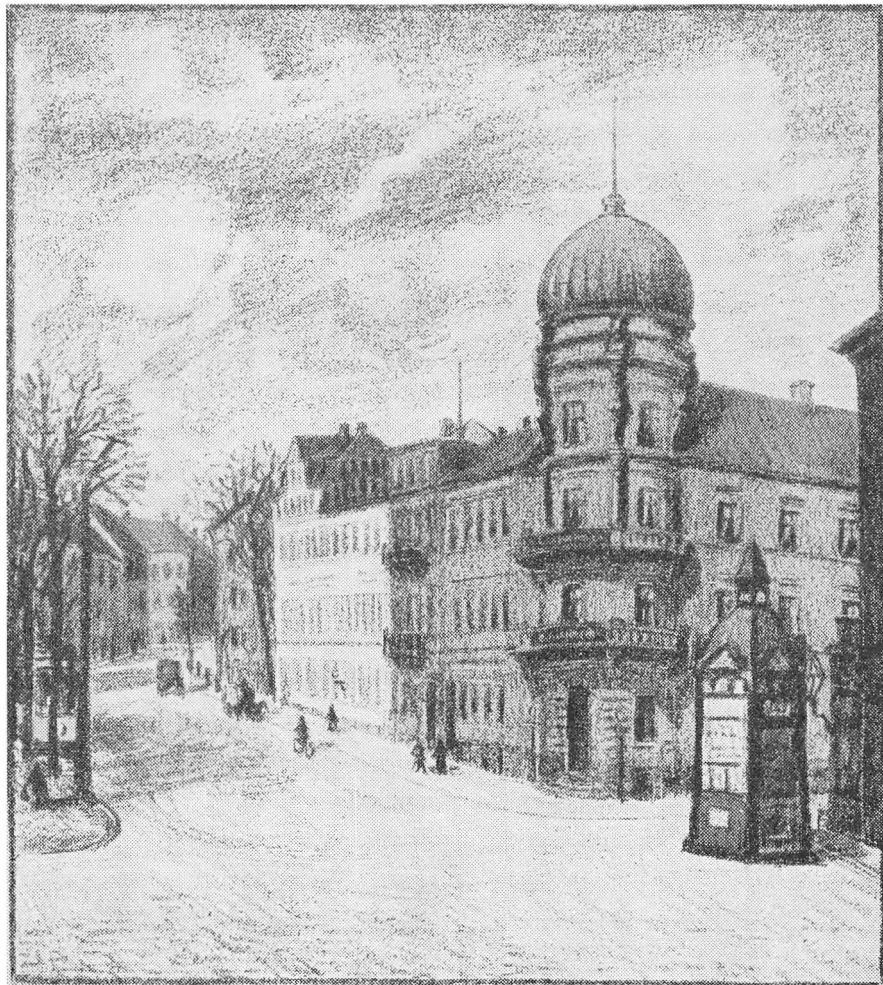
En bredmavet sporvogn, varm-gul – skal vi sige æggeblommegul – er standset op ved et stoppested med en lille flok træer ved siden af. Til højre ser man en monumental hjørneejendom, selve hjørnet er et tårn, endende i en grøn kalot, grønt som det papir, man i fordums tid camouflerede urtepotter med. Lidt længere oppe i gadebilledet ses en anden ejendom med noget udpræget kvadratisk tårnagtigt foroven. Vis-a-vis førstnævnte ejendom skimtes det over for liggende hjørne, et mere beskedent hus, rummende et apotek. Det runde hjørne er et hotel, og den tredje bygning indeholder bl. a. et teater for levende billeder, en såkaldt biograf. På sporvognens forreste midterparti er der en rektangulær flaskegrøn glasplade med inskriptionen Trøjborgvej – hvis pladen ellers vender rigtigt. Vognen holder ved et vigespor, tålmodigt oppebiende en modgående kollega.

Dette billede af Banegårdspladsen i Århus i begyndelsen af 1920'erne har maleren Alfred Dahlsen leveret i farvelitografi. Jeg har også selv set pladsen sådan i virkeligheden, men jeg var da knap og nap i ABC-alderen, så jeg må indrømme, at nævnte vægprydelse sikkert har påvirket erindringerne noget. Selve banegårdsbygningen er ikke med på det refererede billede, og derfor heller ikke særlig solidt opbevaret i mine minders arkiv. Men nedrivningen og hele den store revolution i kvarteret omkring Banegårdspladsen fulgte jeg i de følgende år, så intensivt som man vist kun kan leve med i et foretagende, når man er en dreng, der har beskikket sig selv som daglig observator af byens trivsel.

Jeg tror ikke, jeg overdriver, når jeg påstår, at jeg hver evig eneste dag foretog min inspektionsrunde i hele banegårdskvarteret, bortset naturligvis fra eventuelle lovlige ferieophold i andre byer eller lovligt forfald på grund af diverse børnesygdomme.

Kommet hjem fra skole, fået fyldt opvarmet middagsmad i skrutten – så straks om på Asylvej, og videre op at se på de til nedrivning dømte ejendomme i Sønder Allé.

– Nej – se! Hele endevæggen er røget i formiddag! Det kunne de ellers godt have ventet med, til jeg kom. Nu kan man kikke ind i alle etagerne. Der havde de soveværelse. Sikke noget underligt tapet. Man kan tydeligt se, hvor sengene og skabene har bevaret det oprindelige mønsters farver og klarhed. Lidt af køkkentrappen hænger endnu i luften. Og se køkkenet med tallerkenrækkerne tomt grinende i forsømt køkkenblåt farveskær, forfaldet tydeligt markeret her med den friske himmelblå baggrund oppe i luften.

Banegårdspladsen, som den så ud omkring 1925.

Litografi efter et maleri af Alfred Dahlsen.

Det var vel nok »skæg« at se huse blive pillet fra hinanden som spændende mekanisk legetøj. Nutidens bombardementsfornemmelser ved synet af flækkede huse var vi børn lykkeligt forskånedes for. Men makabre ting var der dog ellers nok af lige i nærheden. Gulnede hjerneskaller og porrehvide knogler og benstumper af gode gamle forhenværende århusianere vadede vi ubekymrede rundt i, da Park Allé blev skåret brat igennem den gamle – for os store kirkegård.

Jeg tror slet ikke, vi blev forråede af denne omgang med skeletdele; børn har en vidunderlig evne til lidenskabsløst at konstatere, hvad tingene er, sådan rent udvortes. Dybere perspektiver rummer barnesindet sjældent. Og døden havde jeg f. eks. aldrig selv haft på nærmere hold. Men jeg har en fornemmelse af, at jeg med nogen undren så kirkegården endnu blive anvendt, mens den blev amputeret i den anden ende, og at jeg syntes, de sidst ankomne nok kunne have været bedre tjent med en hvileplads på et mere fredeligt sted.

Hver gang jeg atter har lejlighed til at færdes i dette gamle centrums-kvarter, forbavser det mig overmåde meget, at tiden er gået så hurtigt, at man i dag kun med møje finder de svage rester af den for 30–35 år siden dog ret anselige begravelsesplads.

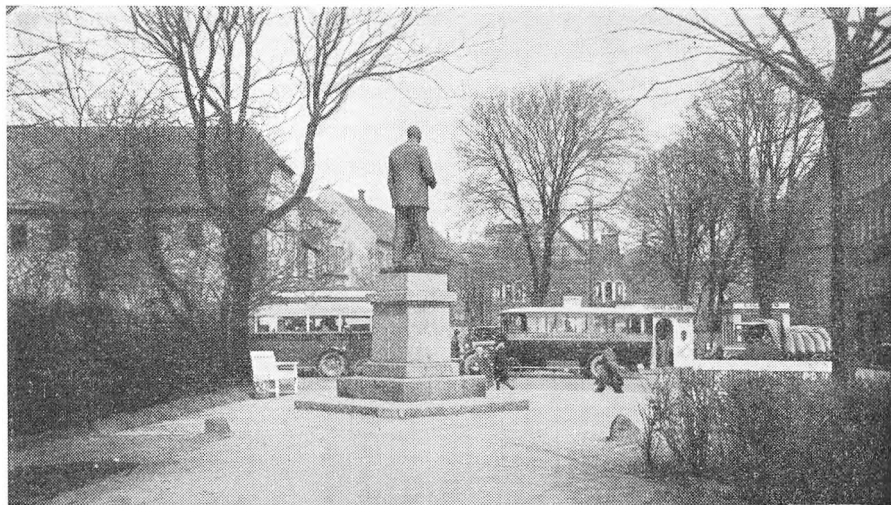
Spændende var det at følge en helt ny gades tilblivelse, og dobbelt spændende dette, at sporvognene skulle flyttes fra Ryesgade om i Park Allé. Jeg fulgte skinnedlægningsen i alle dens faser og var lykkelig den dag, tårnvognen kom, og det blev alvor med at hænge ledninger op. De fleste prøveture med sporvognene bivåned jeg også, så da sporvejskørslen endelig for alvor begyndte, kunne jeg med (temmelig påtaget) ligegyldighed se på det hele . . .

Til Park Allés tidligste tilværelse hører også mindet om afsløringen af Peter Sabroes statue. Dalgas var forlængst blevet hentet ud af det lille anlæg foran banegården og anbragt øverst på en rund stentrappe, med en anelse lyng imellem fødderne. Bag hans statue gik der et ophøjet fortov, i hvis anden ende man fandt på at stille Sabroe-statuen op. Det, der imponerede mig mest ved afsløringshøjtideligheden, var ganske givet det store antal sporvogne, der måtte holde stille i timevis i lange rækker til begge sider. Det var flot!

Og så stod Sabroe og Dalgas der i mange år med ryggen til hinanden, indtil de kom til at stå, hvor de nu står.

Men nu må vi helt hen til banegården og se, hvor langt de er kommet der. Det er kolossalt, så megen jord der skal til at fylde op med, når det halve af Ryesgade og hele banegårdspladsen skal hæves næsten en etage op i luften. Allerede i dag kunne selv en otteårs dreng støde panden mod førstesals-balkonen på Centralhotellet.

Et nyt tipvognstog ruller frem med megen larm. Hvor det kommer fra med al den jord? Fra henne om hjørnet! Den smalle grøft, der før opbevarede det par skinner, der var tilstrækkelige til at opretholde jernbane-

Elias Ølsgaards Sabroe-statue, da den o. 1930 var opstillet på hjørnet af Park Allé og Sønder Allé.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

banetrafikken på Århus med, bliver dag for dag bredere og bredere. Hele tre store perroner plus smalle mellemperroner bliver der plads til. Seks tog ud eller ind på én gang. Der er noget at se hen til!

Nu går vi over den sjove interimistiske Bruunsbro, en smal træbro med et enkelt, meget smalt fortov, altsammen i træ, malet okse-rødbrunt og på sommerdage næsten tropisk gloende varm at gå på.

Og i den lille barak for enden af broen ligger den midlertidige »hovedbanegård«, tilsyneladende klemt uhjælpeligt inde under cigarkasseforhold, næsten ved at blive maset flad af den ufærdige, nye hovedbanegård, der ligger og praler med sine friske, gule mursten – i hine dage endnu uplettede af røgen fra togene og de mange fabrikskorstene, der nu har givet bygningen den kendte gråmelerede, lidet flatterende patina. 1927 står der på nogle af murstenene. Men først i 1929 blev der for første gang ekspederet tog i de nye omgivelser.

Til min usigelige ærgrelse skete selve indvielsen midt i min sommerferie, som jeg det år for første gang tilbragte i udlandet. På hele hjemturen var jeg næsten kun optaget af at spekulere over, hvordan hjemkomsten skulle forme sig. Endelig raslede vi ned ad Hasselager-bakken, og nu var vi ved de rigtige perroner, hurtigt op ad trappen med de små trin, op i »vandrehallen« med de kulørte orienterende lyssignaler ved hver perron-ned-

gang. Jo, man kunne vist godt være tilfreds med banegården; jeg havde næppe set noget flottere i udlandet . . .

Og så komme ud til den nye Banegårdsplads, og se Ryesgade igen ophøjet til at være sporvognsgade og strøggade. En lang og besværlig proces var omsider forbi. Adskillige har sikkert jublet. Men for os børn i Robinson Crusoe-stadiet kom der lidt matte dage. De velordnede trafikårer øvede ikke en daglig magnetisk tiltrækning på os. Der var ikke længer basis for spændende opdagelses-ekspeditioner. Der skete ikke så meget hver dag. Oven på de seks skabelsesår fulgte der en hvilepause. Men alle vi børn fra nabokvarteret – vi kedede os lumsk i de færdigregulerede gader.

Tidligere trykt i Aarhus Stiftstidende 17. september 1949 og 5. februar 1952.

Palle Høybye

Mellem Marstrands Gade og Mejlgade

Dette: at mindes, det er som at stå på den solide bjergtop, som hedder »i dag«, og så derfra skue langt, langt ud mod det gådefulde hav, som det hele engang er dukket op af. Ikke så langt borte begynder glemselens floder at skære væk af det solide stof, de breder sig, der bliver mere og mere blå vand, fjorde og vige, efterhånden en skærgård, hvor minderne som øer bliver både færre og mindre, jo længere blikket søger ud mod kimingen, så nogle få spredte skær – så er der kun glemselens blå hav.

*

Jeg er født den 1. januar 1907. Min mor plejer at sige, at hun var til bal nytårsaften. Det kan efter naturens orden ikke have forårsaget fødselen, men måske nok fremskynde den. Jeg er Århusianer med Å, født på hjørner af Klostergade og Studsgade, i »Cityhus«.

Det er nu ikke noget, jeg selv kan huske, skønt jeg i virkeligheden kan huske meget langt tilbage. Det er jo vanskeligt at tidsfæste barne-minder, men jeg har et par småerindringer fra sommeren 1909, fra landsudstillingen.

At der var landsudstilling, og at det var 1909, har jeg naturligvis først langt senere fået opklaret, men jeg husker mig selv stående i en kolossal udstillingshal – jeg har en svag fornemmelse af, at der var et buet loft, båret af buede dragere – stirrende ulykkeligt op mod en gasballon, som var sluppet mig af hænde og nu svævede oppe under loftet. Jeg mindes senere et eller andet forlystelsesapparat, et kæmpehjul, som vandret eller lidt skrå kørte rundt højt oppe på et stillads. Og så kan jeg mindes nogle sorte mennesker, kulsorte, som i hvide skjorter og med spyd i hænderne dansede rundt oppe på en forhøjning og råbte: »Asju, Asju!«, hvad det nu skulle betyde. Jeg har senere ladet mig fortælle, at sommeren 1909 var kold og regnfuld, men for min erindring står dette sceneri så kulsort og så kridende hvidt, at det den dag må have været knaldende solskin.

Fra Klostergade flyttede mine forældre ud i Marstrandsgade, som dengang var noget af det alleryderste. Vi boede på venstre hånd, når man kommer indefra byen. På den anden side var der kun nogle få ejendomme

og ellers nøgne grunde. Der legede børnene. Jeg var nede en dag, men jeg må have fundet verden hård, for jeg kom brølende op igen. En lidt udvisket mærkelig erindring har jeg fra Marstrandsgade: jeg sidder i min

*Politimester Palle
Høybye som barn,
fotograferet sammen med
sin søster ved Thors
Mølle i Marselisborg
skov i sommeren 1912.
Efter foto i privateje.*

mors arm og kigger ud ad vinduet og nede på gaden skrider der elefanter og kameler af sted. Menageri eller cirkus i by, – jeg ved det ikke.

Fra Marstrandsgade stammer også mit første minde om politiet. Dvs. far var politibetjent, og jeg har vel nok haft en tidlig fornemmelse af, at han var »politi«, når han kom hjem i den langskødede uniformsfrakke, og den lille skråhue med kvasten dinglende ned i panden.

Men mit første møde med etaten udenfor hjemmet formede sig sådan: vi havde en hund, en grævling, og jeg må velsagtens have fået lov til at luften den i Marstrandsgade. Men pludselig tager pokker ved hunden, ind mod byen, og jeg bagefter for at fange den. Så er der et slip i hukommelsen, og i næste billede sidder jeg på politistationen, velsagtens indbragt af venlige mennesker. Der var dengang i fløjen mod Mejlgade en lejlighed for en rådhusbetjent, og der sad jeg og blev trakteret og trøstet af hans kone Agnethe og legede med en bold. Over 20 år senere, da Agnethe var flyttet over på den anden side af gaden, har jeg som politibetjent fået manganen god kop kaffe derovre.

Dengang flyttede man ofte og gerne. I løbet af mine syv første leveår flyttede familien 4 gange. Vi flyttede til Studsgade ved »Snævringen«, hvor bagermester Ingerdahl havde forretning. Jeg må have været en meget lille dreng, for jeg kan huske mig selv gnidende mig langs husmuren i »Snævringen« med en væmmelig klæg fornemmelse i bukserne, skamfuld og flov over ikke at være nået hjem til potten i rette tid.

Atter flyttede vi. Denne gang til hjørnet af Mejlgade og Tværgade på 1. sal oven over en mælkeforsyning, tror jeg det var. Jeg husker endnu, at det gjorde indtryk på mig, at damen i butikken sagde »Vørsåartig« og ikke »Værsgo«, når hun ekspederede.

En lille dreng må jeg stadig have været. Bevis: På hjørnet overfor mellem Tværgade og Smedegyde lå nogle snurrige, gamle hvidkalkede bindingsværkshuse (nogle af dem er nu i »Den gamle By«). Jeg husker mig selv ved højlys dag besørgende et lille nødvendigt ærinde op ad et af disse huse, kun skærmet af en brandopstander.

På det modsatte hjørne i en høj stuebutik boede en barber Skovgård. Han må have haft en ejendommelig sans for humor. Jeg sad en dag på trappestenen udenfor hans salon og funderede, som sådan en 3-4 års knægt nu kan det. Pludselig tog han mig i nakken, halede mig ind i salonen, placerede mig i stolen, barberslag, serviet osv., og så sæbede han mig ind og barberede mig efter alle kunstens regler. Bagefter sendte han en regning for en barbering til min far, som dog nægtede at betale den.

Lejligheden i Tværgade husker jeg ret nøje. Man kom ind ad en port, drejede så ind på trappegangen til venstre. Den var mørk, men om aftenen var der på hver afsats tændt små petroleumslamper. Der var en dobbeltdør med glasruder ind til entreen, som vendte ud mod gaden. Der var til venstre et værelse, som vi lejede ud, og til højre kom den egentlige lejlighed: en spisestue, en dagligstue (det var hjørnestuen) og så ud mod Mejlgade soveværelset. Så var der køkken og spisekammer og en bagtrappe. WC var der ikke. Der var dasser i gården, men jeg kan ikke mindes, at jeg frekventerede dem, så jeg har nok været i pottealderen endnu. Jeg husker en pige, som legede i gården, råbte op til sin mor på anden sal: »Moar, smid potten ned, jeg skal!«

Jeg tror, vi havde gaslys. I hvert fald ikke elektrisk, og vi havde vist både gas og komfur i køkkenet.

På vejen mellem Klostergade og Tværgade havde jeg fået en søster (tre år yngre) og i Tværgade fik jeg en lille bror Ole. Han døde kort efter

af kighoste. Jeg husker, at min morbror Arthur gik med den lille kiste under armen, da drengen skulle begravnes.

Sygdom var jo på mange måder uhyggeligere end nu. En dag kom jeg med min mor på gaden, da vi mødte en ung pige, som græd hjerteskrærende. Min mor må have kendt hende, for da vi kom hjem, fortalte hun far, at den unge pige lige havde fået at vide, at hun havde sukker-syge. Dengang var der intet at stille op.

I 1914 flyttede vi hen i Mejlgade 78. Der havde ligget nogle ejendommelige gamle huse på to etager, men nu opførte tømrermester Petersen et par store moderne ejendomme på grunden. Vi fik en moderne 3½ værelses lejlighed på 4. sal, der var wc. (fælles med naboen, det lå ude på bagtrappen) – Forøvrigt kan jeg huske mit første møde med et moderne træk og slip. Min far havde taget mig med op på det nye tinghus i Vester Allé, og der førte han mig ind i et lille rum med en indretning, ligesom den, jeg havde set i toget, når jeg rejste op til bedstemor i Nørresundby. Men pludselig trak han i en snor, og et frygteligt bulder fyldte rummet. Hvor blev jeg ræd, og hvor var det spændende.

I sommer oplevede jeg i sommerhuset, at min lille nevø var lige så imponeret og optaget af det gammeldags »das«, som vi er henvist til at bruge der. – Der var elektrisk lys (der var dog kun gaslys i køkkenet). Der blev vi så boende helt til 1920, da far blev forflyttet til København, og da far i 1928 kom tilbage til Århus, fik vi atter lejlighed på Mejlgade, denne gang i nr. 49.

Det kan ikke være anderledes, end at Mejlgade for mig står som barn-dommens gade. Det var jo den lange, den fine, den spændende gade. Fra jeg var tre, til jeg var tretten år, har jeg hørt dens lyde, leget på dens brosten, fornemmet dens dufte.

Dens lyde: ja, knallerter havde vi jo ikke, men lydløs var gaden så sandelig ikke den gang. Jeg husker en stormnat, da mine forældre var i byen, og jeg lå og hørte på vindens sus. Der var en port, som slog og slog, så jeg syntes, gaden var fyldt med rædsel og uhygge, og jeg var lykkelig, da far og mor kom hjem. Men ellers var det hyggelige og fornøjelige lyde, hestetrampen og vognrumlen, klappen af jernbeslåede træsko, mælkeemanden ringede med sin klokke, sandmanden råbte sit: SÅ-Å-ÅND !, og fiskehandler Bøgeskov kom med sin lille hestevogn og sang ud: »Her er levende saltvandsål, saltvandsål, saltvandsål er her!« Der kom skam også biler med stor larm og spektakel, og når de gav signal, var det med store

Hjørnet af Mejlgade og Tværgade (senere Nørre Port) ca. 1907.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

boldhorn, som undertiden spillede en hel melodi, så man kunne kende vognene på hornlyden. Drosker og andre vogne med gummihjul havde bjælder, så folk ikke uforvarende skulle blive kørt over af disse lydløse indretninger.

Dens brosten: Ja, der var brosten i vor ende af gaden. Store, ujævne brosten. Men fra Tværgade og sydpå var der asfalt. Allerede dette gav Mejlgade en særstilling mellem byens gader, at den havde den glatte fine belægning, som man ellers ingen steder så udendørs. Der var da også antaget en særlig fejemand, som bare havde at holde asfalten ren. Det var noget vanskeligere at holde gaden ren dengang end nu. Hestene klattede jo. Blev man rigtig arrig på en af de andre drenge, og kunne man ikke gøre ham fortræd på anden måde, var der altid en frisk og saftig hestepære til rede på gaden, velegnet til kasteskyts.

Dens dufte. Jo, der var dufte i luften, som vi ikke kender i dag i byen. Først og fremmest af hestene, kroppene og seletøjet. Så havde vi i Tværgade en chokoladefabrik, som duftede livsaligt, og lidt henne i Mejlgade lå spritfabrikken. Ud fra den strømmede en mærkelig sød øllebrøds-

duft, som fyldte hele kvarteret, især når bøndervognene med store træ-tønder i lange rækker var inde for at hente bærme. Så lugtede der af brændt træ fra bødkeren, som boede i det lange lave bindingsværkshus, nr. 72 vistnok, af tjære fra træskomanden, hvor man foruden træsko og sivsko kunne købe piske, plejle og andet nyttigt husgeråd, og af fisk fra fiskehandler Broløs, som tillige reparerede fodtøj. Gummifodtøj kendte man ikke, bortset fra galoscher. Smeden i Smedegyde havde sin særlige lugt, som bagerne og købmændene havde deres, og ud fra beværtningerne hørmede det af øl og dram.

Igennem denne gade var der livlig færdsel hele dagen, ja, næsten hele døgnet. Arbejderne begyndte kl. 6, så allerede før morgengry klaprede træskoene. Så kom mælkevognene, arbejdsvognene, skraldevognene, enkelte fine drosker, jagtvogne, jumber, gigger, den gule postvogn med pakker, ligvognen med sorte heste med skaberak og kusken med høj hat og slag, sygevognen med en portør stående bag på, så han gennem et kighul kunne se ind til patienten.

Ryttere så vi ikke tit i Mejlgade. Men nede på Kystvejen kom de ridende, herrer med fint tøj og høje hatte, som red engelsk, og damer i lange, lange kjoler, de sad sidelæns på hesten og havde også høje hatte på. Ned gennem Tværgade kom det hestetrukne artilleri dundrende, mens de blå dragoner med de lange sabler holdt sig til Kystvejen.

Politibetjent Kyed med det store flagrende skæg kom skridende ned midt ad gaden (politibetjente måtte ifølge deres instruks ikke gå på fortovet), slagterdrengen kom med sit trug med kød på skulderen, bydrengene kom trækkende med forretningens trækvogn.

Lidt ud på eftermiddagen kom fire-toget ind på østbanen, og så var der atter noget at se på.

Mest mærkelige syntes vi, at de polske piger var, når de kom i deres brogede klæder, med tørklæder om hovedet, med rosenkranse og bønnebøger. De var i arbejde ude på de store gårde og skulle vel ind til skrifte.

En bondemand på vej fra toget kom en dag, synlig beklemt, ind i gården til nr. 78 og spurgte efter en »besøjr« – folkeetymologisk for pissoir – det sted, man besørger!

Nå, landet og landbefolkningen interesserede os nu ikke så meget – Århus havde dengang som nu ryggen imod landet – det er typisk, at jeg aldrig har været til dyrskue i Århus – nej, det var havnen og dens liv, som betød noget.

Havnen var mindre og hyggeligere dengang, og den virkede på en måde livligere.

Min mormor havde en beværtning »British Crown«, som først lå på hjørnet af Mindegade og Dynkarken, hvor nu »Jomsborg« ligger, så i Mindegade 6, hvor senere »Wienerhallen« var, og til sidst i Havnegade 49.

*Politibetjent
N. H. C. Kyed
(1852-1926), også
kaldet »Mejlgades
sognefoged«.*

Efter foto i privateje.

Der var jeg selvfølgelig tit nede, og derfra var der ikke langt til havnen og især ikke til Kalundborg-damperens anlægsplads. Jeg kan huske, da det var hjuldampere. »Ægir«, »Skirner« og »Kureren«, tror jeg, de hed, – og de var nok i virkeligheden små, men jeg syntes, at de var store og flotte. Når de var kommet ind, kravlede en mand rundt med lygte inde i hjulkasserne og så på skovlhjulene. Det hændte ofte, at en af skovlene faldt af, og så kom damperen for sent ind.

I åen lå der mange skibe. Særlig spændende var det, når pæreskuderne lå der, og man kunne få en masse frugt for en femøre. På midtermolen var der altid liv. Fem dampere gik fra og til: »Helgenæs«, »Samsø«, »Kalø«, »Mols« og »I. P. Petersen«, og ud for den gamle børs lå skovdamperne »Varna« og »Turisten«, ja, en overgang var der vist også en, som hed »Riisskov«. På Søndre mole lå der mest kuldampere, men i den

Restaurationen »British Crown« på hjørnet af Dynkarken og Mindegade, ca. 1900. På grunden opførtes senere »Jomsborg«.

Efter foto i Århus folkebibliotekets lokalhistoriske samling.

nordre havn kom skibene ind med spændende ting. Når der var skibe med kopra eller jordnødder, havde alle drengene lommerne fyldt med disse lækkerier. I mangel af bedre gik vi også og gnaskede på en stump af de foderkager, som blev losset.

I den nordligste ende af havnebassinet kom træsejlerne ind, de fleste fra Finland. De lå på tværs af bolværket med bovsprydet ind over land, og fra en luge i forstavnen blev brædderne rullet ud. Det var store sejlskibe med 3–4 master og med en vindmølle på dækket, hvor sømændene slangede sig og spillede på harmonika. Om vinteren lå der gerne en del af dem oplagt ved Nordre mole. Her var der sommeren igennem et rigtigt leben. Her holdt sejlsportsfolkene til, her lå deres klubsb, og når det blev efterår, blev skibene halet i land, og stod så der, til det blev forår. Så blev der skrabet og malet og gjort ved, og ved fælles hjælp satte man dem atter ud. Roerne optrådte her og så mandige og kække ud med cykelstyrskæg og sokkeholdere.

Jo, havnen var spændende, ikke mindst, når der lå krigsskibe dernede. Jeg kan huske nogle små sorte torpedobåde ligge inderst ved Søndre mole. Et par dage efter så jeg et par af dem komme rasende ind ude fra bugten med foragt for alle søvejsregler. De lagde til ved midtermolen, hvor der hastigt kørte et par ambulancer op, hestevogne naturligvis. Der var sket en kedelekspllosion, og der var sårede.

Vi drenge færdedes ved havnen tidligt og sent. Især ved »molen«, et opfyldt terræn ved Nordre mole. Her gravede vi i sandet, legede mellem fiskekasser og pakhuse, fiskede krabber og »Københavnere« og blev fyldt med tjærepletter til harme for vore mødre.

Et par af de børn, som legede på molen, boede på Kystvejen på en tredje sal. Når de skulle spise, åbnede deres mor et vindue, stak en trompet ud og kaldte med et stød deri børnene hjem.

Jeg var en lille dreng og i almindelighed uden sans for kvindelig skønhed, men alligevel så jeg en dag på Kystvejen en pige så smuk, at hjertet hoppede i livet på mig. Det var Jonna Lindhardt, stiftsprovstens datter. Først engang i år traf jeg hende ved et møde og fik lejlighed til at fortælle, hvor dybt et indtryk hun da havde gjort på mig. Vi snakkede en gang »molesnak«, jeg fortalte om damen med trompeten, og pludselig kunne fru Jonna også huske hende og oven i købet huske, hvem hun var.

Selvfølgelig kom vi galt af sted nede ved havnen, vi faldt ned, vi skar os og klemte os, og vi faldt i vandet. Jeg var også i baljen en efterårsdag, da jeg gled på en slibrig tømmerflåde, idet jeg ville springe i land, men det skulle naturligvis ikke fortælles hjemme. Jeg kravlede op i en bremsekupé imellem pakhusene, trak tøjet af, vred det, og så blev det iøvrigt tørret på kroppen. Det blev aldrig opdaget.

*

Når det blev mørkt, blev så gadens lygter tændt. Det var gaslygter, og en lyttetænder kom rundt og tændte dem. I butikkerne var der lys, petroleum eller gas, og det strålede længe og ufortrødent. Såvidt jeg husker, lukkede butikkerne kl. 9, og om lørdagen kl. 11 aften. Fra beværtningerne lød der højroestet snak og bægerklang. Der var mange beværtninger i Mejlgade, og om aftenen, især på lønningsdagene, vaklede der mange fulde mænd hjemad med store sving og armbevægelser.

Mit hjem var sobert, men det var dog i nogle år skik, at far og mor fik en snaps til aftensmaden. Da den store skat kom, faldt det væk.

Som regel blev jeg puttet tidligt i seng. Men det skete, at vi var hos »bedste« i Mindegade, og vi spadserede så hjem hen på aftenen. Så kunne det hælde, at vi mødte »chocoladevognen«, en hestevogn med en stor åben trækasse, hvori latrintøndernes indhold blev hældt. Så rumlede de igenem byen ud til nogle latrinkuler vesten for byen, spredende fæl stank i gaden. Såre oldnordisk, men i brug endnu mange år efter min drengetid.

*

Politiet havde dengang »teatervagt« i Århus Teater. Oppe på amfiteateret var der tre pladser, reserveret til det brug, og ikke så sjældent fik jeg lov til at komme med far og mor, han naturligvis i uniform. Jeg kan huske, at jeg så et stykke »Petersen og hendes søstre« ikke mindre end tre gange. Under en af de mest dystre scener i »Svend Dyrings hus« ødelagde jeg stemningen ved højlydt at meddele: »Mor, jeg har en lopp'«. Jeg kan mindes »Jorden rundt i 80 dage«, »Capriciosa« og mange andre gamle træffere. Noget af det sidste, jeg kan huske, før teatervagten faldt væk, var Olaf Poulsens afskedsforestilling, hvor man bl. a. så ham som Jeppe i baronens seng.

Min første erindring om biograf – »levende billeder«, som det hed, – er fra hjørnet af Guldsmedgade og Klostergade, hvor Kosmorama først lå. Jeg husker, at en mand på lærredet tabte en stabel tallerkener, og i det samme smed pianisten et ellet andet klirrende på gulvet for at skabe lydeffekt.

Næste gang, jeg var i biograf, var i Fotorama. Jeg var med en lidt større pige, formentlig en barnepige, og mon ikke også min søster var med. Det må have været en slags reportagefilm fra en amerikansk boksekamp, for der skete ikke andet, end at en sort mand og en hvid mand med handsker på hænderne slog på hinanden, og det var der masser af folk, der sad og så på i en stor friluftarena. Det morede ikke os, vi snakkede, og der blev hysset på os. Det hjalp ikke, og til sidst blev vi alle tre smidt ud af kontrolløren og stod slukørede i det klare solskin ude i Kannikegade.

Senere, men da var jeg en stor dreng, fik jeg frikort til Fotorama og gik der regelmæssig to gange om ugen fra kl. 17–18. Filmen varede en time. Undertiden var færgen forsinket, og så blev der vist én film fra 17 til 18, og en anden fra 18 til 19, og så tog jeg naturligvis dem begge med. Jeg må have set en masse films, men jeg kan ikke huske ret mange af dem.

Jeg kan huske »Fatty« og Chaplin, men af danske films husker jeg ikke ret meget andet end »Pax æterna«, som kom frem i krigens slutning.

Også dengang skulle der jo ske et eller andet særligt om søndagen. Kirkegang stod i hver fald ikke regelmæssigt på programmet, og for resten havde far jo ikke ret tit fri om søndagen.

Men af og til tog vi i skoven. Det foregik som regel med de små damper »Varna« eller »Turisten«. Som regel stod vi af ved Varna, så spadserede vi op til Thorsmølle, hvor vi fik kaffe med kager, som altid blev nydt efter vild kamp mod grådige hvepse. Så legede vi ved bækken og ved dammen, og så drog vi atter hjem. Undertiden gik turen også med tog til Lystrup, hvor der var en stump skov og en eller anden mulighed for kaffe.

Stranden var ikke rigtig opdaget. Skulle man i vandet, foregik det fra badehus, skjult for alles blikke, og at ligge og tage solbad – nej!

Et par gange om året var familien på rotur op ad åen. Vi lejede båd ved Museumsbroen, og så snart vi havde passeret Ceres-broen, var vi på landet og langt, langt ude lå Fiskerhuset, hvor der var gynger og vipper, og hvor kaffe kunne købes.

I 1917, da jeg var blevet 10 år, kom jeg ind i Frivilligt Dreng-Forbund (FDF). Jeg kom ind i Århus 1. kreds, som dengang var landets største kreds med over 300 medlemmer. Jeg fik nr. 296. Kredsfører var revisor Windeløv, min delingsfører var bankassistent Ramsing. Dermed fulgte, at jeg fik en masse adspredelser og interesser og kammerater, som jeg ikke havde haft før. Der var øvelsesmøder med gymnastik og korpsanstand, 14-dagsmøder med foredrag – jeg husker endnu et af de første, jeg hørte: om keopspyramiden – marchture om søndagen, der var pinseture, og bedst af alt: sommerlejren på Mols, Bogensholm, som dengang bestod af nogle uhyre primitive barakker. Sovebarakken havde ikke noget gulv. Som underlag havde vi blot nogle madrasker, som vi selv fyldte med tang fra stranden, og det var det eneste, som skilte os fra den bare jord. Der var ingen vandinstallation, så alt vand til husholdningen blev hentet ved en bæk et langt stykke borte, og al vask foregik i strandkanten. Men morsomt og spændende var det. FDF-livet betød meget for mig, men oplevelserne i sådan et drengkorps er vel alligevel så specielle, at de har mindre interesse i denne forbindelse.

I april 1914 kom jeg i skole. Det var i borgerskolen på Nørrebrogade, myndigt ledet af overlærer Müller – en imponerende bredbrindet herre med busket hår og et stort fuldskæg, som flagrede om skuldrene på ham,

når han på sin vej fra boligen til skolen skred over skolegården, altid i bar figur og opknappet jakke.

Disciplinen var afgjort hårdere end i dag. Spanskrøret var fast inventar, og det blev flittigt brugt. Når vi om sommeren var til badning på badeanstalten, som lå nord for byen, hvor A. B. C.'s cyklesti begyndte, kunne vi se mange små drengenumser, som var sribede af spanskrørslag. Badebukser eller -dragt kendte vi ikke. Vi talte striberne med beundring og ærefrygt, der var sjældent mere end tre. Der var vist en eller anden regel om, at mere end tre slag krævede to andre lærere tilkaldt som vidner.

Det var ikke alle lærerne, som slog. Jeg husker fra mit første skoleår den rare lærer Andersen, som vist aldrig brugte spanskrøret. Vi var små drenge, og ikke alt for velopdragne drenge. Det kunne hænde, at en ubehagelig fims bredte sig i lokalet og nåede op til katederet. »Men fy dog«, sagde hr. Andersen, og af en gammel avis lavede han en stor fidibus, som han tændte, og så gik han op og ned mellem bænkerækkerne svingende den brændende papirfakkel og fordrev på den måde stanken.

Vi gik i skole fra kl. 14 til kl. 18, og om vinteren blev det mørkt hen på eftermiddagen. Når så det blev for mørkt til at se, skulle gasblussene tændes. Der var til det brug en slags pegepind med et lille øje i. Lærer Andersen tændte en tændstik, stak den fast i pegepinden, holdt den op over gaslampens lampeglas, rykkede i ventilsnoren, og med et stort blaf tændtes lyset. Skolen var for så vidt moderne, som den havde centralvarme. Det var et varmluftssystem, og når vinden stod på, var der hundekoldt i klassen, for varmen blæste over i den anden side af bygningen. Vi må have fået elektrisk lys, mens jeg gik i skolen, for jeg kan huske, at jeg lavede et blyantsskrevet »skoleblad«, og der havde jeg stort besvær med at stave til »electrigheren«, da han havde været på skolen.

Til daglig gik vi allesammen i træsko, undtagen Edmund, som var søn af restauratør Post i »Postgården«. Han havde lange snørestøvler og et sælskindstornyster, men det var ikke almindeligt.

Lærer Andersen var rar, og det var flere af lærerne. Andre var strikse, men retfærdige. Nogle var afgjort sadistiske, og enkelte afstraffelser var helt rå og malplacerede.

Jeg husker Marinus, som var oversidder og vist fra et dårligt og fattigt hjem. Han havde skulket og stjålet, og nu skulle han fjernes fra skolen og på et børnehjem.

Tre klasser smådrenge blev samlet i sangsalen, og så blev synderen ført

rystende ind – en dreng på 10–11 år. »Røde Jeppe« førte spanskrøret, lærer Nilsson og lærer Rasmussen var tilkaldt som vidner.

Marinus blev kommanderet til at stå strambuks, og så slog den store, sportstrænede lærer af al sin kraft ned på den lille drengemås og trak det smidige, tynde rør, så det sved som ild. Drengen rettede sig op med et sæt, skreg af pine og greb sig bagi, men der var ingen skånsel. Syv gange hvinede røret og syv gange skreg han af smerte og rædsel, og til sidst blev han ført grædende ud. Vi så ham ikke mere, det var blot skolens farvel til en elev, som ikke skulle være der mere. Og der stod en hel masse små drenge og rystede i bukserne, men der var i hvert fald én, som lovede sig selv, at han en dag, når han blev voksen, skulle møde »Røde Jeppe« i en mørk gade, og så . . .

Jeg tror absolut på værdien af en veldrejet lussing, og selv spanskrøret kan måske undertiden gøre gavn. Men som rigsadvokat Goll har sagt: »Lussinger skal serveres varme«. Skal man slå på børn, skal det være i retfærdig og øjeblikkelig reaktion.

Undervisningen var nok noget mere tør end i dag. Men vi fik lært at læse, at skrive, at bogstavere, og at regne mindst lige så godt, som børn i dag. Pjank som skoleskovtur, skolekomedie, fotografering, forældremøder og deslige kendte man ikke til. For slet ikke at tale om skolebal. Der gik både piger og drenge på skolen, men der var et skarpt skel mellem sværdsiden og spindesiden. Pigerne holdt til i den ene ende af bygningen, drengene i den anden. Gennem to separate døre kom de ud i to adskilte gårde. Jeg kan ikke mindes, at jeg nogen sinde har hilst på, end sige talt med en pige på skolen eller på skolevejen, skønt jeg sikkert har kendt flere af dem hjemme fra gaden.

Den eneste forlystelse, skolen arrangerede for os i min tid, var en solformørkelse. Da fik vi lov til at gå ud i skolegården og kigge på solen med sværtede glas.

*

I 1918 kom jeg efter en optagelsesprøve i mellemskolen i Munkegade.

Det kan ikke nægtes, at tonen der var betydelig friere og fornøjeligere end i Nørrebrogade. Der blev stukket lussinger, og spanskrøret eksisterede, men der var gennemgående fredeligt forhold mellem elever og lærere. Jeg tror alle lærerne havde øgenavne, som blev brugt regelmæssigt: Fille, Fippe, Knaste, Bosse, Moppe, Wolle osv.

Drengene var mere velklædte. Det gav sig bl. a. udslag i, at vi ikke allesammen gik i træsko, og de, som kom i træsko, skulle have skiftesko med. På Nørrebrogade kan jeg huske, at der var en enkelt elev, som havde cykel, fordi han boede langt ude i Vestergade. På mellemskolen havde mange af drengene cykler. Jeg fik nu først en i 1920.

Skolen havde også andet at byde eleverne end blot skoletimerne. Der blev oprettet skoleorkester. Jeg kan huske, at jeg selv medvirkede i en opførelse af »Volmerslaget«, det må nok have været i 1919, da Dannebrog havde 700 års dag.

Vi havde en årlig skovtur. Den gik i min tid altid til Kalø med damper.

Skolen regnedes for at være en god skole, men jeg måtte erkende, da jeg i 1920 kom til at gå i en københavnsk kommuneskole, at der nok kunne have været arbejdet noget mere energisk af eleverne. Det kom i hvert fald noget overraskende for mig, at man på Forchhammersvejens skole var nødt til at læse hjemme. På Munkegade klarede vi den slags i frikvartererne.

Den 26. september 1920 på den gamle konges 50 års fødselsdag flyttede min familie til København. Jeg var begyndt at gå til præst hos stiftsprovsten, en smuk, meget myndig prælat, som holdt skarp justits med sine mange konfirmander. Nu kunne jeg ikke nå at blive konfirmeret hos ham, i stedet kom jeg til at gå til præst hos hans svigersøn, pastor Oluf Rothe ved Sct. Jacobskirken i København. Da han sagde goddag til mig og havde snakket lidt med mig, sagde han: »Hvor er det velsignet at høre det jydsk tungemål igen!«

Det blev jeg i og for sig forbavset over. Vi Århusdreng syntes jo, at vi talte det eneste rigtige og naturlige sprog. Jeg husker endnu, hvor stort et indtryk det gjorde på mig, da jeg nede på Kystvejen for første gang i mit liv traf en Københavnerdreng og hørte ham tale. Så skabagtigt og krukket!

Det var mig derfor en stor ærgrelse, at jeg, når jeg kom til Nørresundby på ferie, blev skældt ud for Københavner af drengene der, som sang nidversene: »Københavner, du savner din moers papa, du ligger i vuggen og sutter den a'«.

Jeg gad vide, om ikke vort sprog den gang var mere jydsk præget end drengenes sprog er nu. Jeg tror, at vi sagde domkjærken, for jeg kan huske, at jeg blev forbavset, da jeg begyndte at stave og opdagede, at det stavedes kirke. Vi sagde å for også, og mon ikke vi sagde: »De' ve' jæ' it«. Jeg husker positivt, at jeg ikke kunne skelne mellem røget sild og rådden sild, rent lydligt altså. Men det kunne jeg altså ikke selv høre den-

gang. I dag kan jeg nok høre det stærke østjydske tonefald i det århusianske – jeg synes, det lyder vældig kækt.

Jeg blev selvfølgelig drillet noget med mit jyske, da jeg kom i en københavnsk skole, det morede f. eks. meget, at jeg sagde modig og blodig med hårde d'er. Men jeg lagde naturligvis ret hurtigt det jyske af og fik lært det københavnske.

Jeg måtte således lære nye navne på legene. I Århus legede vi »tik«, i København »eet« eller »tagfat«, i Århus legede vi »kuk«, i København »skjul«. Udtryk som at spille janter eller terre, det kendte vi ikke i Århus, til gengæld forstod de mig ikke, når jeg kaldte et stykke sejl garn for strik eller en hane en kok. Det vakte mine københavnske kammeraters morskab, når jeg havde været henne ved bageren i stedet for hos bageren, eller når jeg sagde: jeg fryser mine fingre.

Selv om jeg nu var kommet til at bo i København, blev jeg alligevel ved med at føle mig som Århusianer. I 1926 var jeg i Marselisborglejr, og jeg kan huske, at jeg følte mig meget stødt på byens vegne, da en af mine københavnske kammerater lidt hånligt sagde: Åh, i Århus, der ender alle gaderne ude på landet!

Det var jo noget overdrevet, men selvfølgelig er Århus ikke så stor som København, og går man 40–50 år tilbage, var den både i udstrækning og indbyggertal meget mindre end i dag. Uden for »Ceres« var der praktisk taget ingen bebyggelse, og på Trøjborg var der ikke ret mange huse udenfor Niels Juelsgade. Herude i byens udkant lå de store møller, som nu desværre er forsvundet.

Byen var langt mere præget af gamle, sjove huse end nu. I Mejlgade var der næsten ene gamle huse fra Tværgade til Kaløgade. Studsgade, Vol-den, Graven, Badstuegade var alle fyldt med gamle bindingsværkshuse, jeg husker således tydeligt det lange skæve bindingsværkshus, som lå, hvor nu »Borgporten« er. Mellem Bispetorvet og Sct. Clemensstorv lå der en hel karré huse, som ind mod Bispetorvet var små og lave. Øst for »Royal« lå der et gammelt, faldefærdigt hus; hvor nu »Regina« ligger, var der et langt plankeværk. Aen løb, hvor nu Åboulevarden er, der var virkelig hyggeligt, en egen stemning og en aparte duft, som vist især skyldtes garveriet. Banegården lå dengang nede i et hul, foran den var der et anlæg med statue af Dalgas. Banegraven var ganske smal. Skolebakken var virkelig en bakke, den var besat med skyggefulde træer, og der var bænke, hvor man kunne hygge sig. Ud mod kørebanen var der et stenglacis, det var så

Dynkarken og havnen, som de tog sig ud omkring århundredskiftet.

Hvor det lille gavhus til venstre (hjørnet af Mindegade) ligger, findes nu »Jomsborg«. Hjørnehuset til højre med lygten eksisterer endnu, men vil snart forsvinde. I midten bådebyggeriet og tjærehuset med den mærkelige skorsten. Bagved børsbygningen (som nu er borte) og skibene i havnen.

Efter tegning i privateje af C. M. Nordahl.

højt, at lygtepælene, som stod nede på kørebanen i rendestenen, kun lige nåede ovenfor. Vi drenge morede os med at kravle ud på lygtepælen og kure ned ad standeren. En gammel mand med træben, som han vist havde fået ved en jernbaneulykke, var fast inventar på Skolebakken. Jo byen har ændret sig meget i den tid, jeg kan huske. Det nye smukke Århus, f. eks. universitetskvarteret, kan man glæde sig over, men jeg synes nok, man kunne have været mere skånsom mod den gamle bykerne.

Det er forbavsende, så lidt de store begivenheder i landet og ude i verden trænger ind i eller bevares i barnets hjerne, hvis der ikke er en eller anden direkte tilknytning. Jeg kan således tydelig huske, at jeg blev kørt over af en cyklist, købmand Groes-Petersen, nede i Dynkarken. Det var min egen skyld, og han bar mig hjem til min bedstemor og gav mig en tokrone (det var en sølvmønt og en formidabel sum dengang). Derimod kan jeg ikke huske, da Frederik den 8. døde, skønt det må have været stærkt omtalt i familien. Der må have været både ulykker og forbrydelser i byen, men jeg husker dem ikke, hvis jeg nogensinde har hørt om dem. Derimod mindes jeg en nat, jeg kom med min far på vej til toget,

vi skulle til Nørresundby, at der var stor brand på Clemensbro. Ud af nogle vinduer i ejendommen på broens vestre side og i hjørnet ud mod åen slog der nogle mægtige flammer. Jeg husker også en dag, at jeg kom over Mindebroen, og der var sammenstimlen og der blev sagt, at det var en dreng, som var druknet. Det står for mig, som om man oppe fra broen kunne se ham ligge død nede på bunden, men det må vist være min fantasi, som spiller mig et puds, for åvandet plejede ikke at udmærke sig ved renhed. »Titanic«-katastrofen synes jeg først, jeg hørte om, da jeg to år efter kom i skole. Derimod mindes jeg Bramminge-ulykken, folk var meget optaget af, at Peter Sabroe blev dræbt ved den lejlighed, og jeg husker, at jeg af kammerater fik udpeget den lejlighed, hvor han havde boet ude i Fredensgade (hvis jeg husker ret). Jeg kan mindes noget om et valg, hvor der kørte orkestre rundt på store fladvogne for at trutte vælgerne frem.

Verdenskrigens udbrud i 1914 oplevede jeg i Nørresundby, jeg gik på pontonbroen og kiggede ned i vandet efter de tyske undervandsbåde, og der var skildvagter på broen. Vi fik efterhånden rationering og knaphed på mange ting, skibene i havnen havde flag malet på siderne, der lå et stort sejlskib yderst på Søndre mole, beregnet til at sænkes i havneindløbet, hvis havnen skulle spærres, og der var skildvagter både her og der. Oppe på Høegh Guldbergsgades kaserne var der englændere i krigsfangenskab. Jeg kan huske, at jeg stavede frontberetningerne i aviserne, jeg kunne nu bedst lide Jyllandsposten, fordi den ikke havde »krøllede bogstaver«. Jeg opdagede hurtigt, at det var bedst at læse dem, som var mærket »Agence Havas« eller »Reuters Bureau«, mens det var irriterende at læse »Wolfs Bureau«, for der sejrede tyskerne altid. Det er ikke til at sige, hvor den sympati for de allierede kom fra, for hverken i skole eller hjem blev der drevet propaganda, men den var der. Våbenstilstandsdagen husker jeg på, at der blev kimet med kirkeklokkerne og specielt med Bethlehems-kirkens lige ved siden af skolen.

Jo, vi vidste nok, at der var krig, men drengene var i almindelighed ikke særlig optaget heraf. Noget af det mest spændende, jeg oplevede af krigen, var modtagelsen af de hjemsendte krigsfanger. En stor del af disse kom hjem over Århus, og jeg slap med min far ind gennem afspærringerne ved Søndre mole og så alle disse mærkelige typer, hvoraf mange var sårede.

Det var nyt og spændende at komme til København som 13 års dreng. Der var meget at se på, meget at forundres over, meget at beundre, meget at tage i besiddelse. Sporvogne, slotte, kanalerne, søerne, Tivoli osv. Jo, det var morsomt og interessant. Men jeg savnede alligevel Århus på mange måder, og jeg vil altid sige: held den, som får lov til at opleve sin drengetid i en provinsby og helst en provinsby ved havet.

For hvor havde vi det i grunden frit og frisk. Om sommeren ved havnen, hvor vi sejlede og fiskede, på badeanstalten, hvor vi boltrede os i sol og vand. Forår og efterår i skovene nord og syd for byen. Vi fra Mejlgadekvarteret kom naturligvis mest i Riisskov, hvor vi strejfede rundt på skrænterne og gravede huler i kløfterne. Og om vinteren kælkede vi ned ad bakkerne i byen eller ude i skoven, eller vi løb på skøjter i Mølleengen, ved Friheden eller senere på Stadion-dammene.

Jo, det var dejligt at være dreng i Århus!

Bernhardt Jensen

En Trøjborgdreng

Under første verdenskrig stod på Trøjborg kun de ret svage konturer af bydelens fremtidige gadenet. Trøjborgvej og Niels Juels Gade var vel nogenlunde udbygget og sidegaderne mellem dem også, men straks nord for Niels Juels Gade standsede de sammenhængende husrækker op, og der lå kun spredte småejendomme på de åbne marker.

Fra en 2. sals lejlighed i Niels Juels Gade 9 – mit hjem indtil mit 9. år – kunne jeg, da der på gadens modsatte side var et stort »hul« i bebyggelsen, og da Gyldenløvesgade endnu kun bestod af tre små ejendomme i vestsiden, sidde og skue ud over et prærielandskab med nybyggerlodder i form af spredte, fattige kolonihaver. Samt på grusgraven, hvori det spøgede: bedst som min yngre bror og jeg med vore legekammerater løb rundt på denne eventyrlige legeplads, kunne vi høre en klagende lyd fra grusgravens dyb, som var et menneske blevet levende begravet! Så for vi rædselsslagne hjem og turde ikke sætte vore ben derovre resten af dagen – selv om de voksne beroligede os med, at det bare var blæsten, der skræmte os. Blæsten – nej, vi vidste bedre!

Der var overhovedet mange foruroligende fænomener, især i aftnernes og nætternes mørke, som rugede tæt over nybyggerlandet i det høje nord. I de første år var elektriciteten endnu ikke nået frem til vort hjem. Jeg erindrer klart den meget spændende dag, da min far lavede den gamle messing-petroleumslampe om til elektrisk lysekroge. Selv efter denne omvæltning bevarede vi en petroleumslampe til at færdes ved op og ned ad bagtrappen, som ikke var fin nok til at få elektrisk lys.

Og skulle mine forældre en enkelt gang ud om aftenen, tændte de i soveværelset en lille petroleumslampe, så vi to drenge ikke skulle blive bange ved at vågne op i mørket. Virkningen var ikke den tilsigtede: udenfor natlampens spinkle lyskreds fyldtes lejlighedens kroge med sære figurer, og mystiske trin hørtes, som om nogen listede gennem stuen eller køkkenet. En aften overkom der mig en sådan rædsel, at jeg, kun iført min natskjorte, styrtede ud på hovedtrappen og løb ned i gadedøren, brølende af mine lungers fulde kraft. Udenfor peb en kold blæst, der fik de få spredte gaslygters grønne lys til at blafre. Mine angstskrig ud i mør-

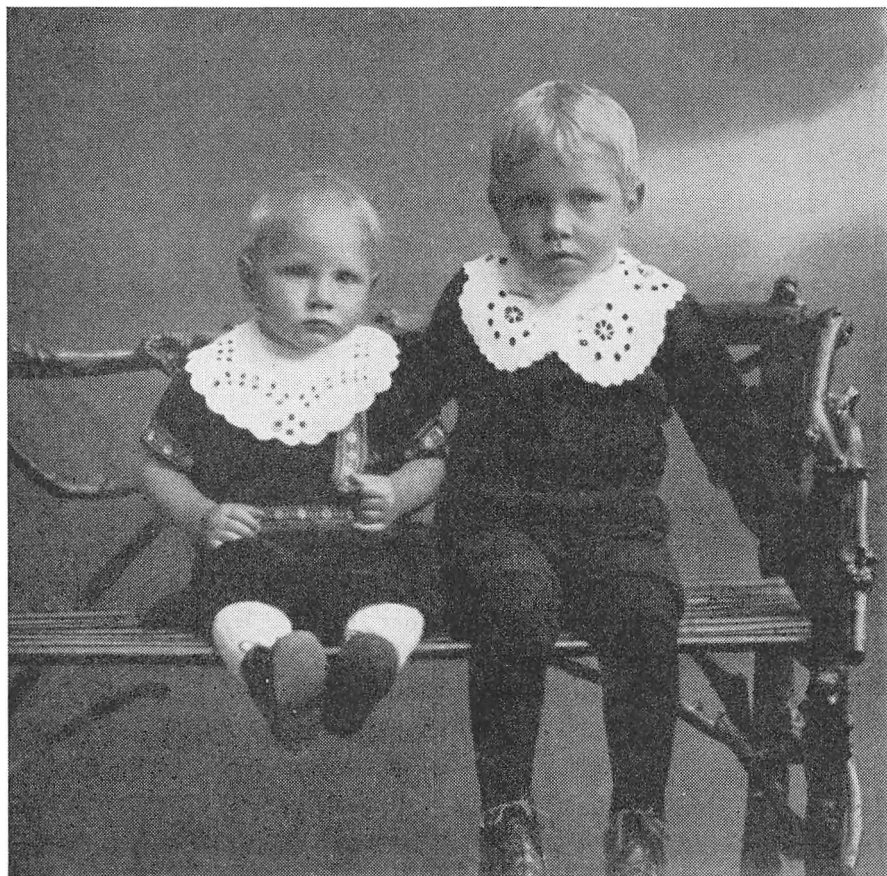
ket hørtes af et par ældre mennesker, der boede i stuen, og som barmhjertigt tog mig ind i varmen, til mine forældre snart efter arriverede.

Angsten for mørkets lyde havde sin virkelighedsbetonede baggrund i de voksnes samtaler om drenge fra gaden, der stjal penge og gik i »Vennellyst« for dem for siden at komme under værgerådet, og i vore egne oplevelser af fulde mænd, der blev fulgt op gennem gaden af en flok hujende børn. Niels Juels Gades og Trøjborgs ry var næppe alt for godt, og dog var flertallet af beboerne hæderlige arbejderfamilier – med små penge, men med et stort hjerte for hinanden.

En jul, da vi skulle have tilbragt højtiden i min bedstefars gård på Djursland, blev det en sådan snestorm, at Østbanen meldte togstandsning. Vi havde hverken juletræ eller julemad, men vadede gennem snedriverne til Sct. Johannes Kirke for at komme i stemning ved pastor Sennels' juleprædiken. Et stykke stegt flæsk med kartofler blev aftenens festmåltid. Det var så trist, så trist. Da kom naboerne, som havde opdaget, at vi var »sneet inde«, og inviterede os gæstfrit indenfor til både juletræ og julekaffe m. m.

Fattigt og nøjsomt levede de fleste familier på Trøjborg. I mit hjem serveredes kun bagerbrød ved de største højtider, men meget hjemmebagt. Selv franskbrød købte vi aldrig, men bagte selv. Om vinteren erhvervedes af og til en halv gris fra familie på landet, så materielt led vi aldrig nød, selv ikke i krigsårenes rationeringstid. Men alt skulle der holdes omhyggeligt hus med. Om vinteren holdt vi »mørkningstime« fra skumringens frembrud til spisetid; først når duften af frikadellerne fornemmedes, måtte lampen tændes, så bordet kunne dækkes. Men hvor var denne time i mørket af en menneskelig og pædagogisk værdi, som senere tider har mistet, egnet for beretninger om dagens hændelser, eventyrfortælling og gådegætning.

Efter aftensmaden steg min far, som var tømrer af profession, men en håndværksmæssig tusindkunstner og opfinder, ned i sit private kælderværksted. Havde han ikke andet at lave, forsålede han familiens fodtøj. Min opgave var det at hente ham, når aftenkaffen var færdig. Da han selv havde taget køkkenlampen med sig som belysning dernede, måtte jeg famle mig i mørket ned ad gårdsidens snævre vindeltrappe. Engang snubledede jeg mellem 2. og 1. sal og rullede hele vejen ned fra trin til trin, til jeg hamrede hovedet mod kælderdøren. Men så fik jeg også en lommelygte til jul.

Rådmand Bernhardt Jensen som barn sammen med sin yngre broder, lokalhistorikeren Peder Jensen.

Efter foto i privateje.

Den tids hygiejne – eller mangel herpå – gav bagtrappen i den 10-familiers ejendom en særegen lugt. Køkkenernes os af fisk og kål og meget andet blandedes med dunsten fra natspande, som blev båret ned fra de mange familier med så små børn, at de endnu ikke selv kunne »gå i gården«, en foreteelse, der selv for de voksne kunne være ubehagelig nok en vinteraften eller -nat. Lå man vågen efter midnat, kunne man et par gange om ugen høre »natmændene« skramle med tønderne i gården og derpå deres hestetrukne vognes rumlen over brostenene.

Mange andre lyde nåede én i sengens lune tryghed: det sene aftentog til Ryomgård, når det under dampfløjtens hvinen kørte ind langs Riis

Skov til Østbanegården, tågesirenens tuden i havnen – og om morgenen først snese af haners galen fra hønsegårdene i baghaver og kolonihaver, så fiskehandlernes råben, når de med trækvogn eller lille hestetrukken fladvogn, hvor de selv sad i en indbygget dyb »kasse«, præsenterede middagsmåltidets muligheder.

Blandt gadens handlende var en ældre, halt kvinde, som drev en blandet såkaldt frihandel, omfattende alt fra brød til petroleum, men desværre tit så blandet, at brødet havde petroleumssmag. Hun tog sig nemlig hyppigt en dram i dagens løb, så hun hen på eftermiddagen havde besvær med at komme ned i kælderen og få petroleum'en hældt rigtigt i flaskerne. Når hun da havde overhældt sine fingre med den duftende vædske og derpå ekspederede brød over disken, mistede hun mangen gang en kunde, som ellers havde støttet hende af medlidenhed.

I krigsårene blev skovauktionerne i Riis Skov afløst af bortsalg af brændebunker til faste priser. Ved skovfogedens mellemkomst kunne man på bestemt dag og klokkeslet erhverve sig en af de i skoven opstillede brændedynger. Med min mors tante begav jeg mig en dag til et sådant træsalg. Vi udsøgte os en bunke og satte os på den for at markere, at den var vores. Pludselig løb rygten mellem kunderne, at brændet allerede var solgt, at skovfogeden havde tyvstartet og ladet varerne tilfalde de kunder, der var mødt op i den årle morgen, længe før tiden. En oprørsk stemning rejste sig. Kvinderne – og enkelte mænd – drog i sluttet trop til skovfogedhuset, hvor de råbende og svingende med paraplyer brød ind over skovfogedens havehegn og hamrede på hans dør for at få ham i tale – indtil det opdagedes, at han var flygtet ud ad bagdøren for at bringe sig i sikkerhed for de rasende furier. I kakkellovnenes og komfurerens tid var jo skovens brændsel en livsnødvendighed, og ældre, fattige mennesker gik i Riis Skov og samlede pinde, hvad myndighederne åbenbart så gennem fingre med. Således kunne vi næsten daglig se en gammel kone, der boede i et af de små huse på Skovvej, komme fra skoven med et bundt brænde på ryggen.

Som alle beboerne i gadens »ulige« side havde også vi en nordvendt stue, der aldrig fik sol. Derfor opholdt vi os som så mange andre familier mest i soveværelset til gården, hvor der var lyst og rart, og her indtog vi faktisk alle dagtimernes måltider ved et voksdugsbeklædt vinduesbord. Først, når der skulle tændes lys til spisningen, rykkede vi ind i stuen. Soveværelset var også legestue – og skueplads for krigeriske begivenheder med tinsoldater eller de væsentligt billigere papirsoldater, som kunne fås i alle

Trøjborgvej ved hjørnet af Tordenskjolds Gade, ca. 1915. Sporvognen gik dengang kun hertil.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

nationaliteter à et par øre pr. ark. »Et ark papirsoldater« var for os i 1914–18, hvad en ispind er for nuets børn, og vi levede i den grad i dette begreb, at min bror en dag, da den stedlige garnison drog forbi i flere afdelinger med passende mellemrum, kunne råbe henrykt: »Mor, der kommer ét ark til«. I papirhærenes krig kneb det dog med at få balance i styrkeforholdet, da ingen brød sig om at fremføre de højst upopulære »pikkelhuer«.

En af vore fornøjelser var det at gå over til hjørnet af Trøjborgvej og Tordenskjoldsgade, hvor dengang sporvognslinjen endte. På vigesporet trak vognstyrreren masten over i den anden køreretning og vendte jernskiltet i perronruderne, så der i stedet for Trøjborg kom til at stå Sct. Pauls Kirke. Her stod man ved civilisationens nordgrænse! Søndagsgæsterne til Riis Skovs traktørsteder stod af sporvognen ved foden af Trøjborgvej og spadserede til Pavillon og Salonen ad gangen oven på skrænterne eller ad den sti, der før Dr. Margrethes Vejs udvidelse fulgte skovkanten lige inden for gaden. Den adskiltes fra Dr. Margrethes Vej ved et dige, som det

var en stor fornøjelse for os drenge at gå ovenpå, når vi spadserede til Pavillonen for at drikke kaffe hos Carl Hansen. Dog naturligvis ikke købekaffe; mor medbragte selv brød og kaffebønner; bønnerne hældtes i en lejet kande – og så kogende vand på for 50 øre.

Der var rift om de lukkede lysthuse i Pavillonen eller de lange familieborde her og i »Friheden«, og når vi skulle på skovtur, blev jeg straks efter middagsmaden, mens opvasken blev ordnet og madkurven pakket, sendt af sted for at holde et bord. Vanskeligst var dette i »Friheden«, hvor et stort hornorkester musicerede hver søndag eftermiddag, og hvor min standhaftighed med at »holde bord« ved at anbringe mig selv, en medbragt taske, et tæppe m.m., undertiden belønnedes af mine forældre med en isvaffel til 5 øre (af »pap«) eller til 10 øre (af rigtig vaffeldejj). Vaflerne bagtes, og isen rørtes på stedet – i et ret primitivt træhus. En larmende petroleumsmotor bagved drev fryseriet.

Undertiden gik turen helt til Varna eller Ørnereden. Måske var det da så flot, at vi sejlede med en af skovbådene derud, men til gengæld måtte vi så spadserere tilbage til byen. Ved sporvognsture om sommeren sloges vi for at komme med en af de åbne bivogne, hvis konduktør gav afgangssignal med en fløjte som på et jernbanetog. – En enkelt gang mindes jeg at have kørt med hesteomnibussen fra »Grisetorvet« til Åbyhøj.

I det hele taget var jo endnu dengang duften af hestepærer i gaderne fuldt så dominerende som benzinosen. Foreninger drog på udflugt i lange charabanc-tog; jeg husker en sådan procession af lange hestekøretøjer ud ad landevejen til »Constancia« ved Stautrup, da jeg engang fik lov at deltage i den firma-skovtur, min fars mester gav.

Ej heller havde rutebilerne endnu fortrængt jernbanetogene på bumletogs-afstandene. Østbanegården levede som en rigtig, selvstændig banegård med en broget lilleby-stemning omkring sig, vrimlende fuld med djurslandske bønderfamilier, der spiste deres madpakker og drak kaffe til i ventesalen. Også her på banegården var der gaslys både i forhallen og på perronerne. Ofte stod vi her om aftenen for at vente på familie fra landet, lyttende til bølgeslagene, der gik lige op på stensætningen foran skinnerne – lystbåde- og fiskerihavnen var der endnu ingen, der havde tænkt på. Og her var også porten ud til vor barndoms ferieland og feriens endestation, når vi en augustaften kørte ind ad den vidunderlige skinnevej med bugten på venstre side og de venligt vinkende lys på den højre og forude.

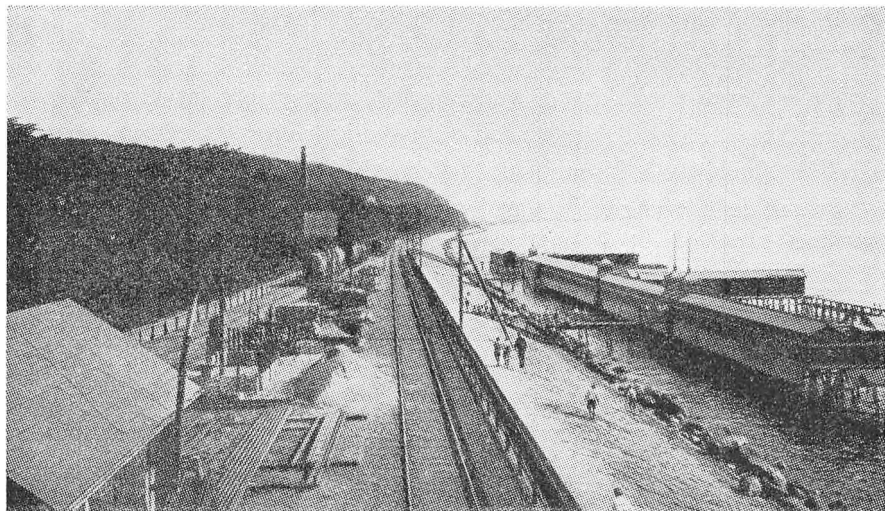
Da jeg i 1917 begyndte min skolegang i Finsensgades skole, lå de små klassers timer om eftermiddagen fra kl. 1 til 5 eller 2 til 6. De store drenge gik om formiddagen, og denne fordeling gjorde, at vi små havde gaden i fred om formiddagen, hvad der navnlig var værdifuldt om vinteren, når Niels Juels Gade forvandlede sig til en stor kælkebakke.

Fra mine alleryngste år var jeg interesseret i politik. Endnu før jeg kom i skole, lyttede jeg med åben mund og øre til politiske samtaler og havde vage sværmerier for alt yderligtgående. Alligevel skulle datidens revolutionære berede mig den største skuffelse i mit første skoleår. Aviserne havde fortalt, at syndikalisterne som led i deres strejkeaktioner havde truet med at »tage børnene ud af skolen«. Om aftenen sad vi og drøftede dette med bl. a. min fætter. Siddende ved vinduet kunne vi se og høre, hvordan derovre på Steen Billes Torv – dengang en ø midt i Trøjborgs marker – blev brændt flere kanonslag af. Revolutionen måtte være begyndt! Og nede på Store Torv havde politiassistent Hauerbach brugt brandslanger til at køle urostifterne med, berettede min onkel, som kom dernede fra. Jeg sov uroligt den nat, opfyldt af forventninger om noget spændende den næste dag, fuldt og fast overbevist om, at de revolutionære ville have lukket skolen og befriet dens fanger, inden jeg kom derhen, og at det faktisk var ganske unødvendigt at tage bøgerne med – for ikke at tale om min eftermiddags-madpakke, som jeg blankt afslog at slæbe med i tornystret.

Min skuffelse over at se de større elever strømme ud i frikvarteret som sædvanlig var lammende. – Har de slet ikke været her? spurgte jeg min fætter, der gik i 4. klasse. – Næh, brummede han tvært.

Fra den dag vågnede min skepsis over for trykte proklamationer.

Fra Trøjborgs arbejderkvarter kom næsten alle drenge til skolen i træsko, beslået med jernringe, der kunne slå gnister mod stenfliserne. I tornystret medbragte de fleste af os et par kludesko, som vi skiftede til i skolens gang, hvor træskoene anbragtes på en træhylde uden for klasseværelset. Skolegården i Finsensgades skole var som andre blandede skolers gårde delt i to afdelinger – en for hvert køn. Den skarpe grænse, som hverken drenge eller piger måtte komme nærmere end en meter, udgjordes af et solidt jernhegn, ligesom en todelt toiletbygning bidrog til opdelingen, idet den var anbragt midt i gården. – Nogle børn gik i vinterhalvåret rundt med et stort hvidt kort i en snor om halsen. Det var det, der gav adgang til et varmt måltid mad i kælderens. Dengang skulle der bæres synligt fattigstempel for at deltage i skolebespisningen. »De fattige« kunne også efter

Østbanen med cyklestien til Riisskov, ca. 1920. Til højre skolernes badeanstalter.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

ansøgning låne bøger på skolen, mens andre selv måtte købe. I betragtning af hjemmenes armod på Trøjborg var det forbavsende, så mange der foretrak ikke at blive registreret som almisse-søgende og blive peget fingre af.

I skolens småsløjdtimer lærte vi foruden de traditionelle flettearbejder at folde papirark til små bøger. Hjemme overmalede jeg straks disse med egne litterære frembringelser – og mange var de aviser, jeg gennem årene udsendte i et eksemplar, skrevet på kasserede købmandsposer. Sådan var fritidens glæder få og enkle. Ikke noget med biografer, men en gang årligt et besøg i teatret til det udstyrsstykke, som lanceredes omkring jul: »Klokken, der sank«, »Barken Margrethe«, »En skærsommernatsdrøm«. Det var uforglemmelige oplevelser, som levede videre i legene hjemme, især efter at jeg havde fået et dukketeater og kunne hente nyt scenisk stof, dekorationer og figurer fra Familie-Journalen.

Senere blev det cirkuslivet, som fængslede mig, især efter at vi, da jeg var snart 9 år, flyttede til Frederiksbjerg, hvor alle sæsonens cirkus holdt til på Dalgas Avenue. Jeg sparede sammen til de billige børneforestillinger, men kunne i øvrigt tilbringe timer med blot at se på livet udenom det store telt og lytte til musikken og piskesmældene derinde fra. Alle bydelens drenge legede cirkus sommeren igennem, og navnlig den tyggegummityggende cow-

boy, cirkusdirektør Jack Joyce, var drengenes helt. Engang, han var ved at rejse sit telt, stod som sædvanlig en hundredtallig drengeflok omkring teltfolkene, og skønt cirkusdirektøren var flink nok til at lade os hjælpe til, syntes han, at de mange unger gik ham i vejen. Men i stedet for at jage os bort, kaldte han pludselig alle drengene sammen og styrede med hele flokken bag sig ned mod et konkurrerende foretagende, en sækkelærred-indhegnet arena, som nogle store drenge – i og for sig glimrende amatør-artistter – havde rejst længere nede på marken. Entreen var her 25 øre, og med et greb i tegnebogen havde Joyce sikret sig 100 billetter, som han delte ud til sine nærgående beundrere. Så kunne han og hans folk arbejde færdig i fred.

Men jeg er ved at ile forud for den periode, her skulle skildres, årene på Trøjborg til mit 8.–9. år. Ganske vist lå mange af fritidens glæder uden for kvarteret. Det gjaldt f. eks. juleudstillingerne. Dem måtte vi ned i byen for at nyde. I en kaffeforretning i Guldsmedgade steg en stor nisse med mellemrum op af en kæmpe-kaffekande, i en handskebutik på Immervad hoppede og kolbøttede små dukker, og midt på Søndergade hilste vi år efter år på en nisseherre, der stod og nikkede goddag til os. En tradition var også mellem jul og nytår et besøg i Borgerforeningens julebasar i Østergade, hvor udmærkede artister og skuespillere underholdt på scenen.

Men året rundt havde lørdag aften en særlig glans. Den aften holdt butikkerne åben til kl. 9, og min mor gik på indkøb med sin store taske i den indre by. Med søndagens glæder ventende forude, ligesom suget ind i butikernes travlhed og lys, gadernes tummel, duftene af grøntsager, kød, kaffe og krydderier, der stod ud gennem de evigt svingende butiksdøre, mindes jeg hine lørdag-aftener for 40 år siden – i gaslygternes Århus – som et af de dejligste billeder fra min tidligste barndom.

Karen E. Jensen

Skolepige i Århus

Skolens officielle navn var »Frøkerne la Cour og Tvedes højere Pige-skole«. I almindelighed hed den dog blot: Frøken la Cours Skole. Den havde til huse Østergade 31, og det er 50 år siden, den blev nedlagt.

Datoen for afslutningen erindrer jeg ikke, men det må have været engang i juli. Ellers plejede vi at have eksamen til pinse, men da dette var sidste gang, blev skoleåret forlænget til sommerferien, så de respektive forældre kunne have tid til at overveje, i hvilken skole de skulle sætte deres børn. Alle vidste de, at det blev svært at finde en erstatning.

Skolens lukning var et af de første – og sørgelige – resultater af skoleloven af 1903, som mand og mand imellem ikke har slet så mange beundrere, som man udadtil vil give det udseende af; men den fik vidtrækkende følger. Også for mentaliteten i det danske folk.

Måske var det overilet af bestyrerinderne at nedlægge skolen, som på daværende tidspunkt havde ca. 125 elever; men frøken la Cour var ved at være op i årene – hun var midt i 60'erne – og har vel sagtens ikke haft lyst og mod til at begynde på alt det nye, som hun til en vis grad måtte føle uvilje imod. Hun havde i en årrække drevet sit pigeinstitut, byens dyreste og mest eksklusive, og hun vidste, at hun havde gjort det godt.

Hovedvægten blev lagt på sprogene og de humanistiske fag. Derfor blev matematik dog ikke negligeret; i mange år var den ansete kaptajn (senere oberstløjtnant) H. E. Volf skolens lærer i dette fag. Men man begyndte på fransk i 2. klasse – altså når eleverne var ca. 7 år – tysk i 4., engelsk i 5. Frøken la Cour selv underviste i fransk og til dels i engelsk. Hun havde opholdt sig i 10 år i de pågældende lande, længst i det elskede og beundrede Frankrig, og hendes undervisning var, for at bruge et moderne udtryk, *second to none*. Hvor skulle vi kunne vore lektier! Thora Goldschmidts billedgloser dannede grundlaget for taleøvelserne, og Jungs franske grammatik for sprogets struktur; på god gammeldags maner blev vi hørt i gloser, og man tog ikke småligt hensyn til, om det nu også morede de kære små. Vi lærte at bestille noget, og det blev os indprentet, at åndsfagene var fundamentet for al virkelig dannelse.

Selv var frøken la Cour »la grande dame«, en statelig skikkelse, klædt

i sort uldbrokade med silke-forbredde og slæb, en fornem og behersket personlighed med de kloge gamle øjne under den høje pande og det hvide hår, som var opsat i gammeldags kuppelfrisure, en fransk markise omplantet under nordiske himmelstrøg. En fortidslevning? Det kom an på, fra hvilken side man så det.

Snarere repræsenterede hun kontinuiteten af det bedste og mest positive i 1700- og 1800-tallets livsanskuelse. Hun var født omkring 1840; hun var så gammel, at hun kunne huske enevælden og treårskrigen, men også februar-revolutionen; og hun havde taget sit bestik. Hendes ophold i hendes slægts fædreland var faldet i Napoleon den Tredjes tid, da gamle mennesker, der som børn havde oplevet den store revolution, vidste at berette om emigranterne og restaurationen, wienerkongressen og legitimitets-princippet, som påny kom til sin ret. Alt det havde bundfældet sig i et intelligent, ikke alt for feminint sind, præget af fransk klarhed og nøgtern ærlighed. Det formåede hun ved sit livs eksempel at give videre til sine elever. Skønt hun var en kølig natur, indgød hun ikke blot respekt, men også betingelsesløs tillid.

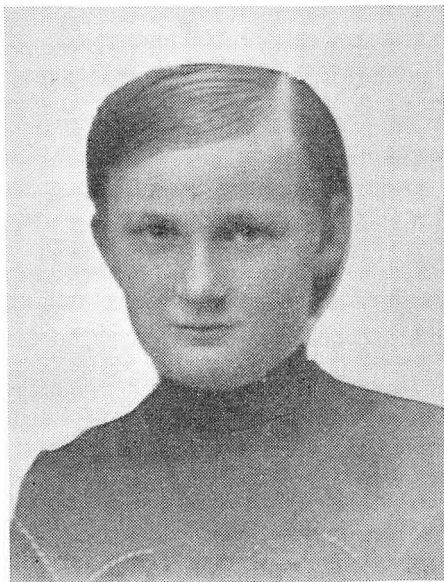
Den, der skriver dette, kom fra en stille gård på landet og var ikke vant til at lege med fremmede børn, men var bange for kammeraterne. Men frøken la Cour blev min faste klippe. Når jeg så hende, løb jeg hen og tog hende i hånden og fulgtes med hende, søgende beskyttelse mod alle de larmende, legende og efter mine begreber støjende børn.

»Ih, at du tør!« sagde de, for de var allesammen lidt rædde for hende, men det turde jeg; her var jeg i absolut sikkerhed, det vidste jeg med barnets hele instinktive følelse af den stærke og redelige personlighed, som ikke svigter.

Den anden af bestyrerinderne, frøken Ida Sophie Tvede, datter af en herredsfoged i Frederikshavn, var sikkert mere tilgængelig. Hun var en snes år yngre end frøken la Cour, en fyldig og venlig lille dame – den slanke linje hærgede endnu ikke landene. Hun underviste i historie og engelsk, var en fremragende pædagog, belæst og gennemkultiveret. Og så kunne hun faktisk noget historie og kunne den på rette måde; det var jo førend den materialistiske opfattelse af historien via Arup havde vundet indpas i undervisningen.

I frøken Tvedes fremstilling levede og blomstrede det skønne Hellas, det lille tapre folk, der viste, at det kunne nytte at tage kampen op mod det mægtige, brovtende Persien. De romerske legioner marcherede over

det halve Europa og efterlod sig spor, som 2000 år ikke formåede at ud-slette, men det samme Rom havde skælvet i dødsfrygt, da Hannibal stod for dets mure. Men var det da ikke synd for den ædle Hannibal, som var

*Forfatterinden, cand. mag.
Karen E. Jensen
i skolealderen.*

Efter foto i privateje.

så sympatisk og dygtig? Jo, børn, vist var det en tragedie (man talte ikke i de tider kunstigt barnesprog til børn; de måtte vænne sig til at operere med begreberne). Vist var det en tragedie, men vi vesteuropæere må alligevel være Rom og Scipio taknemlige, fordi de holdt ud og sejrede, for hvor havde vi ellers været i dag?

Frøken la Cour sørgede også for at knytte et par af latinskolens lærere til sin skole i enkelte løse timer. Der var forfatteren, dengang adjunkt K. G. Brøndsted, som underviste de største klasser i litteratur, og adjunkt – senere overlærer – Stegmann, »den gamle philolog«, som han selv yndede at kalde sig, der underviste i tysk, således at de ældre elever ikke skulle savne den akademisk prægede undervisning, som aldrig undlader at sætte sine spor. Ellers var tyskundervisningen betroet fru B. Wandall, der var indehaver af institutbestyrerinde-eksamen, hvad naturligvis bestyrerinderne selv også var, og danskundervisningen lå i hænderne på frøken Sara Sørensen, en i sig selv nydelig og intelligent dame, men fantastisk krukke.

Frøkenen, der forøvrigt ville have sit efternavn udtalt uden stødtone, altså Sø-ren-sen, havde læst hos Jerndorff og forsøgte nu at anvende den store skuespillers metoder på os små jydepigter – hvad hun ikke altid kom godt fra. I de store klasser parodierede de hende hemningsløst, og til sidst måtte hun slå af på de kunstneriske krav og nøjes med en naturligere diktion. Alligevel skal hun have tak for, at vi lærte mange vers udenad. De vers og så salmerne, som vi havde for, har givet os en lille reserve af noget udsigeligt, som man har haft at tære på livet igennem.

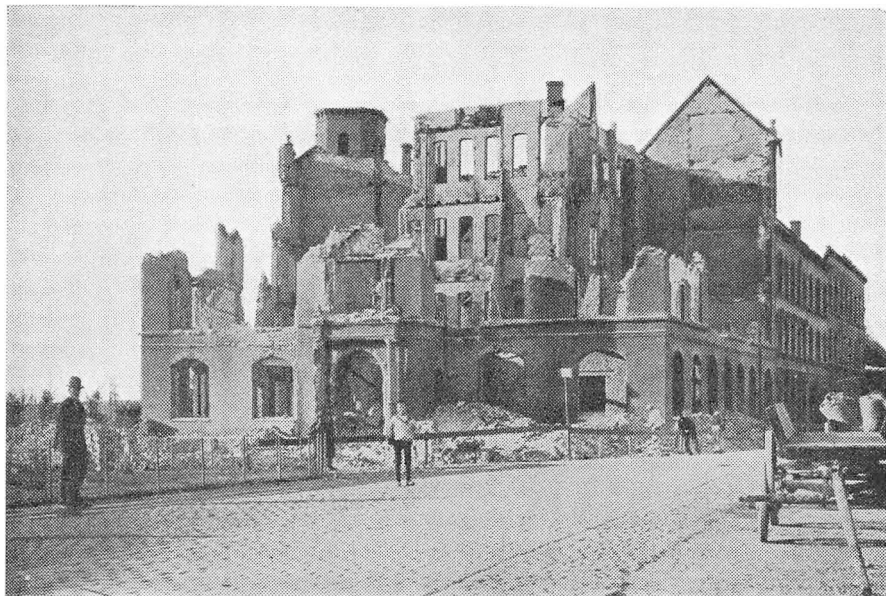
Også religionsundervisningen var god – som den jo vedvarende er det i de private skoler. I de højere klasser var den altid overdraget en af byens præster; det var med til at præge ånden i hele skolen på en sund og naturlig måde.

Skolebygningen selv var et almindeligt beboelseshus, endda ret gammeldags. Der var ikke elektrisk lys, der var ikke centralvarme, men kakkelovn, hvortil vi betalte brændselspenge i oktober. Der var ikke w. c., men nogle, forøvrigt renskurede »latinske ord« nede i kælderen. Der var heller ikke særklasser; naturhistoriesamlingen, som var nogenlunde righoldig, var indelukket i skabe i en af klasserne. Men – der var hyggeligt! Venligt og fortroligt, når vi sang morgensang nede i gymnastiksalen, og solen skinnede ind; da gik lysets engel virkelig med glans gennem himmelporte. Lunt og trygt om vintermorgenen, når vi ved lyset af en petroleumslampe blev hørt i gloser eller andre udenadslektier – og man forhåbentligt kunne dem!

Målt med de pragtpaladser, som kommunerne i vore dage finder fornødent at bygge, var frøken la Cours Skole grå og beskeden; men vore forældre sendte os trygt i skole, fordi de vidste, at ånden der var i harmoni med ånden i de hjem, vi kom fra.

Tiden var på mange måder sundere end vore dage. Man satte sin personlige frihed højt; man snobbete ikke nedad, men man følte medmenneskeligt. Man var rede til at hjælpe sin næste, når han trængte dertil, men man gik ikke og snakkede om »samfundssind«. Og man var villig til at betale for de goder, man fik, først og fremmest for sine børns opdragelse, men for resten også for syge, gamle eller fattige slægtninge. Man rendte ikke til en eller anden institution eller et offentligt kontor, det ville man have anset for en skam; man tog selv kampen op med tilværelsen og var ikke ude om at få noget gratis.

Men naturligvis: man havde andre dannelsesidealer end nu, og man var

Mejlborg set fra Østbanetorvet efter branden 18. august 1899.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

villig til at ofre både tid, arbejde og penge på at føre dem ud i livet. Uudtalt lå det i luften, at man havde at passe sin skole; forældrene ville have valuta for de penge, de betalte, det var heller ikke rart at blive oversidder, men kravene var strenge. Pligt, flid, ansvar og en vis nøjsomhed var de begreber, der indprentedes os i et institut som frøken la Cours.

I min barndom var der i Århus, som dengang havde ca. 60.000 indbyggere, mindst syv gode privatskoler foruden nogle mindre, som jeg ikke kendte. Mon borgerskabet helt forstod konsekvensen af det, man lod ske, da de i mange byer svigtede de gode privatskoler? Det er ikke ligegyldigt, hvilken indflydelse børn kommer under i den skolepligtige alder lige fra de første år. Der jamres over disciplinkrise – og der jamres over meget mere, som jeg ikke her vil komme ind på. Det var der ikke noget, der hed i Frøken la Cours Skole, og for resten heller ikke i Frk. Smiths, hvor jeg kom til at gå, indtil jeg kom i Katedralskolen, som også var en dejlig skole.

For nylig stod en radikal politiker, som man dog ellers skulle tro ville være en varm beundrer af skoleloven af 1903, og råbte på, at mellemskolen skulle udryddes. Det ville der måske ingen grund være til at sørge over. Men hvorfor er der ingen, der tør pege på, at de gode privatskoler, de,

som nævnte lov i mange tilfælde tog livet af, faktisk havde løst problemet og ville kunne løse det, hvis de genopstod i en tidssvarende skikkelse.

Med disse ord vil jeg bede gamle elever fra Frøken la Cours Skole, som måtte læse dette, mindes alt godt og værdifuldt, som vi lærte i skolen på Østergade 31.

*

Den, der for 40–50 år siden havde sin daglige skolevej gennem Mejlgade, byens ældgamle hovedgade, kom til at kende den ud og ind, så man sikkert kunne have fundet vej i blinde, så fortrolig blev man med hvert hus, ja, næsten med hver sten og flise i den ret uensartede brolægning.

Når man kom ud fra Østbanegården og havde passeret det lille kønne rosenanlæg foran »renæssanceslottet« Mejlborg, der var opstået af asken som en anden fugl Phønix efter den ildebrand en augustdag i sommeren 1899, som havde kunnet ses mange mil ind i landet, og som den, der skriver dette, selv havde stået uden for sit hjem og betragtet gennem en kikkert, som de voksne venligt havde indstillet for et undrende barns øjne, begyndte det stykke af gaden, som de ældre kaldte »Mejlgades Forlængelse«. Mens Mejlborg vendte sin mest pompøse side ud mod Kystvejen, var det så afgjort den prosaiske hverdag, man mødte her. Her var en bagerbutik, en isenkramforretning og en lille hattebutik, som selv angav at sælge »konehatte«. Nogen parisersalon var det så vist heller ikke, men mon dog nogen modehandel i vore dage ville reklamere med, at den handlede med konehatte? Næppe.

Så indsnævredes gaden, fortovet blev ganske smalt, kun en enkelt række lange fliser, som kantede nogle toppede brosten; her var gadens egentlige begyndelse; her havde den gamle »Mejlgades Port« stået, og sådan benævnedes stedet også endnu af den ældre generation, selvom vist de færreste længer kunne huske den. Her i den gamle, snævre del lugtede der altid af øllebrød, det vil sige øllebrød var det jo ikke, det var bærme, som de Vejlbys bønder med deres svære heste for en tøndevogn hentede i brænderierne til deres fedekvæg, efter af creatureksporten på England som følge af ændrede handelspolitiske forhold var ophørt, og købmændene selv opgav at holde »bærmestald« og malkekøer.

Her lå de gamle købmandsgårde: Frands Hansens og Mathias M. Andersens og henne på hjørnet af Mejlgade og Tværgade den Ormslev'ske gård, som strakte sig helt ned til »Hotel Jylland« ved Studsgades port, som

Fra Mejlgade 78, ca. 1890. I gården står købmand, konsul Frands Hansen og på svalegangen hans datter Anna, senere gift Kjærtinge.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

også dengang var forsvundet, men ligeledes mindedes i navnet. Længere oppe i gaden lå den Lottrup'ske gård.

Men allerede inden man var kommet til Mathias M. Andersen, gik man forbi det lille, lave og gamle hus, hvor Niels Hansen boede. Niels Hansen var hørkræmmer, en lille, svær mand, der led af astma og søgte at råde bod på sin lidelse ved at indånde røg fra et brændende, hvidt pulver på en underkop; jeg kendte og kender ikke medikamentet; i dag bruges det sandsynligt ikke længer. Men hvis det var mildt i vejret, stod han i døren og nød morgenen og fik en venlig snak med dem, han kendte, og det var ikke få. Han havde brun, strikket trøje med lange ærmer og et grønt skødeskind, og hans butik så ud, som sikkert butikker havde set ud helt tilbage i 1600-tallet: hvidskuret gulv med sand på, hvidskuret disk og flaskebundsrunder i døren; det eneste vindue var også ganske lille og tillod ikke meget lys at slippe ind. Et skilt med gotiske bogstaver meldte, at han solgte sild, salt, klipfisk og kartofler samt, at »ænder, gjæs og huder kjøbes«. I sandhed en

blandet handel: musefælder, strygespåner (til at hvæsse en le med), åleskind (til at sætte på plejl), fjervinger og andre gammeldags nyttegenstande.

Blandet var også duften, simpelthen ubeskrivelig, men slet ikke ubehagelig trods alt, for mig stod den som indbegrebet af alt »gammelt«, anvendt på ting, noget af den samme duft, som jeg kendte hjemmefra på loftet over »fløjen«, hvor man også kunne gå på opdagelse og træffe glemte genstande, som måske havde ligget der i mere end hundrede år. Min moder plejede at sælge gæs til ham om efteråret, men havde hun et år haft uheld med sine gæslinger, blev vi børn sendt ind til Niels Hansen for at bestille en gås til jul; man var altid sikker på en reel behandling både som køber og sælger.

På hjørnet af Tværgade, den del som førte ned til Kystvejen, lå også i de tider et andet gammelt hus, som sikkert havde langt over 200 år bag sig. Her var en beværtning, hvis indehaver ifølge et langt, brunt træskilt hed Jacob Jensen; den søgtes mest af kuske og andre jævne folk, var absolut ordentlig, men uhyre gammeldags; ovre fra hjørnestuen i den Ormslev'ske gård har jeg mange gange set gæsterne sidde der og spise stegt ål med stuede kartofler eller tømme de vist uundgåelige »små sorte«, sådan som deres fædre og bedstefædre før dem.

Når man var kommet så langt op i gaden, kunne man være sikker på at møde »Sandmanden«. Han havde en mellemstor, rød hest, nærmest en russer, og gik ved siden af sin ladvogn og råbte med en røst, som var Hamlets fader værdig: »Sa-a-and! Sa-a-and!« Jeg så ham aldrig sælge noget, men det må han vel alligevel have gjort, for der var endnu ikke så få steder, hvor man i gamle forstuer og på køkkentrapper brugte gulvsand. I mine sidste skoleår mindes jeg ikke at have set ham, måske var han død i en ferie eller har lagt op og er stille gledet ud af gadebilledet. Derimod tror jeg, at den enbenede fiskehandler var der endnu, da jeg blev student.

Det var nu ikke så meget ham, der interesserede mig, som hans køretøj. På venstre side af vognen var der skåret et stykke ud af ladet, og her var indrettet en bekvem plads, så han kunne sidde der med sit træben. Sandsynligvis har han været veteran og invalid fra 1864; det har jeg først senere tænkt på; men mest af alt dvælede mine tanker ved hans hest. Den hest var min store drøm. Det var en lille gul islænder med en bred, hvid blis, tyk og meget kælen. Jeg strøg hver dag dens mule og klappede den på halsen, og hesten kendte mig. Da man havde lovet mig en hest, spurgte jeg ham en dag, om han ville sælge sin. Men han rystede på hove-

Hjørnet af Mejlgade og Tværgade (nu Nørre Port) i slutningen af 1890erne.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

det : den hest var hans bedste ven, og selvom han ikke tvivlede på, at jeg ville være god imod den, så alligevel . . . sin bedste ven skilte man sig ikke ved.

Min taktløshed gjorde ikke noget skår i vort venskab; jeg vedblev at klappe den lille gule, og da jeg selv fik en hvid hest, som var noget større, så jeg kunne ride på den, tog jeg mine begærlige øjne fra fiskerens hest, og jeg lærte bedre end af nogen prædiken, hvad der mentes med det 10. buds ord om ikke at begære noget, der hører din næste til. Men jeg syntes og synes vedblivende, at den hest med sine kloge, poliske øjne var den sødeste, jeg nogensinde har kendt.

Mon nogen endnu kan huske episoden med Ferdinand Eriksen og Karen Spidsmus? Det var to berygtede forbrydere, københavnere vistnok, som var brudt ud af arresten i Århus og måtte indfanges ved hjælp af dragoner. Især Ferdinand var anset for at være farlig og durkdrven; jeg tror, han havde firet sig ned ved hjælp af sine iturevne lagner og derefter befriet sin elskede. Endnu om eftermiddagen, da flugten var rygtedes i byen, stod der tæt af mennesker og gloede på den gamle politistation, som om de ventede et nyt nummer af forestillingen, men det behændige forbry-

Skolegyde 1909 med domkirken i baggrunden og katedralskolens gamle og nye bygning til højre.

Efter foto i Århus folkebibliotekets lokalhistoriske samling.

derpar undgik i flere dage forfølgerne, indtil det omsider lykkedes at indkredse dem ved en landsbykro længere inde i landet. En skandale i forbindelse med Karen Spidsmus og en af byens borgere kaldte henholdsvis på smil og forargelse, alt efter temperament.

Og så lå – og ligger endnu – længst oppe ved enden af Mejlgade den gamle latinskole fra Frederik V's tid, en skøn bygning, der heldigvis er fredet i klasse a. Her kunne man inde på gangen se drengenes runde, blå huer og deres overtøj hænge på knagerne. Jeg vidste, at her havde nogle af mine fætre og en onkel af mig gået i skole. De var forlængst voksne, og jeg betragtede dem med stor ærefrygt, for de var så dygtige, og så kunne de græsk og latin, og det lærte man ikke i pigeskoler. Men den latinske indskrift, som dog vist ethvert Århusbarn kender, havde min moder – vel med en af de ovennævnte som mellemed – indprentet mig på et ikke helt ringe dansk: intet er udødeligt undtagen hjertets og åndens fortrin. Hun efterlevede det selv – og det lå vel også nok så meget i tiden.

Men da jeg selv kom ind i latinskolens 1. mellem i 1906, da var den røde bygning ud mod Kystvejen taget i brug og Frederik V's gamle skole

indrettet til gymnastiksale og naturhistoriske samlinger; kun det ydre var bevaret. Og Skolegyde, den lille slippe, som fra tidernes morgen havde ført ned til havnen, var blevet en bred asfalteret, lys og luftig gade. Jeg husker, at der i Aarhus Stiftstidende førtes heftige diskussioner om, hvorvidt den skulle have navneforandring til noget mere fornemt; heldigvis sejrede dog fornuften; den hedder den dag i dag Skolegyde.

Det første efterår, da jeg gik i latinskolen, var der en af drengene, der fortalte mig, at der i en gård på Mejlgade, i nærheden af slagter Zieglers uhyre gammeldags og absolut ikke engang dengang tidssvarende forretning på hjørnet af Sct. Olufsgyden, var en lille æble. Forsigtigt vovede jeg mig ind for at se på den. Den sad lænket på et skur i et hjørne – dog kun i godt vejr var den ude – og var med sit lille gammelkloge ansigt med det meget vidende, lidt vemodige udtryk meget indtagende. Jeg gav den et æble, som den spiste af på en såre menneskelig maner, sådan som jeg havde set gamle koner i toget gøre, og da den var færdig, tog den med sin lille brune hånd med de smalle fingre æbleskroget og kastede det langt hen i gården. Så gav jeg den et æble til, og det samme gentog sig. Vi morede os dejligt, både aben og jeg, og hver dag, når jeg kunne få tid, gik jeg ind til den, indtil det blev for koldt for den lille fyr at være ude.

Ja, Mejlgade havde sit eget ansigt; det var, som om den gade var uimponeret af alt det nye, som i de år strømmede ind over Århus. Det var den gamle gade, som i sin livsform fortsatte det Århus, som havde århundredernes ubevidste tradition i sig; mens Søndergade og Ryesgade var flotte og flunkende og smagte af storstad med elegante butikker og »sidste skrig«, så havde Mejlgade noget i sig selv hvilende, noget hjemligt og hyggeligt. Her mødte man en bys historie.

Tidligere trykt i Aarhus Stiftstidende 27. juli og 22. november 1954.

Kai Edvard Larsen

Det gamle Århus møder teknikken

Min første bevidste barneverden, således som jeg erindrer den, omsluttedes af et højt plankeværk på den ene side og en smal bygning på den anden. Foran lå vort hjem med front ud imod gaden; men gårdspladsen var det sted, hvor vi holdt til. I den tilstødende have stod et stort dejligt pæretræ, og her lå et gammelt, lavloftet hus, hvor fars svende havde deres værksted. I et rum opbevaredes træuld, og for mine barneøjne at se dannede det et mægtigt bjerg, hvor op ad man kunne kravle, så det kildrede i de bare knæ, og man kunne lade sig dumpe ned, så man følte en vidunderlig svimmelhed derved.

Jeg ved ikke hvor lang tid, der gik, inden gaden udenfor åbnede sig for mig eller hvornår jeg kom i forbindelse med kvarterets andre drenge, men det skete nok gennem mine ældre brødre. I hvert fald forekommer det mig, at jeg var den mindste, Benjaminen i flokken, og at jeg ikke så sjældent måtte gøre de andre forskellige tjenester, for i det hele taget at få lov til at være med.

Fredensgade bar ikke uberettiget sit navn. Den lå tilpas gemt bort fra »den store trafik« på strøget. Fra vort hjem kunne vi se lige op ad Østergade til Søndergade, men særlig omfattende iagttagelser var der nu ikke muligheder for.

Jeg blev straks fortrolig med gadens lune og hyggelige varme, der strømmede imod mig en lys sommerdag, hvor jeg stod derude med vidtåbne øjne, og den gamle købmand Baden, som boede lige over for os på hjørnet, klappede mig venligt på hovedet. Således har jeg bevaret det første skarpe billede af den nye verden, og i det indgik naturligt Badens købmandsbutik med sand på gulvet, tre stentrappetrin op uden for og to trætrappetrin til, når man havde lukket døren bag sig. Der var noget besynderligt dragende over denne butik, så vi var slet ikke uvillige til at smutte over efter det ene eller det andet, når mor havde travlt, selvom det kom nok så ubehageligt for os. Ikke så sjældent blev der jo kaldt på os midt i en leg, hvor pakkasserne, vi havde opbygget, var blevet til vældige slagskibe, der stævnede frem gennem det frådende hav med kaptajnen på kommandobroen og mandskabet parat til at affyre en bredside mod den imaginære fjendtlige

flåde. Det var måske nok lidt forstyrrende, når en røst så pludselig indtrængende beordrede en af de uforfærdede søens folk til straks at stikke over efter »et fjerdingspund kaffe«, – men når vi kom over i butikken, ja, så kildrede den ejendommeligt krydrede lugt os og lod os ane de fjerne, fremmede lande, hvorfra købmandens varer var hentede. Det generede ikke vore svimle illusioner, at en ubehagelig petroleumslugt blandede sig op i det hele, skønt petroleum var noget af det, vi syntes mindst om at hente – i disse store, fedtede, grønne flasker, der raketes over disken med en bemærkning om, at vi nu endelig måtte være forsigtige.

Det kan være vi tøvede lidt, inden vi gik. I hvert fald skete det ikke så sjældent, at den milde og venlige købmand rakte ned i et eventyr af en bolchedåse og fyldte et diminutivt kræmmerhus med en opmuntringspræmie, fordi vi var så dygtige og villige til at gå i byen for mor.

Ovre på den anden side boede »Piske-Møller«, hvor jeg købte min første legetøjspisk med en fløjte i enden. Jeg brugte den især, når jeg skulle spille snurretop på fortovet. Toppen var anilinrød med en gylden knap, der strålede i solen, mens den snurrede rundt og fyldte mig med fryd.

Verden var ligesom blevet større. Den strakte nu sine grænser ud over Fredenstorv, gennem Posthussmøgen til Søndergade, Ågade og Fiskergade, ja helt ned til Mindegade, og på den anden side ud til Sønder Allé. Fortsatte vi op ad Østergade, forbi Frederiksgade, nåede vi Bispetofte, hvor der undertiden var drengecirkus, rejst af sækkelærred, med lænkebrydere, slangemennesker, hundedressører og grinagtige klovner. Det var de store drenge, der stod for arrangementet, og vi betalte med glæde en tøre i entre, for der var ikke noget med at smutte ind under teltdugen.

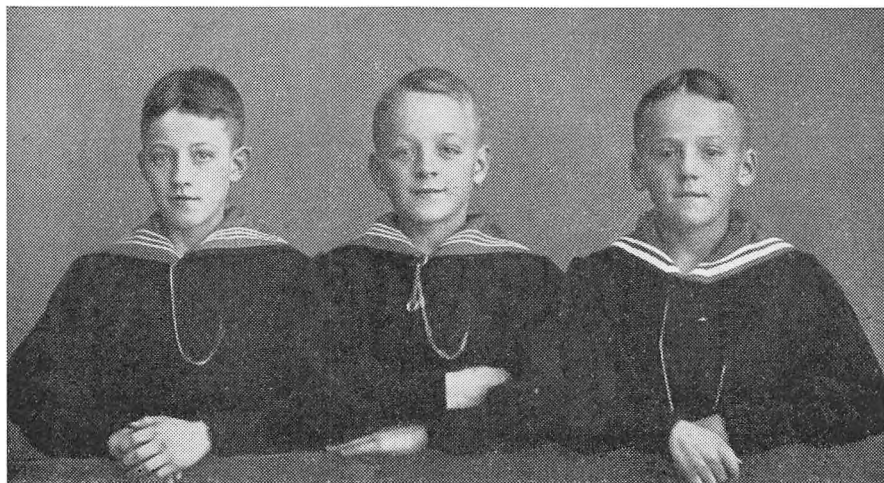
Men, hvilken herlighed var det ikke for os, da vi opdagede den store tømmerplads og Frichs jerngård ud mod den gamle godsbanegård! Vi måtte forcere et højt plankeværk for at komme ind i den, men det var umagen værd, for derinde lå store jernbeholdere, kedler og rør. Nogle af kedlerne var forsynede med tunge jernluger, som kunne lukkes op, og så lavede vi os en fæstning derinde. Men det gjaldt om at gå frem med stor forsigtighed, for på tømmerpladsen, som vi skulle igennem for at nå jerngården, holdt Ødemand opsyn. Han kunne i et nu styrte frem trods sit dårlige ben, og hans blotte nærværelse var tilstrækkeligt til at sætte os en skræk i livet. Så gjaldt det om at forsvinde så hurtigt som muligt – »Ødemand kommer!« – det var signalet til lynsnart tilbagetog. Værre var det imidlertid, når porten til jerngården pludselig hvinede på sine hængsler,

og vi hørte hestetramp og vognrumlen udenfor. Så var det med at komme ud af fæstningen og sætte over plankeværket. Men vi vendte lige så sikkert tilbage igen, når folkene var forsvundet, og glemte os selv i legen som drabelige kæmper, ingen kunne kue.

Så en dag blev vi en krigerforening, en halv snes drenge kun, og min ældste bror, som ellers hverken var rænkefuld eller underfundig, gjorde krigen til en kendsgerning for os. Den dag profanerede vi Fredensgades navn og mobiliserede efter alle kunstens regler.

Det skete vist ved en tilfældighed. Min bror drev fra skolen gennem Fiskergade, hvor han kom i klammeri med et par drenge, og idet han flygtede fra deres barske og utilsørede trusler, råbte han ophidset: »Krigen er erklæret! I kan komme an!« – Der blev en hidsig rådslagning, for hvert øjeblik kunne vi vente et overfald, mente vi. Wilhelm, hvis far var kusk hos vognmand Madsen i Østergade, satte vi vor lid til. Han var en trofast kammerat, stor og sværlemmet, tung og sindig, men overbevisende stærk. Det var derfor en dyb skuffelse for os, da han blev kaldt hjem. Han skulle stoppe hør for sin far. I vor kvide henvendte vi os til Peter, fars bydreng, der gik til værket med grum og dyster alvor. Et par af os ledsagede ham til en træskomand i Ågade, hvor han købte en egekæp for fem øre. Han vejede den tungt og eftertænksomt i sin hånd, for ligesom at prøve dens slagkraft.

Hen på eftermiddagen dukkede en dreng fra Fiskergade op på Fredenstorv. Vi greb ham. Han var jo spion, og med børns ubarmhertighed gennemhejlede vi ham, inden vi lod ham slippe. Kort efter trængte vi ind i Posthussmøgen og stødte her på Fiskergades drenge, som os kun en halv snes stykker. Det kom til et drabeligt slag, under hvilket vi slog dem ynkeligt på flugt. Jeg var blevet sendt hjem for at hente nogle klædestænger, men da jeg nåede frem med forstærkningen, var fjenden allerede borte. Fiskergades drenge havde søgt ly i en trappeopgang, som vi ikke turde storme, da der dukkede et par voksne op og iagttog os med stor misbilligelse. – Sejrsstolte vendte vi hjem! Da vi stod og parlamenterede meget højrostedede uden for Fredensgade 17, åbnedes et vindue på første sal, og mor kaldte på os. Vi skulle straks komme, og atter oplevede vi noget af dette ydmygende, drenge aldrig glemmer. Der var altså en virkelighed, mere påtrængende og mere bydende end vor egen, en virkelighed, vi ikke kunne unddrage os. Tilbage blev dog et minde om en uforglemmelig dag, der kom til at leve gennem vor manddom.

Erindringernes forfatter, redaktør Kai Edvard Larsen (til højre) og hans to brødre Hans L. Larsen og Herman C. Larsen i 9-10 års alderen.

Etter foto i privateje.

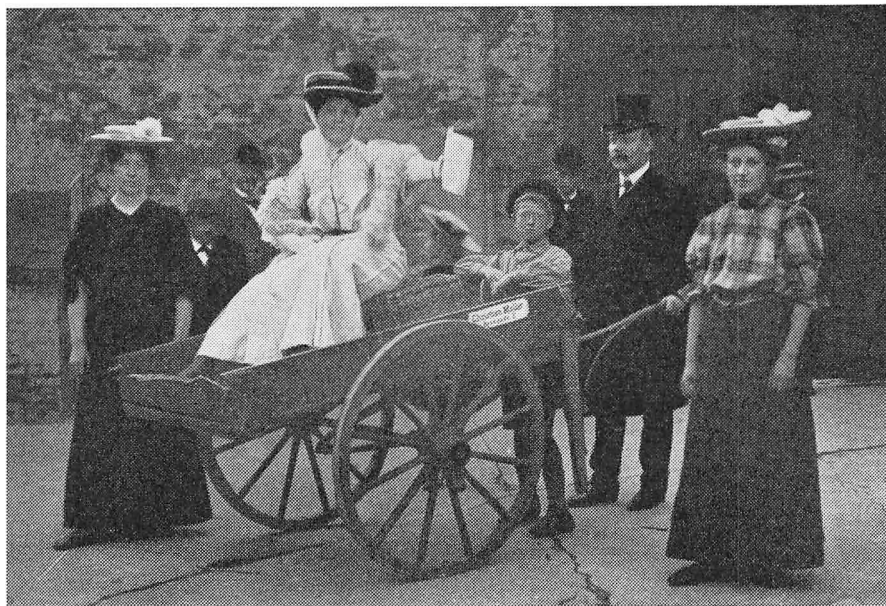
Jeg havde fået et fint sæt jæbertøj af brunt fløjl og så sikkert både pæn og pyntelig ud. Vi skulle fejre nytårsaften. En af vore kammerater havde fået fat i nogle »kinesere« og et par enkelte kanonslag, og det var jo uimodståeligt. Der måtte ske noget. Vi valgte at fyre herligheden af i smedemester Bloms gård, som lå i nærheden af købmand Badens ejendom. Vi listede derind, netop som mørket var i færd med at falde på, og snart knaldede det lystigt. Men så lød pludselig en tordnende røst. Smeden stod i portåbningen! Med rædsel så jeg to kæmpemæssige ben, der skrævende spærrede for udgangen, og jeg forstod, at de kunne smække sammen som en saks omkring os, hvis vi forsøgte at undfly. Som den mindste i flokken fulgte jeg med gysen, hvorledes de andre drenge smuttede igennem den frygtelige fælde, og da jeg selv med et sæt ville forsøge at undslippe, sad jeg uhjælpeligt fast. En stor, grov hånd greb mig i kraven og rystede mig som en kattekilling. Smeden lovede mig alle landsens ulykker. Jeg skulle blive puttet i et mørkt rum og skulle få lov til at sidde der den hele nat, og i det øjeblik styrtede tilværelsen sammen omkring mig. Jeg sansede næppe, da hånden slap sit greb. Først da jeg i et styrt var nået ud på gaden, forstod jeg, at jeg var fri og lykkelig, men jeg kunne jo ikke skjule min fornødelse, og den aften sad jeg stiltfærdig, hensunken i dybe tanker. Min ellers så veludstyrede appetit havde ganske forladt mig.

Vi var vel i og for sig ellers ikke værre end drenge i al almindelighed i den alder. Til daglig var vor leg harmløs, men i det harmløse kunne der også være noget yderst spændende. Måske var det den følgende nytårsaften, min onkel, der kun var nogle få år ældre end min ældste bror, fik lov til at tage os med ned på Store Torv, hvor der var samlet en masse mennesker. Han havde en »bombe« under armen, og vi trængte med ham i spidsen muntert vidende ind på torvets midte, hvor han placerede den. Virkningen var overraskende. Folk veg tilbage med alle tegn på forfærdelse og nysgerrighed. Det summede for vore øren: »Pas på, den er hjemmelavet!« – Med tilbageholdt åndedrag så man tanen blive tændt. Der fulgte nogle minutters stilhed – og – en »kineser« futede af! Onkel snappede »bomben«. Triumferende forlod vi pladsen, efter at han havde afsløret, at den farlige tingest kun var et rødkålshoved, omviklet med papir og tykt sejl garn, så den så frygtindgydende ud!

Vi høstede ikke helt den beundring, vi havde regnet med. Samme aften suste nogle drenge ned ad Frederiksgade med en flyttevogn og forsøgte at vælte den ud over Frederiksbroen i åen. Vi var måbende tilskuere og forstod, at vor entre på Store Torv alligevel var det rene barnemad ved siden af dette! – Politiet var på færde, og der uddeltes svære hug til mange sider fra de hårdebrede politimænd, hvis blanke hjelme lynede i gadelygternes skær. Den aften hørte jeg for første gang Hauerbachs navn. Lille og vims, med sin uniformsfrakke tæt sluttet til kroppen, førte den populære politiassistent sine mænd i ilden. Hans satyrprofil med det hvide fipskæg var frygtet af drengene.

Da jeg første gang, efter at være kommet i skole, med min klasse skulle lære at spille fodbold på Galgebakken, og læreren havde tildelt os vore forskellige pladser, spurgte han enkeltvis, hvad vi så var, og jeg svarede, da turen kom til mig, nok så frimodigt: »Jeg er Hauerbach!« – Jeg forstod ikke ret den munterhed, svaret fremkaldte, men blev belært om min fejltagelse og gjorde så iøvrigt mit bedste for at blive en god fodboldsspiller som half-back! Jeg blev det aldrig, men det skal politiassistenten da ikke have skylden for.

Jeg var seks år, da jeg oplevede den første børnehjælpsdag i Århus. Jeg har tydeligt bevaret erindringen om flere optrin fra dengang, først og fremmest de syv cowboys, der var udstyret efter alle kunstens regler med store, sorte stråhatte, heftet op fortil mod pulden, med flagrende lidser ned langs benklæderne og rigtige revolvere, som de holdt op foran folk,

Fra den første børnehjælpsdag i Århus 1907. Peter Sabroe kører fru grosserer J. P. Larsen rundt i byen på en trækvogn. Drengen foran Sabroe er sønnen Poul, »Den Gyldenblonde«.

Efter foto i privateje.

mens de raslede med deres indsamlingsbøsser. Jeg husker også molbooptoget, der var festligt og betagende, en levendegørelse af de farvestrålende billeder i bogen om de mærkeligt dumme mennesker, der boede i nærheden af os. Men stærkest er nok indprentet billedet af mor på en trækvogn, iført en fin, hvid kjole med tylsvolanter, en pleureusekrave lagt hen over skuldrene og fantasifjer i hatten. Senere erfarede jeg, at manden, der trak vognen, var selve Peter Sabroe, og det var naturligvis derfor situationen blev forevigt. Men vi var stolte over, så smuk og fornem mor tog sig ud, og syntes, hun overstrålede alt andet.

Af andre foranstaltninger fra den tid var der naturligvis fastelavnen med »Sluppens« kørsel gennem byens gader. Vi fulgte med så langt, at vi let glemte formaningerne om at holde os i nærheden af hjemmet, for det var så morsomt at se »slupmændene« med deres røde skærf danse omkring vognen, hvorpå var anbragt en pyntet båd, og i den sad en rigtig admiral med trekantet hat og guldepauletter. Han dirigerede hele musikken. Når han fløjtede, standsede optoget, og mændene dansede en rund-dans til melodien »I Lille Kongensgade, der laver vi ballade«. – Var det

så mærkeligt, at vi følte os inspirerede til selv at lave fastelavn? Med en broget papirshat på hovedet opsøgte vi familiens venner og bekendte og sang – noget benovede – en fastelavnsvise med en styrkende vished om, at vi ville blive belønnet med en femøre eller en toøre, som vi så straks omsatte i lakrids eller bolcher, og vi havde nærliggende muligheder, for ved siden af os et stykke oppe i Østergade var der slikbutikker med de så eftertragtede herligheder. Det kunne også hænde, der blev nok til en biografbillet, og i »Kosmorama« i Guldsmedgade var der forestilling hele eftermiddagen. Var vi heldige og undgik kontrollørens opmærksomhed, kunne vi nå at se en film to–tre gange. Det var som regel indianer- eller cowboyfilms, der blev spillet, og desuden nogle naturoptagelser, som imidlertid interesserede os mindre. Mens de blev kørt, var vi optaget af klaverspilleren bag skærmen, der leverede ledsagemusikken med »An der schönen blauen Donau« eller lignende melodier. Han havde lavet et kighul i sin skærm, og derfor kaldte vi ham »Stæren«.

Den dag, jeg fik besked om, at jeg skulle i børnehave, satte jeg mig mut og uvillig ind under vort spisetuebord, for jeg ville ikke sådan uden videre give afkald på min dyrebare frihed. Men da jeg nogle år senere blev indmeldt i Århus private realskole, var jeg fuld af forventning, for nu følte jeg, at jeg endelig var blevet en rigtig stor dreng.

Det var den gamle fine og noble skoleleder P. A. Fenger, der modtog os på sit kontor, hvor jeg mødte med mor for at blive indskrevet. Efter skolens sommerferie stolprede jeg afsted sammen med mine ældre brødre til den første dag i en ny verden, der forekom mig rig og tillokkende.

Århus private realskole lå dengang i Nørrebrogade med indgang fra Kærlighedsstien. Vi små havde kun lærerinder, og med ærefrygt så vi op til de store drenge i de højere klasser. Det var dem, som gav tonen an i frikvarteret. Fenger underviste kun i de store klasser, men var elskelig over for os små, og måske derfor følte vi et sting af smerte hin dag det blev meddelt, at han ville trække sig tilbage. Vi var blevet kaldt sammen i et frikvarter, og nede i gymnastiksalen stod vi alle over for den gamle skolemand, der med en sprød, bevæget stemme fortalte os, at han havde modtaget en høj udmærkelse. Han var blevet udnævnt til professor. Hvad det egentlig var, forstod jeg næppe, men at det var noget stort og fornemt, fik jeg indtrykket af, ikke mindst fordi vi straks efter fik fri og kunne tumle hjem med hede kinder og fortælle, hvad der var sket.

P. A. Fenger blev dog endnu ved skolen et par år. Først i 1910 forlod han Århus, og B. A. Brandt overtog ledelsen.

Der kom til at stå en del gny om hans navn, formentlig på grund af hans særlige livsindstilling. Mellem drengene fortaltes det, at han var fritænder, og vi betragtede det som noget forfærdeligt, uden iøvrigt at fordybe os nøjere i, hvad det egentlig betød. Kort før juleferien i 1911 skulle vi fejre skolens højtid i gymnastiksalen. Der var tændt juletræ dernede. Klasserne havde vi selv smykket med grangrene, og vi havde tegnet nissemand på den store tavle. Der blev omdelt et kort, hvorpå der var trykt en sang, og over teksten var gengivet en tegning af en opgående sol. Vi sang med både varme og hengivelse, hvad der var trykt på det blanke karton – uden at ane, at denne sang skulle fremkalde en storm omkring skolen, hvis leder blev beskyldt for at øve ateistisk påvirkning. At sangen var skrevet på melodien til en af vore mest bekendte julesalmer, »Det kimer nu til julefest«, gjorde den umiddelbart tiltrækkende for os; men da jeg senere i en moden alder fik lejlighed til påny at læse den, forstod jeg, at den dengang kunne vække forargelse i visse kredse, og jeg måtte samtidig konstatere, at vel var Brandt en dygtig lærer, men en overmåde dårlig poet. Det var nok ikke helt ved siden af, at digtet, der skildrede urtidsmanden i sin hule, »mens bag dig skjalv for kuldens hvin din nøgne kvinde, ungen din«, betegnedes som noget ateistisk makværk, idet dette, at manden havde gjort sig til herre over ilden, fremtrådte som det centrale ved julens højtid. Dengang var der vist ikke ret mange af os, som forstod meningen, endsige blev påvirket af den tankegang og livsanskuelse, digtet gav udtryk for.

Vi havde iøvrigt stor respekt for Brandt, og den uddybedes betydeligt, da vi i de højere klasser fik ham i en række fag. Selvom vi ofte ligefrem frygtede ham, var vor frygt dog samtidig iblandet en væsentlig portion beundring. Hans krav til os var uomgængelige. Han slog skånselsløst ned på den, der ville snyde sig fra lektierne eller forsøge at føre ham bag lyset. På den anden side var han selv utrættelig, og gik til sine undervisningstimer med en fængende interesse og medleven. Havde vi begået noget forkert, kunne han se på os med et stærkt, gennemtrængende blik bag guldlorgnetterne, mens den tynde guldkæde, hvori han havde fæstnet dem, dirrede ildevarslende. Var han for alvor vred, stod hans tætte, røde spadeskæg næsten horisontalt rettet mod den arme synder, så det fik vedkommende til at synke i knæ. Periodisk led Brandt af mavesår, og vi

måtte så sidde omkring hans seng, men heller ikke i en sådan situation var der tale om pardon. Han hørte nok til dem, der mente, at drenge skulle holdes i ørene og tugtes tid efter anden, men stor oprejsning kunne

Grosserer J. P. Larsen ved skrivebordet i hjemmet i Fredensgade.

Efter foto i privateje.

han yde for lidt nederlag, hvis vi kunne vore ting og måske ovenikøbet havde suppleret vor viden med oplysninger fra det hjemlige leksikon. Så lagde han sin hånd anerkendende på elevens hoved og så med en næsten udfordrende triumf ud over klassen: »Se, sådan skal det være. Det er ret en lille student!« – Og vedkommende modtog det som et ridderlag, han kunne leve længe på.

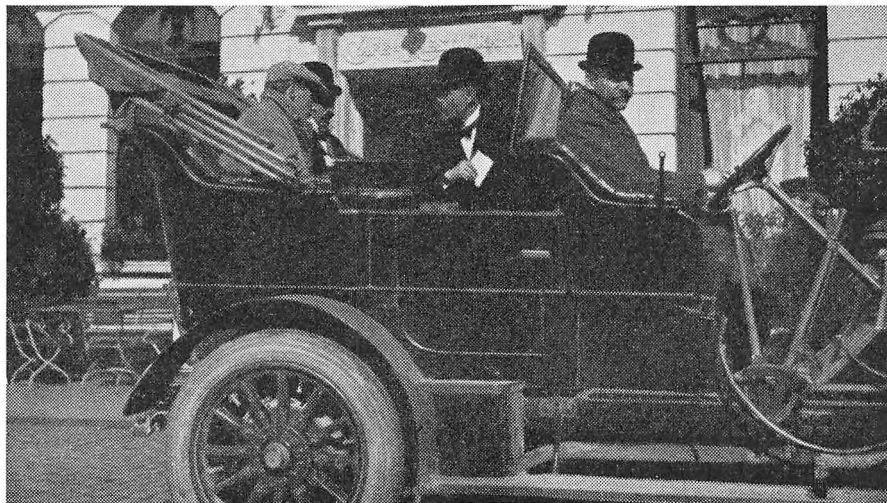
Vi, der fødtes omkring århundredskiftet, oplevede, at den nye tid brød frem over alt. Der skete så meget, som man vel i dag ikke vil tillægge særlig betydning, men dengang var der tale om intet mindre end noget revolutionerende især på det tekniske område, og netop i de år voksede

Århus ud af provinsbyens trange klæder til en storstad med et mål og en vilje til at hævde sig i det 20. århundredes hidsende kapløb.

Vi fik i vort hjem lejlighed til at fornemme en hel del af det, som foregik, fordi far var stærkt optaget af det nye og også flere gange blev draget direkte med ind i det. Det gjaldt f. eks. motorsporten, flyvningen og meget andet. Far var således den første privatmand, der fik bil i Århus. Det var vi stolte af, og det gav os jo over for kammeraterne en vis baggrund for at kunne fremkomme med sagkyndige betragtninger om bilismen. Jeg husker, at vi nede i haven havde en Oldsmobil, den med motoren bagi og en styrestang foran. Man sad som på et kuskeseæde. Den havde ud-tjent og stod nærmest som et kuriosum, men hørte til vort kæreste legetøj gennem mange måneder, og med stor bedrøvelse tog vi afsked med den, da den endelig en dag blev solgt. Til gengæld dukkede så en splinterny vogn ind i billedet. Man kunne gå bag ind som i en charabanc, men der var nu mange kvaler med motoren. Adskillige gange måtte vi ud for at skubbe den igang, og kom vi ud på landevejene, måtte far ofte standse, når et hestekøretøj nærmede sig, for det var påbudt, at chaufføren skulle tage hestene i grimen og føre dem forsigtigt forbi, mens de sky stejlede ved synet af det skrækelige uhyre, fra hvis udblæsningsrør der stod en tæt, blå os. I 1909 var far den første, der i bil nåede Himmelbjergets top, og få dage efter vandt han sammen med en københavnsk grosserer det såkaldte »Himmelbjergløb«, der dengang i aviserne betegnedes som en sportspræstation, man næppe havde set magen til i Danmark. Far fik et guldur med indgravering, og morsomt nok havde han selv solgt det til den komité, der havde foranstaltet løbet.

Det var naturligt, at de første forsøg på at flyve måtte optage fars interesse. Sammen med fotograf Ths. Hermansen financierede han en mekaniker Rasmussen i Studsgade, da denne gik igang med at bygge en maskine, og vi overværede mange af forsøgene på at få den på vingerne. Med pistollignende eksplosioner i fire miles fart suste den henover proprietær Fauerschous mark, men væltede på næsen, og måtte trækkes tilbage til værkstedet. Det var i 1908. Kort efter fortsattes forsøgene på Skejby mark og til sidst ude på Vejlbj fed, hvor Rasmussen håbede at kunne sætte den op en lys sommernat, men desværre mislykkedes det.

Vi drenge følte os på en måde medansvarlige for disse nederlag. Jeg husker, at de uheldige flyveforsøg engang blev diskuteret på skolepladsen. Min mellemste bror hævdede, at Rasmussen sandelig nok skulle

Grosserer J. P. Larsen kører flyveren Delagrangé (manden med den ternede kasket) til flyvepladsen på Skejby mark til de flyvninger, som arrangeredes i 1909 i forbindelse med landsudstillingen.

Efter foto i privateje.

komme til at flyve, og han blev forståeligt nok lidt overrasket, da min ældste bror kort og godt erklærede: »Han kommer aldrig op!« En af vore lærere, der overværede denne meningsudveksling, spurgte min ældste bror: »Hvorfor tror du ikke det?« – »Jo, for det har han selv sagt«, lød svaret. Om dette just var tilfældet, skal jeg ikke kunne sige, men det lød usandsynligt. Måske sagde min ældste bror det også kun for én gang for alle at stryge en byrde fra vore unge skuldre.

Vi delte de interesseredes skuffelse, da anstrengelserne forblev resultatløse, mens der samtidig indløb meldinger om lykkeligt gennemførte flyvninger både herhjemme og i udlandet, og følte det som lidt af en oprejsning for os, da far under landsudstillingen i sin bil kørte den dengang så berømte franske flyver Delagrangé til Skejby mark, hvor hans vidunder af en maskine i $6\frac{1}{5}$ sekund fløj 1200 meter, – og publikum dånede af begejstring.

Apropos landsudstillingen! Den hørte naturligvis til vor barndoms store oplevelser. Vi havde partoutkort, og hver dag efter skoletid, når lektierne var blevet bragt til side, marcherede vi afsted for at tage herlighederne i øjesyn og vende hjem med dynger af tryksager fra de forskellige stands. Mest optog abessinierne os. Det kostede ekstra at komme ind i deres landsby, så det skete kun en sjælden gang; men de brune mænd, iført hvide ge-

vandter, dansede med mellemrum krigsdans uden for i håb om at trække nysgerrige til, og mens de rystede deres rødgyldne hårpragt og løftede deres spyd som til et kast, udstødte de deres monotone »Asau! Asau!« En enkelt af dem lærte at sige »Smukke piger, kys mig«. Han blev årets store hjerteknuser, der betog århusianerinderne med sin uimodståelige charme.

Når jeg ser tilbage over hin tid, står det mig klart, at Århus med landsudstillingen ydede en stor præstation af afgørende betydning for dens videre udvikling. »Den hvide by ved havet« blev kendt langt ud over vort lands grænser, og fra da af blev der sat ind med en mængde projekter, der ændrede Århus' fysiognomi. Den store by blev født ud af dette dristige initiativ.

Da filmens eventyr kom til os, fulgte vi med spænding optagelserne rundt om i byen eller ude ved Varna og Silistria, hvor Ths. Hermansen stod bag filmkameraet med hatten skudt tilbage i nakken. Han var jo direktør for Dansk filmsselskab i Århus. Senere, da Frede Skårup optog »Den sorte familie«, så vi selve brandkaptajn Springborgs søn spadserere på et tov fra en skorsten til en fjerde sals kvist tværs over gaden. Det var spændende, og hjemme lavede vi omgående vort eget filmsatelier og optog en række yderst dramatiske scener.

Det var iøvrigt Ths. Hermansen, om hvem man fortalte, at han ofte besøgte Amerika, og at han, når han var derovre, var kammerat med alle de rige folk i Utah og dansede boston med millionærdøtrene. Midt under verdenskrigen tog far sammen med ham og fru Hermansen, der såvist også var en markant person i datidens bybillede, over »den store andedam«, for at sælge patent for Amerika på sprængstoffet aerolit, som far havde erhvervet efter at have hjulpet sprængstoffets opfinder igang. Hjemme stod far forinden ude i køkkenet og rørte en sær, grå grødmasse sammen. Han skulle lære at fremstille sprængstoffet efter recepten, da det var forbudt at medføre det ombord på Amerikabåden. Man betragtede det som krigskontrabande. Vi gyste ved tanken om, hvad der kunne ske, ikke mindst efter at der kort tid i forvejen på opfindersens fabrik i Jyderup var sket en voldsom eksplosion. Men far klarede fremstillingen perfekt, og selvom den million, man formentlig drømte om, ikke blev resultatet af besøget i USA, lykkedes det at få patentet solgt til nogle mineejere, der dannede et aktieselskab på det.

Efterhånden som vi blev større, var besøgene i Århus teater nogle af vore rigeste oplevelser. Fra »amfiten's« træbænke øverst oppe under den

højtideligt guldsmykkede hvælving med de store, svævende hvide svaner, fulgte vi åndeløst forestillingerne, enten det drejede sig om opførelsen af »Anders Tikjøb«, »Tordenskjold i Dynekilen«, »Ridderen af Randers bro« eller »Svend Dyrings hus«. Og, hvor var det gribende med Svend Dyrings stakkels børn, der havde en så ond stedmoder, og hvor var vi rystede, når den rigtige mor tonede frem som et åndesyn.

Teatret gav næring til vor fantasi. Det varede ikke længe, inden vi havde skabt vort eget teater, der kun manglede ét – publikum. Som regel måtte vor gode, veltjente urmagersvend eller mor holde for, men det kneb med at fastholde deres opmærksomhed, så vi midt under forestillingen måtte afbryde og komme frem for at trygle om, at man dog endelig blev . . . »for nu er det altså lige straks forbi«.

Lektor Olaf Hansens skuespil »I Rungsted kro« blev afgørende for mine litterære interesser i fjortenårsalderen. Jeg slugte Johannes Ewalds værker og syntes, der fødtes en digter i mig. Det blev imidlertid kun til nogle sikkert temmelig hjælpeløse tilløb, men det var dejligt at leve i den drøm. Kun altfor hastigt blev jeg kaldt tilbage til virkeligheden, lektielæsningen og andre pligter, hvis opfyldelse jeg ikke kunne unddrage mig.

Men – kan man så spørge – gik det da helt henover hovedet på os, at truende skyer trak sammen over Europas himmel just i de år? – Såvist ikke! Da krigen udbrød den 1. august 1914, nød vi sommerferiens glæder hos en onkel på Lolland. Han havde en stor gård, og vi fik lov til at ride på de tunge, røde heste, ligesom vi ofte var med ude i marken – og vi røg sandt at sige cigaretter i smug – så langt borte vi var fra hjemmet og mors årvågne opmærksomhed.

Budskabet om krigens udbrud kaldte os hjem i hast, og vi kunne ikke tage fejl af, at der var sket noget alvorligt. I den følgende tid talte de jo alle om krigen, og man ængstedes for, hvad den kunne komme til at betyde også for vort land. Foran bladredaktionerne stimlede folk sammen, for at studere de sidste telegrammer, mens der blev diskuteret og kommenteret. Enkelte i flokken syntes i besiddelse af særlige evner til at samle opmærksomheden om sig. Med tavse og alvorlige ansigter lyttede man til disse »forkynderes« uforgribelige meninger om, hvordan krigen ville forløbe, eller hvad dette eller hint slag, der netop var begyndt, kunne føre til.

Alligevel levede vi snart igen vor sorgløse barndom. De daglige begivenheder opslugte os, og i de følgende somre boede vi i en villa i Skåde bakker. Den lå ensomt, men vi nød sommerdagene og navnlig vore ferier.

Vi fartede vidt omkring og opdagede mange mærkelige ting. En lille halv mils vej fra villaen fandt vi således en gård, der var ganske øde. Græsset voksede alenhøjt i haven, frugttræerne bugnede med æbler og pærer, og bærbuskene var et eneste stort, eventyrligt vildnis. Ved foden af en bakke i nærheden lå en eng med et mylder af herligt duftende blomster, og her snoede et lille vandløb sig igennem, hvor vi kunne fange hundestejler, små karusser, haletudser og vandkalve, mens guldsmedene med deres tynde, gennemsigtige vinger ligesom stod stille i den varme, flimrende, solmættede luft. Hvor var det muligt for os at tænke med nogen skælvende følelse på blodige slagmarker og al den elendighed, der følger i en krigs spor? Var ikke den håndgribelige virkelighed for os alt dette, vi her oplevede, et eventyr, hvis skønhed vi nød, uden egentlig ret at fatte den, men som efterlod indtryk, vi aldrig skulle slippe. Måske dæmrede det nu og da for os, at det store opgør, der fandt sted uden for vort lands porte, indvarslede en ny tid, som det også skulle blive vor sag at arbejde med på, hver efter sin evne og sine muligheder, meget forskellig fra den, der nu gik under med vor barndoms lyse og glade dage. Den nye tid rejste sig bag krigens blodigrøde skyer og kaldte os ud til alvor og arbejde!

Orla T. Muld

I skolen og på bugten

Er det et tegn på alderens tryk, at barndomserindringer melder sig med større og større styrke? Alderen bør dog ikke trykke i 40'erne – men alligevel! Hvor blev de dog af, de mange år? Så hastigt svandt de; så vanskeligt er det at forstå, at man nu selv er ved at blive ældste generation. De er borte – forældre og lærere. Ens egne børn vokser op – man er selv ældgammel lærer set med den otteåriges øjne.

Jeg var selv engang otte år, og Århus var min by, en helt, helt anden by end den, jeg i dag besøger og føler mig mere og mere fremmed i. Der er ingen tilbage at besøge. Fremmede mennesker bor i den gamle, kære lejlighed, der engang forekom en som det sikre sted, ingen kunne erobre. . . et gravsted er alt, hvad der blev tilbage i en by, der engang var verden.

Otte år – 1918. En lille skole i byens centrum. Den ligger der endnu. Porten fører vel stadig ind til det lille område, der dengang var skueplads for vilde lege. En drengeskole, der først og fremmest havde til hensigt at forberede eleverne til optagelse i byens lærde skole ved havnen. Det var vel ikke alle, der nåede så vidt, men mange af vort lands læger, præster, lærere og jurister førtes der ind i læsningens og regningens labyrinter af tålmodige lærere og lærerinder og var »Pallebørn« engang. Jeg fornemmer endnu den nærliggende chokoladefabriks odeur, jeg husker endnu navne, ser endnu personer for mig, oplever igen glæder og sorger, der for mange år siden skulle synes glemte; men som dog lever med – livet igennem. Jeg husker de klø, jeg fik, de små sejre, der blev vundet – den tid, man efter god tone og tradition bare har at kalde »den lykkelige barndomstid«!

Jeg var otte år. Vi havde stavet med frøken Albeck, vi havde regnet med lærer Regnar, haft »djymnastik« med »Krille«, geografi med Mathias Møller og sang med Haffstrøm, den hjertegode inspektør, der til vor jubel altid kunne »gætte«, hvem der havde fødselsdag i klassen ved hjælp af sin magiske lommekniv – og nu var klokken endelig blevet to. Den befriende klokke skingrede gennem klasser og gange, og vi styrtede ad de smalle, slidte trapper ned til porten, der førte til friheden. De store fra 5. (hele 12 år) masende gennem de små ud i Guldsmedgades sol. Bagved lå endelig

alt besværet, angsten for ikke at kunne, hvad der blev ventet og krævet – foran legen og friheden og . . . ja, vent nu lidt, der var jo også noget, der hemmede frihedsglæden . . . noget ubehageligt, som skulle skubbes væk

*Erindringernes forfatter
som dreng.*

Efter foto i privateje.

så længe som muligt. Der var det hul på de lange, sorte strømper. Jeg fik dem nye på i morges med påbud om nu endelig at være forsigtig; men som meget vild hest var jeg faldet i et frikvarter og havde alligevel slået hul på knæet – og masken løb helt op til kanten ved strømpebåndet! Så kendte jeg godt mors ansigt, når jeg kom hjem. Og så var der den forbandede karakterbog, som vi fik med hjem en gang om ugen, og som regelmæssigt kastede sin slagskygge over søndagen. Nu havde jeg en anmærkning med hjem igen: »Orla har vist ulydighed ved at snakke i rækken på vej fra frikvarteret til klassen!« . . . og så kunne jeg se fars ansigt, når den skulle underskrives! Og solen skinnede pludselig ikke med samme glans som før.

Der var også det med skrueblyanten at være ked af. Henning havde to dage før givet mig en skrueblyant – en vældig flot reklameskrueblyant

– uden stift. Så havde jeg overtalt far til at tage stiften ud af en helt ny almindelig blyant og sætte den i skrueblyanten. Men i dag havde Henning pludselig skiftet mening og sammen med et par andre taget den fra mig igen – for Ole skulle ha' den . . . »han er ikke sådan en tøsedreng som dig!« Det var den første skrueblyant, jeg havde ejet, og jeg mærker endnu den grådblandede harme, hvormed jeg sad og så Ole skrive med min stift.

Det er meget store byrder at bære, når man bare er otte år.

Vejen hjem fra skole var lang. En cykel var noget, man ønskede sig til sin konfirmation, og der var mange år endnu – så det lå uden for tankens rækkevidde, at der fandtes andet transportmiddel end benene.

Der fandtes cykler. »Krille« cyklede. Det var mægtig spændende at se ham starte: højre fod på flyvepinden – hænderne fast om styret, et par hop med venstre ben, der gav cyklen lidt fart – og han svang sig elegant i sadlen. Men han lærte også folk at cykle. Om eftermiddagen gav han timer på det sted, der nu hedder Filtenborgs Plads, i den ædle kunst at ride på bicykle. Nærlig!

Der var to veje at vælge imellem for hjemturen fra skole. Den ene var at følge den først lærte skolevej: følg sporvejsskinnerne, så kommer du til sidst hjem! Den anden var op ad Frederiksgade og gennem den gamle kirkegård. Den havde den fordel, at det gik rask gennem kirkegården, for der var et plankeværk langs bagsiden af Ryesgades huse – og en tværbjælke langs jorden gjorde det muligt at løbe med den ene fod på plankeværket og den anden på jorden. . . og før man så sig for, var man ved den store låge ved Banegårdsgade og Folketeatret.

Jeg valgte alligevel den første mulighed, for Clemensbro var også spændende. Der var en masse ankre i rækværket. De vendte skiftevis den ene og den anden vej. . . og når man løb stærkt forbi og missede med øjnene på en bestemt måde, så var det, som om der kun var ét anker, der vrikkede. Og så var der åen at spytte i og hestevognene i Fiskergade at kikke på, når de forsvandt under broen og hestenes klip-klap fik en helt anden lyd. Det gik der et godt stykke tid med – så kom jeg i tanker om karakterbogen – og så var det ikke spor sjovt mere.

En lang, lang Søndergade – og en lang, lang Ryesgade ned til banegården. Så skete der noget igen. Der holdt biler foran den skummelt røde bygning. Fem i en lang række! Store, ovale kølere med meget messing. På samme side som de udvendige håndtag og stænger en lang guldslange med dragehoved i den ene ende og den store gummibold til at gøre

Den gamle kirkegård ved Frederiks Allé (ca. 1925), hvor senere rådhuset byggedes.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

folk bange med i den anden. Den ene bil havde kalechen slået ned. Det var den flotteste – X 118. Jeg havde prøvet at køre i bil. I gården ved siden af, hvor jeg boede, var der en garage, og der havde Licius Nielsen (vor til alle tider huskede, elskelige vært, der gav os drenge lov til alt) sin usandsynlig flotte bil holdende – endnu flottere end taxis – og jeg havde en gang fået lov at køre med fra garagen ud på gaden.

Det pralede jeg meget med!

Så skulle jeg lige prøve at løbe op og ned ad trapperne i det lille anlæg, hvor Dalgas stod, inden jeg nåede den næste oplevelse: den mægtige jernbro til Bruunsgade med de store buer i hele broens længde. Derfra var der den prægtigste udsigt over banegårdsterrænet med signaler og skinner, perroner og liv. Var man rigtig heldig, kom der et tog under broen, der indhyllede alt i røg og damp, så det var som at stå i en rigtig sky. Sporvognen fik en helt anden lyd, når den vuggede hen over broen, og hestenes trampen lød hult. »Hvem er det, der tramper på min bro«, råbte den store Bukke Bruse!

Videre ad Bruunsgade – lang og kedelig – hul på strømpen, anmærkning i karakterbogen – æv!

Så det sidste stykke forbi kirken, i løb ned ad Hans Broges Gade – min gade – helt ned til hjørnet, hvor marken begyndte, og blæsten piftede fra havet om hjørnet . . . nr. 18 – hjemme igen!

Strømperne aftvang lykkeligt kun et suk. Man kan jo falde i en skolegård. Og en mor kan jo forstå – somme tider – at det dog ikke var med vilje . . . og så af med strømper og livstykke og i vaskeblusen og de korte bukser i stedet for jægertøjet – ud til legen! Men karakterbogen blev liggende i rygsækken – og bevidstheden.

Legepladsen var marken og stranden. Det var pålandsvind, og en duft, som ingen Århus-drenge kender i dag, slog os i møde – den vidunderligste, dejlige, rådne tanglugt, der straks lokkede os til vandet. Faste tangmure fulgte kysten fra molen og helt på den anden side skovbådenes anløbsbro. Bølgerne skar dybe kløfter ind i tangen – og det var prøve på mandsmod at springe over »fjordene« på de bredeste steder fra vold til vold, mens vandet skvulpede dernede – eller det helt forbudte: at balancere på pælene mellem kampestenene i hele molens længde – lige til hvor havnen holdt op! Det var dengang ikke så farlig langt endda! Tilbage til kilden, der dryppede endnu fra udstillingsåret – omgivet af en trapperuin, der førte op til Strandvejen, en rutschetur ned ad kæmpehøjens sten, lidt sjov i stenknuseriet, hvis mandskab var gået hjem – og så tilbage til lektielæsning og karakterbog.

Var jeg ordblind som otte-årig? Jeg ved det ikke, men det faldt mig svært at læse – og man kendte jo kun gloserne dum og doven, når det ikke gik, som det skulle. Helt forfærdeligt var det, når far fandt på at ville »hjælpe«. Hvor jeg husker rædslen, når jeg stavede mig gennem opgaven: når tre mand tager seks dage om at grave en grøft, hvor længe vil så seks mand være om det samme arbejde? Eller de grusomme bedrifter A og B foretog sig til fortvivlelse for en otte års dreng, der absolut ikke interesserede sig et hak for at blive indblandet i deres foretagender. Det begyndte engleblidt: du kan nok forstå, at når tre mand arbejder i seks dage, så må en mand . . . men jeg forstod intet som helst – og det endte uvægerligt med en knaldende lussing: nå, du vil altså ikke forstå!!! for pædagog – det var far ikke. Og jeg fornemmer endnu tårerne blænde øjnene og smerten over at være så dum, så dum . . . og så manglede jeg endda at vise karakterbogen.

Aftenen kom. Hyggen bredte sig igen, og far læste af »kapitelbogen«. Hvor jeg mærker den stemning, som nu vel også er de fleste drenge ukendt – bare at sidde ved et bord i en lun stue og lade tankerne gå på langfart med Mr. Midshipman Easy – eller Kaptajn Grants børn under højtlesningen. Vi kendte ikke til lænestole i mit hjem – i det mindste ikke til daglig. Stuen med plysmøblerne var forbeholdt gæster og de store højtider. Radio var et ukendt begreb – biograf kendte jeg kun af navn. Belysningen var sløj. Der skulle spares på alt, og der var rationering og knaphed; men vi var der alle fem – og hvor vi ikke savnede noget som helst af det, vi i dag synes er uundværligt!

Piberøgen fra fars lange pibe begyndte at svide i små søvnige øjne . . . og så var der kun det uundgåelige tilbage: »F'resten, far, min karakterbog ska' li'e skrives under!«

Kære hr. Siemested! Mon De vidste, hvilke kvaler De belemrede en lille otte års dreng med, da De skrev den anmærkning. Var det så stor straf værd, at han forbrød sig med at snakke på vej fra frikvarteret? Fædre i 1918 tugtede endnu deres børn på gammeldags maner, når de sattes under anklage for ulydighed. Bevares! I kærlighed! Men det sved jo ikke mindre af den grund.

Men under dynen kunne jeg glæde mig til i morgen. For da var det søndag . . . og så skulle vi over i den have, vi havde fået tildelt på marken ved Pontoppidansgade – en rigtig have, hvor der både skulle være gange og bede, når græs og sten og murbrokker fra udstillings-bygningernes ruiner var helt fjernet.

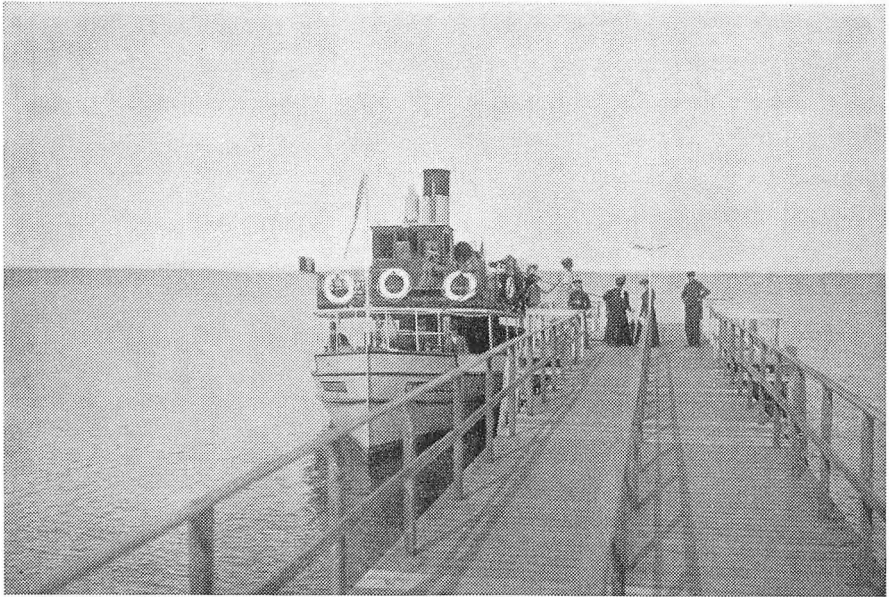
En ganske almindelig dag for mere end 35 år siden. Er den værd at huske på? Den rummer jo intet bevis på »sandheden« om, at barneårene er lykkeligere end noget andet livsafsnit. Jeg vil heller ikke sige tværtimod. For alt er jo relativt. For de små mennesker er de små bekymringer store – sådan som vore bekymringer i dag som voksne er store.

Men man behøver kun at være otte år for at fornemme den store glæde over frihed og nye indtryk – og den store angst og bekymring for ting, som gør ondt. De ting, der uafvendeligt får glæderne til at blegne og solen til at skjule sig bag mørke skyer . . . akkurat som nu.

*

Det begyndte med, at de pludselig var borte fra ankerpladsen i åen.

En dag var der noget ved skolevejen, der var anderledes, end det plej-

Skovbåden lægger til, ca. 1905.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

ede at være. Skolen lå ved havnen, og vejen førte over broen fra Dynkar-ken til havnepladsen ved den gamle toldbod.

Jo! Niels Holst lå godt nok – og I. P. Petersen og Mols ved midtermo-len – og der lå gamle C. P. A. Kock lige ankommet fra hovedstaden . . . men der var noget anderledes!

Skovbådene!! »Turisten« og »Marselisborg« var ikke i åen mere!

Åh, så var det forår! så ku' mor selv se, at det ikke var spor for tidligt at få livstykket af og halvstrømperne og vaskeblusen frem igen.

I dag skulle vi omkring sydhavnen hjem fra skole så – koste hvad det ville af bebrejdelser for for sen hjemkomst – og se sommerens små dej-lige både på beddingen.

En evighed til klokken blev to.

Og der lå de! På det tørre land. Lidt afrakkede af sidste sommers slid og det lange vinterhi i åens slam. Men hamres og fræsemaskiners banken og hvæsen fortalte, at genfødselsens time var nær. Foråret var på vej til byen – og henrykte, kåde og overmodige angreb vi de tungtlæssede hestevogne, der i sindigt tempo kørte kobra fra den snavsede fragtbåd til oliemøllen. Huller i sække blev større end de var, en næve ind i sækken

og et spring tilbage fulgt af kuskens: »Hva' satang hvalper!« Dejlige appetitødelæggende skorper med ram oliemag. Snavset kunne bides af, hvis en lommekniv fattedes . . . og det tog ikke spor af nydelsen, at de tomhændede misundelige, pæne drenge, der ikke turde være med i rovet, råbte: hå, at I vil! ved I ikke engang, at negrene har . . . resten blev hylet i ram-saltede drengeloser.

Det var snart sommer . . . skovbådene var på bedding, kobra i alle tænder, blomster i skovbunden, sol over havnepladsen, sol i de endnu kolde småbølger, der slikkede slugter i tangmurene og rislede ind mellem molens store kampesten.

Og så en dag var de der! En dag var det ikke blot de fjerne skibe, øjet kunne følge fra karnappens vinduer – men lige inde under land, ganske tæt ved stranden gled det lille, pyntelige, nymalede lysegrå skrog med den gule og sorte skorsten tyst til sin bro.

Vi vidste, det var prøvetur, og at den ville blive liggende ved Strandvejsbroen i nogen tid – tid nok til at vi kunne nå derved og tage den rigtigt i øjesyn. Og med formaninger om at se os godt for før vi løb over »hestegaden«, styrtede vi ud i det nu helt virkelige forår. Trafikken, vi skulle vogte os for, repræsenteredes af en hvert 12. minut forbiramlende, stump-rummet sporvogn, en fiskesælgers trækvogn og indtil flere cykler – så vi slap over uden kvæstelser. Markerne skrånede fra Assensgade ned til Strandvejen – 3-4 minutters sprint, sand i skoene over strandbredden og så den sidste spurt ud ad plankerne til brohovedet, hvor nu begge sommerbådene gned sig kælent op ad bropillerne med knirkende trosser, sort røg op ad smørgule skorstene, duftende af maling og hav.

Tilsyneladende var de to tvillingbåde ganske ens – men der var forskel. »Turisten« var en anelse slankere end »Marselisborg« – eller var det blot skorstenen, der var lidt tyndere? I det mindste havde Turisten navneplade i forstavnen, mens Marselisborgs navn blot var malet på skroget. Hvad der nu end gjorde det, så ville jeg helst sejle med Turisten og var fornærmet, hvis dens ture og vores planer ikke passede sammen.

Var de pyntelige – fikse – eller var de et par klodsede spande, disse masteløse, kulslugende småbåde, der vel først og fremmest var indrettet med det formål at kunne befordre det størst mulige antal mennesker inden for ansvarlighedens grænser? Jeg er slet ikke i stand til nøgternt at bedømme dem ud fra et skibsarkitektonisk synspunkt. I den grad er de i min erindring ét med min barndoms sommer, noget med sommeren så

samhørigt som det grønne bøgeløv, som solens morgenglitren i vandet ud for Ballehage. Bugten var jo slet ikke bugten uden de tos travle færd fra bro til bro sommerdagen lang. De to var lige så naturligt tilknyttet den korte vandvej som solen sin himmelbane. At deres færd var tidsbestemt faldt aldrig drengen ind, så lidt som tanken om hans eget opbrud fra barnebyen.

Kr. Himmelfartsdag var premieredagen. Den første virkelige skovdag. Da var der – for 35 år siden – ingen angst for dødsstatistikker om aftenen, ingen larmende starter, ingen autostrada gennem skoven, intet hastværk, ingen konkurrence. Selvfølgelig sejler vi til skoven. Sejler eller går!

Ak! den følelse at forlade det faste land, gå over landgangsbroen og være på et rigtigt skib, høre og fornemme maskinens dunken og se broen glide bort, mens vandet piskedes til skum af skruen – det var så ubeskriveligt dejligt. Højest sandsynligt var vi drenge noget af en prøvelse for vore medpassagerer (når vi sejlede alene) – og meget lidt populære blandt abonnenter og -niner, der med deres tæpper og partoutkort havde hævd på de bedste pladser ombord – hvor der var læ og lunt. Der sad de med strikkesøj og stråhat, mænd med sørgmodigt skæg og hvid kasket – som fastlimede til sæderne sommeren igennem (tilsyneladende uden nogensinde at gå fra borde), mens vi styrtede rundt fra øverste dæk til det dybe kig i maskinrummet, fra for til agter for at opleve det hele, for at besidde det hele!

Lige så kedeligt det var at spadsere ud ad den endeløse Strandvej for en lille dreng, der først hvor skoven begyndte fandt afveksling, lige så spændende var det at sejle langs Strandvejen. Først og fremmest var der kongens »Rita« at beundre, som hun lå der pludselig så nær og skøn. Fra vinduet hjemme kunne vi vel hver dag se dens slanke linier og høje mast – men at den var så stor og flot . . . og hvor kunne man altså sagtens, hvis man var konge!

Så var der badehusene at se fra den helt anden side. Nøgne små skikkelser, der sprang rundt derinde og forsvandt i vandet i høje sprøjt. Marselisborg skoles nærmest bådebroen, derefter de private, så herrebadeanstalten, kongens bådebro – og helt ude, hvor skoven ved Varna begyndte, kongens eget badehus. Der, hvor jeg havde mit livs eneste virkelige resultat i hurtigløb. (Jeg som ved de årlige skoleskovture til Frederikshøj aldrig vandt så meget som en slikpind i væddeløb) : jeg kom først i kapløbet efter den kgl. stråhat, som et meget uærbødigt vindstød en dag rev af majestætens hoved, da højstamme forlod badehuset for at cykle

Strandliv ved Varna, ca. 1920.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

hjem til sit kongeslot! Det var et øjeblik med højtid, da jeg bragte den tilbage til den høje ejermænd og af landets konge fik at vide, at jeg var en rask dreng. Ak ja! han vidste ikke bedre. Vidste ikke, at han var absolut uenig med de fleste af mine kammerater og ganske sikkert alle mine lærere. Men det bar over med meget – for hvad betød de, når nu altså kongen selv sagde . . .

Maskinens stempelslag døde hen efter klokken signal fra »broen«, og ganske tyst og stille gled vi ind til Varna-broen. Vandets farve skiftede fra sort til grønt – til ganske lyst grønt, gennemsigtigt vand, hvor »brandmænd« med lange tråde skubbede sig frem . . . og dybt nede kunne man se sten og tang på bunden. Sød musik fra orkestrets violiner lokkede gæster til den statelige restauration, der knejsede med tårne og spir på bakken mellem lysegrønne bøge, men heldigvis: vi skulle videre! »Klar«! brølede »styrmanden« – og vandet piskedes atter til skum.

»Pynten«, som hjemmefra tog sig ud som en skovklædt tange, der skød sig langt ud i vandet, så fra søsiden helt anderledes ud – som om der slet ingen pynt var, for straks, vi havde forladt Varna-broen, tonede Sisliria frem. Skrænter og slugter, skovmølleidyl med bænke, borde og lyst-

huse. Videre forbi Hørhavens marker, Djævlekløft og havbakker til Ørne-redens svimmelhøjt liggende skovkro – til skovbådernes endestation og sø-rejsens mål: de hundrede trapper, den vidunderlige strand, der i sin hvide og grønne skønhed talte endnu stærkere end fædrelandssange om, hvor dejligt et land Danmark dog er i den gryende sommer . . . hvor dejligt der dog er i Jylland – ved Århus!

I dag er det syn forbeholdt velhavere med egen lystbåd – eller den relativt lille flok rosporsfolk. I dag jages til skovs – en stadig tyndere og tyndere skov – ad bredere og bredere veje, under større og større spektakel.

Ak! Århus! hvad tog du dog ikke fra dine børn, da du inddrog vore sommerskibe. Ville ingen sejle med dem mere? Havde byen ikke råd til at bevare dem – betale underskuddet?

Jeg bor igen i en by med skovbåde. Dag efter dag sejler de sommeren igennem vandet tyndt mellem byen og Munkebjerg, Tirsbæk og Ulbækhus. Én sommer med tomme både i regn og kulde, en anden i varme og sol med mennesker i tusindtal . . . men de sejler! Broer bryder op med isen, nye føres utrætteligt op – fjorden kan ikke undvære sine både. De er ikke som mit ideal af skovbåde: grå – med gul skorsten, men sorte og lidt ufestlige. Men de hører til her og elskes af hvert barn som »Turisten« og »Marselisborg« blev det i Århus.

Netop nu skulle de have forladt beddingen i sydhavnen – netop nu, hvor bøgene lyser i det festligste lysegrønt, og det summer af sol over engen.

Netop nu for de mange år siden skinnede solen, som den gør i dag over Sletterhage og kaster sine strålebundter over den bugt, der i skønhed sagtens måler sig med de højtbesungne Middelhavskyster – frisk, åben, skovkranset – men . . . uden barndommens skibe, de små tumlinger, fra hvis ræling øjnene søgte mod land og mættedes af sommerskovens skønhed . . . over hvis dæk sommeraftenens tusmørke og kølige vinde bragte feriedagen en uforglemmelig fredfyldt afslutning, når båden med piblende småbølger om boven atter lagde til ved broen på den sidste tur, til byens lyde – en sporvogn, der kørte i remise – atter hævdede fortryllesen.

Ejnar Nielsen

Mit barndomshjem i Statsbanernes administrationsbygning

Statsbanernes administrationsbygning i Fredensgade var ved århundredskiftet en af de største ejendomme i Århus. Ikke nogen arkitektonisk skønhed, men den tunge bygning i røde teglsten med de høje vinduer og den store indgangsdør var præget af alvor og værdighed.

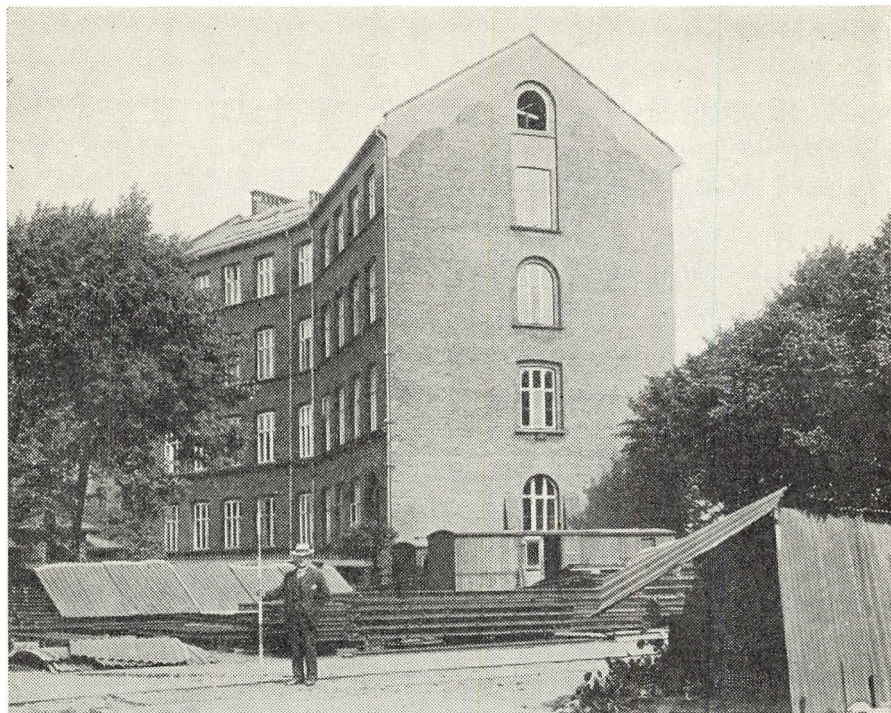
Fra dens vinduer så man mod øst udover godsbanegården ved Sønder Allé og over rangerterrænet, hvor arbejdet altid var i gang, også om natten. Rangermesterens fløjtesignaler, portørernes råb og de dumpe drøn fra vog-

Fødselsdagselskab 1907 i fabrikant H. Windeløvs have bag papirposefabrikken i Rosensgade 36.

I forgrunden fra venstre: Hans Frederiksen (kommandør i marinen), Roy Skougaard (lektor), Svend Windeløv (fabrikant). Mellemsste række: Svend Boye (civilingeniør), Ejnar Nielsen (erindringernes forfatter), Erik Windeløv (grosserer) og øverst til venstre Frode Christensen (forstmand).

Efter foto i privateje.

*Statsbanernes materialplads og administrationsbygning ved Fredensgade 56 (senere Ny Banegårdsgade 55)
ca. 1920.*

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

nene, når de ramte den togstamme, de skulle kobles til – lydene sammen med lysene fra håndlygterne med de røde og grønne glas var led i den tids jernbanepoesi, hvis mest yndede billede var den ildglødende røghale, som det kørende togs lokomotiv slæbte efter sig gennem natten.

Fra vinduerne mod vest så man udover statsbanernes materialgård, hvor skinner og andet jernbanemateriel lå i reserve i fri luft. Tværs over Fredensgade førte et spor ind til materialgården, som strakte sig helt over til haverne bag ejendommene i Ryesgade og Rosenkrantzgade. Langs Fredensgade var materialgården kanted af telegrafsektionens reparationsværksteder, tømrerværkstederne og stationsforstanderens have, som lå op til hjørnejendommen i Ryesgade. Næsten alt dette, undtagen administrationsbygningen er nu forsvundet – også den kønne lindeallé, som var plantet langs gadens begge sider fra banegården til administrationsbygningen og langs den østlige side til Sønder Allé.

I administrationsbygningens 2. etage havde Det danske Hedeselskab sit hovedkontor, som ved århundredskiftet blev flyttet til Viborg. Samtidig havde statsbanerne kontormangel på Hovedbanegården, og man tilbød derfor stationsforstanderen den ledige etage i administrationsbygningen som embedsbolig og omdannede hans lejlighed på banegården til kontorer. På denne måde fik jeg som femårig mit barndomshjem i Fredensgade.

Der havde været knap plads i lejligheden på banegården, fordi vi var otte børn i alderen fra 16 til knapt et år, men i Fredensgade var der rigelig plads i elleve værelser, af hvilke spisestuen var 70 kvadratmeter stor! Af de mange værelser tilfaldt fire børnene som sove- og opholdsværelser, et værelse forældrene og den yngste som soveværelse. Spisestuen var med et lille værelse, der kaldtes gennemgangen, forbundet med de to dagligstuer, af hvilke den ene, den blå stue, kun var i brug ved selskabelighed. Spisestuen med det store gulvareal – loftet blev båret af to søjler – var børnenes udvalgte indendørs tumleplads, og da der her var gaslys, mens alle de andre stuer havde petroleumsgas, blev der ved spisestuebordet i de yngre år læst lektier og aviser. Et af værelserne med indgang fra korridoren blev brugt som pigeværelse og endelig det sidste værelse som gæsteværelse, et værelse, som ofte var i brug.

Administrationsbygningen var centralopvarmet efter et meget effektivt varmluft-system, der samtidig virkede som en god ventilation. I modsætning til denne moderne teknik fandtes der hverken badeværelse eller wc. i bygningen, hvor man ikke havde tilsigtet, at der skulle være lejligheder.

Et af problemerne ved den større lejlighed var møbleringen. Der var langt mellem møblerne i spisestuen, men den fik sit præg af det store bord, hvor der hver dag var dækket til familiens 10 medlemmer og meget ofte yderligere til en eller to af børnenes kammerater, som kom på besøg. På denne måde var hjemmet efter evne gæstfrit, men den »store selskabelighed« måtte begrænses til den »årlige middag« og fødselsdagene. Soveværelserne var sparsommeligt møbleret, men dagligstuerne var hyggelige og blev i årenes løb bedre udstyret, efterhånden som udgiften på børnene blev mindre. I mange år var iøvrigt nødvendige udgifter absolut forbudt. Der måtte nødvendigvis spares til fordel for et af hjemmets hovedprincipper, at alle otte børn skulle have den bedst mulige uddannelse – for de ældstes vedkommende den højere pigeskoleeksamen, for de yngstes vedkommende studentereksamen og helst universitetsuddan-

Hovedbanegården, som den så ud i begyndelsen af dette århundrede.

Efter foto i privateje.

nelse. Det var ikke altid ønskerne blev opfyldt. Mine forældre ønskede f. eks., at min yngre broder skulle være teolog, hvad han bestemt afviste, og i stedet blev han, som han ønskede det, søofficer. For mit vedkommende stod en lægeuddannelse på dagsordenen, og jeg begyndte studierne, men efter et semesters slagsmål med anatomi, fysiologi, kemi og fysik var jeg klar over, at jeg hellere ville forsøge at følge min moders families tradition: journalistvejen. Med støtte fra min rektor på Århus Katedralskole professor J. Vaupel og min dansklærer digteren Olaf Hansen lykkedes det min far at overbevise mig om, at jeg alligevel burde have en akademisk uddannelse, og at det for en journalist bedst egnede studium ville være det statsvidenskabelige.

Disse eksempler var typiske for hjemmets indstilling. Der var aldrig tale om tvang – man talte sig til rette. Der var kun i meget sjældne tilfælde tale om straf – min yngre broder tilbragte således en gang flere timer, siddende under et bord med en tallerken vælling, han ikke ville spise, men han spiste den aldrig. Som regel blev uenighed ordnet ved appel til fornuft og følelser, og her var det min moder, som trak det tunge læs. Når vi som børn spurgte min fader, hvad han ønskede sig til sin fødselsdag,

Interiør fra stationsforstanderhjemmet ca. 1900.

I sofaen stationsforstander A. E. Th. Nielsen og fru Johanne Nielsen; til venstre den ældste datter Sara, til højre næstældste datter Ellen. Efter foto i privateje.

svarede han altid under kraftige protester: otte gode børn! I virkeligheden lå i dette svar programmet for hele opdragelsen: forsøg at blive gode mennesker. Og jeg mener at have lov til at sige, at mine forældre i deres nøjsomhed til fordel for børneflokken, deres offervillighed og deres aldrig svigtende interesse for hvert lille fremskridt i årenes løb gav os børn et godt begreb om, hvad de forstod ved gode mennesker.

Hjemmet var som de fleste embedsmandshjem præget af fædrelands-kærlighed, hengivenhed for kongehuset, tilslutning til konservative politiske principper og en kristen livsopfattelse, som også hørte dagliglivet til. Hver aften, når vi var kommet i seng, bad vi vort Fadervor, mens fader hørte på det, og efter konfirmationen blev vi ofte, når vi sagde godnat, mindet om at huske vor aftenbøn.

Med disse enkle midler lykkedes det at skabe et lykkeligt hjem på en tid, da der endnu fandtes hjem, hvor kontakten mellem børn og forældre var ganske ringe. Under de to fællesmåltider, middagen, der blev spist, når børnene var kommet hjem fra skole, og aftensmaden, når min far var kommet hjem fra sin station, deltog alle i samtalen. I bekymrede tider, ved

sygdom og anden modgang var vi alle bekymrede som et udtryk for sammenholdet i den store familie. Vi yngre fik i virkeligheden den mest disciplinerende opdragelse af vore ældre søstre, hos hvem vi til gengæld havde rigelige lomme penge, efterhånden som de gik ud i erhvervslivet – min ældste søster døde som oldfrue på amtssygehuset i Fredericia, min næstældste søster, der døde ganske ung, var ansat i statsbanernes kassekontor, min tredjeældste søster i Nye jyske Købstads Kreditforening og min fjerdeældste søster i Århus kommunes skattekontor.

Ligesom jeg altid har omfattet mit barndomshjem med stor taknemlighed og altid tænker tilbage på det med glæde, ser jeg med taknemlighed og glæde på mine år i Århus. Det var en god by at vokse op i. Kate-dralskolen en fortræffelig skole med mange ypperlige lærerkræfter og med en fordomfri og tolerant rektor, Statsbiblioteket, hvor vi altid var velkomne, men hvor jeg dog éngang er blevet irettesat. Årsagen var, at jeg gentagne gange lo højt i læsesalen, men da bibliotekaren så den bog, jeg læste, gled et forstående smil over hans ansigt. Det var Jeromes »Tre mand i en båd«! Teatret, til hvilket stationsforstander-familien havde gratis adgang – og omegnen med alle dens muligheder for friluftsliv, fodboldbanerne, på cykel i skovene, badning ved Trøjborg og i Riisskov, kælkning på bakkerne. De mange gæstfrie hjem, som år efter år samlede de unge til middag og dans og altid stod åbne for mere eller mindre tilfældige besøg. I virkeligheden havde vi det altfor godt, alt gik for let og alle veje var brolagt foran os. Da vi kom til København som studenter, følte vi os forladt og ensomme. Men den lyse og gode tid i Århus havde i hvert fald den virkning, at vi, når vi tænker tilbage, føler stor hengivenhed for netop denne by.

Niels Åge Nielsen

Christiansbjergdreng i 1920-erne

Lillejuleaften 1923 ankom jeg, dengang ti år gammel, til Århus banegård sammen med min yngre broder Poul. Vi kom fra Vejle, havde opholdt os der et stykke tid hos vore bedsteforældre på mødrene side, i et købmandshjem. Før den tid havde vi boet i Odense. Min fader, der stammer fra en sydsjællandsk landsby, var af uddannelse tømrer, men slog under første verdenskrig over i forsikringsbranchen. Nu havde han fået et job, der krævede, at han skulle bo i Århus.

Glæde over gensynet med min fader, spænding ved tanken om den ukendte, mørke by og hele omkalfatringen af min tilværelse brusede sammen i mig, mens en let hostende lillebil slæbte os op på Christiansbjerg og ud ad den ujævne, plørede Brendstrupvej til hjørnet af Stavangergade, hvor en miniaturløjlighed oven på i villa »Arnen« nu skulle være vores hjem. På grund af en åndsfraværelse, der ofte overfalder mig i bevægede øjeblikke, glemte jeg i bilen en pakke med to par træsko og en flaske brillantine. En sløsen med vore få aktiver, der senere ret ofte skulle blive mig foreholdt.

Opholdsstue med nye møbler, især var et sammenbygget monstrum af en sofaskænk imponerende. Hvidlakeret soveværelse med en bred bambus-seng til brødrene, lille blåmalet køkken, overalt skrå vægge, mest interessant en smal gang fra stuen ud til den store, åbne altan. I denne gang et klapbord, to stole og en bogreol. Her kunne der med lidt tilpasningsevne studeres ved skæret af en petroleumslampe.

Men foreløbig var det juleferie, og den nye verden blev så småt taget i besiddelse. To drenge med brune, strikkede nissehuer traskede en eftermiddag sammen med deres forældre ad de lange, snedækkede veje, Lange-landsgade, Munkegade, frem til byens strøg. For de tidligere odenseanere var sporvognene nok ikke noget særsyn, derimod huskes fra skumringstimen højt over tagene i Ryesgade en lysreklame, der stadig skiftede farve og engang imellem eksploderede med stjernesud. Man måtte simpelthen gå baglæns, når man var forbi den, selv om man derved pådrog sig knubbede ord fra den stedlige befolkning.

Under os i villaen boede en oliemøllearbejder, Hansen, med to drenge, gift med en fhv. tysk hausmutter med to piger. Der blev nu optaget forhandlinger med dem angående vor skolegang. Egentlig hørte vi under Finsensgade skole, fik vi at vide, men der var jo denne Munkegade skole, som deres drenge gik i, og som familien stærkt kunne anbefale. I tilgift fortalte fru Hansen os om sine egne og de brunøjede pigers lidelser under hungerblokaden af Tyskland. »Tænk Dem, vi måtte til sidst slagte og spise vores egen hund!«

*

Lige efter nytår kom vi brødre så sammen med vores fader over skolegården og ind i den røde bygning, Munkegade skole. Den hyggelige, cigarygende overlærer K. P. Kristensen snoede sin røde snurbart og tog os fuld af forståelse i øjesyn. Joh, lillebroder kunne godt komme ind i 1. klasse, men værre var det med mig. Ikke en plads i 4. Heldigvis kom han dog snart på den idé, at jeg jo kunne blive puttet ind i 5. og sidde der og vente til skoleårets slutning, d. 1. april. Så var der såmænd nok dumpet en eller anden, så jeg kunne få en siddeplads i min rigtige klasse. Glad var jeg, for den overlærer kunne jeg straks lide.

Så kom jeg da til at sidde i nogle måneder og passe mig selv. Især var det regning med brøker, der gik over min forstand. Geografi kunne jeg derimod klare mig i, det var dengang mit yndlingsfag. Og inden længe gik det efter beregning, jeg erhvervede en plads i min behørig klasse. Hvordan det gik for sig, at jeg året efter kom i mellemskolen, skal jeg ikke kunne sige. Men det var nok ikke så svært dengang. Min søn, hvem jeg har forelagt regnestykkerne fra den skriftlige prøve, erklærer i hvert fald, at de i vore dage ville være for lette til hovedregning.

Men nu traf man så i 1. ma. de kammerater, som man skulle tilbringe fem vigtige år sammen med og præges af både ved tilslutning og modsætning. Mange kom fra andre skoler, en del helt ude fra Frederiksbjerg. En ulempe herved var det, at kun få af os kom til at omgås i fritiden, i hvert fald i de første år. Klassekammerater og legekammerater blev to forskellige verdener, når man boede på Christiansbjerg. Det hævdes gerne, at der er et særligt sammenhold mellem eleverne i denne skole. Men det skete dog jævnlige, at længere tids fjendtligt forhold eksploderede i slagsmål efter skoletid: »Er du fræk? Så kan du komme op i Hjarnøgade!«

Og så til lærerne. Her er det svært at sige noget om korpset som hel-

Munkegades skoles realklasse a, sommeren 1929.

Fra venstre til højre ses i bageste række: Tage Grosen Rasmussen, Ove Hansen (ingeniør ved DSB), Aksel Thuesen Christensen (repræsentant), C.B. Andersen (prokurist i Handelsbanken), Erik Henriksen (prokurist), Niels Åge Nielsen (bibliotekar, cand. mag.). I midterrekken: Aksel Mikkelsen (prokurist), Tage Hansen (maskinmester ved DSB), Kaj Henriksen (bogholder), Øvli Aakjær (lærer), Gunnar Møller (repræsentant), Elvin Dahl (tømmerhandler). I forreste række: Willy Jensen (skattedirektør), Arne Berg (amanuensis, mag. scient.), Gunnar Ditlev (død), Aage Hansen (salgschef), Aleksander Jensen (død), Walther Petersen (bogholder). – Lærer H. L. Kjærgaard. Efter foto i privateje.

hed. Men der er nok ingen tvivl om, at i hvert fald en stor del af dem dengang virkelig var af en standard, som svarede til skolens berømmelse udadtil. Nok holdtes der efter min smag en noget for streng tugt, der var lovlig meget med spanskrør, øretæver og eftersidninger i luften. Men i den henseende var der store forskelle mellem lærerne. Lad os tage dem, jeg havde, frem én for én. De fleste af dem er døde nu, men deres virke bag de røde mure tilhører nu alligevel offentligheden.

Klasselæreren var vi heldige med. Det var den kønne, mørke, distingverede H. L. Kjærgaard med de melankolske øjne, den dæmpede røst og de små sorte cigarer. Ingen vanskeligheder for ham med at styre os. Et blik var irettesættelse nok. Og dansktimerne lå hen som fredelige, grønne oaser.

K. P. Kristensen selv i tysk. Dette store, levende mandfolk, intelligent, fyldt med viden om livet og altid parat til at øse ud af den i digressioner,

anekdoter, spøgefuldheder. Heller ikke bange for at rose og opmuntre. Men som en farlig vulkan, når en elev irriterede ham for stærkt. Som da den rødhårede Harald Simonsen frejdigt erklærede, at når han ikke skulle gå på skoletandklinikken mere, så var det fordi de ødelagde tænderne der-nede. »Hvad for noget fordømt sludder! Dit dumme dos! etc. etc.« Men vi holdt af ham som af en fader.

Engelsk, fysik og kemi skulle vi have lært af Lumby Rasmussen, »Lum-meras« kaldet. Stor, bred og skaldet var han, ikke uden et vist lune. Men engelsktimerne var kedelige, ensidigt terpende. Grammatik – næsten kun de stærke verber – på remse, læse op og oversætte. Derfra og dertil og så det hele forfra igen, selv om vi kunne det. Samtale på sproget indskrænkede sig til matte forsøg på at snakke om vejret i slutningen af timen. I fysik og kemi gav han os kun sjældent lov til at prøve noget selv. Og under hans egne demonstrationer kneb det ofte for os at tilbageholde munterheden, når han ikke kunne få naturlovene til at opføre sig, som de skulle efter bogen. Ved sådanne lejligheder kunne der komme et olmt blik i øjnene på ham, og han begyndte at skubbe underkæben frem. Engang da han vikarierede hos os i naturhistorie, erhvervede jeg tre på rad af hans berømte lussinger. Og når jeg nu har glemt min forseelse, skyldes det sikkert, at de havde en virkning næsten som en hjernerystelse.

Historie og geografi førtes vi let og behageligt igennem af den spinkle vendelbo med gaminansigtet Niels Ribergaard. En livlig, sprudlende opfindsom og munter mandsling med et frisk tag på drenge, og dertil åben for nye pædagogiske ideer. Som når han lod os holde lysbilledforedrag med selvvalgt materiale. – Ham kom jeg forresten i særlig nær kontakt med, da han flyttede ind i lejligheden under os. Den måde, hvorpå han kunne betvinge den ulykke, der havde ramt hans hjem – hustruen var lammet – vakte min dybeste beundring.

Heldige var vi ligeledes i regning og matematik med den høje, lidt lydende og tunghøre Filskov Christensen, »Fille«. Uden strafanvendelse, med de blideste og høfligste overtalelsesmidler lokkede og fristede han os ind gennem geometriens og aritmetikens lumske mosedrag og gjorde dem så farefri for os som vor bedstemors have. Der var ikke tale om, at et spørgsmål fra os, det være nok så naivt, udløste ærgrelse over vores ubegavethed. Tværtimod: »Det er godt du spørger. Hør lige her allesammen et øjeblik. Vi må sikre os, at alle har forstået dette her.« Og så blev forklaringen gentaget måske for »117.« gang, det var forresten hans yndlings-

Niels Ebbesens Vej (senere Randersvej) med Christiansbjergs mølle og kirke i begyndelsen af 1930'erne.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

tal. Skal man kritisere ham for noget, kan det da kun blive, at han gjorde sine elever så dygtige, at mange af dem resten af livet gik rundt og troede, at de havde matematiske anlæg.

Gymnastiklærer var en lille, mager fhv. oversergent C. M. Olsen, tæt ved de halvfjerds, men endnu meget spændstig og senestærk. I de første klasser i mellemskolen nærrede vi en sand skræk for ham. For han havde et meget impulsivt og brysk væsen, og uventet kunne han kaste sig over den elev, der fjumrede i det gymnastiske. Da tog han det ikke så nøje med, om der røg en tot hår af os. Mente vel, at det havde vi nok af. I begyndelsen af 1. mellem lærte vi hans »øvelsesrække« udenad fra de ældre elever, for hans kommandosprog var næsten ubegribeligt, – stemmen var sagtens slidt op på rekrutter –, det bestod mestendels af interjektioner som »puw'« : »All-e puw'! – Se lii-e – puw'!«. Som vi blev større, lærte vi efterhånden at indrette os efter hans militæriske krav. Og i hans timer opførte vi os som meget kække og dybt underdanige drenge. – På Galgebakken blandede han sig kun lidt i fodbolden og afholdt sig vist fra korporlige voldsomheder. Og når man som jeg omtrent fast hørte til

kricketholdet, det vil sige dem, der ikke blev udvalgt af anførerne for de to fodboldhold, så kunne man godt få sig en lille hvil i græsset nede i det hjørne af sportspladsen, som nu er taget ind til Universitetsparken. – Vi badede dengang der, hvor nu lystbådehavnen ligger. I 4. og 5. klasse opholdt vi os gysende i »kassen«, en lavvandet forsænkning midt mellem bassinerne. Derfra avancerede vi ud i bassinet, hvor vi lå iført nogle modbydeligt kolde metalbeholdere og dertil forsynede med en korkplade, som vi skulle holde stift ud fra os. Senere »tog vi den til slap«, det vil sige, at vi svømmede 50 m. kun med korkbælte på og ført i line fra broen, og derefter kom så frisvømmerprøven. Det må siges, at Olsen drev en ganske effektiv svømmeundervisning. For man lærer ret hurtigt at svømme, når man jævnlig bliver skubbet i vandet. Desuden, man havde absolut mest fred for ham ude på dybderne. Og når man havde taget kilometerprøven, steg ens gymnastikkarakter automatisk til op i nærheden af ug÷. Intet under, at de fleste af os fik den taget allerede i 14-årsalderen.

Man kan vist ikke kalde vores lærer i naturhistorie, sløjd og tegning Valdemar Sigfred Knudsen, »Knast«, for nogen stor pædagog. Derimod er han berømt som forsker af bl. a. sommerfugle og som mangeårig udgiver af tidsskriftet »Flora og Fauna«. Den dreng i klassen, der vidste, hvor Clemenstrykkeriet lå, var sikker på mangel på fritime, for herhen måtte der idelig skikkes bud med korrekturer. I sløjdtimerne veg han grumme nødtigt fra sine private sysler på katedret, så vi drev en art »indbyrdes undervisning«, oftest med sørgmodigt udseende resultater. Da jeg engang syntes, at det gik for vidt med denne hans »dovenskab«, som jeg først langt senere forstod var videnskabsmandens flid, tog jeg mig for at få ham aktiviseret, idet jeg udstedte en parole om, at alle efterhånden skulle give deres høvl et knald bagi, så høvleæggen kom for langt frem. Da han havde påbudt, at kun han selv måtte indstille denne æg, kom han for engangs skyld på arbejde i den time. Som kaptajn for forehavendet mødte jeg modigt op som den sidste. Men da brast hans tålmodighed alligevel, og jeg hentede mig en velfortjent lussing. Mest interessant forløb nu hans tegnetimer. Jeg skal prøve at skitsere hvorfor.

Det er en sensommerdag i realklassen. Straks i begyndelsen af timen omdeler jeg tegnemapperne. (Stillingen som »mappedirektør« er jeg blevet valgt til i den første tegnetime i 1. mellem, og den er »livsvarig«). Jeg henter også vand i en helliters ølflaske, der anbringes i vindueskarmen, for der skal arbejdes med vandfarve. Andre har imens hentet to sta-

Overlærer K. P. Kristensen (til højre) og gymnastiklærer C. M. Olsen på badebroen ved skolernes badeanstalt.

Efter foto i privateje.

tiver og nogle temmelig forpjuskede fugle, der opstilles ud for de tre pult-rækker. »Knast« kommer tungt ludende ind og sætter sig sløvt tilrette i katederstolen med sine private skitsebøger foran sig. Lidt senere lister forsigtigt tre elever op og stiller sig i kø foran ham. De to med ugegamle blyantsomrids af kragen. De kommer i den forventning, at det i dag skal lykkes dem at få tilladelse til at begynde at male. Den tredje medbringer et ikke særlig livagtigt portræt af grønspætten. Det er hans inderlige håb, at den stormægtige kunstdommer vil finde det værdigt til karaktergivning. Forinden har spætten været sendt til underhåndsvurdering både hos Gunnar Ditlev og Willy Jensen, klassens eneste tegnetalenter. De samme har også formedelst gode ord og en pakke tyggegummi til hver givet den en sidste trimning og forskønnet dens udseende så meget, som det nu på det forhåndenværende grundlag har kunnet lade sig gøre. Det varer i dag kun et kvarterstid, inden »Knast« ser op og opdager, at der står kø. Grønspætten erhverver sig sandelig et ug÷. Om de to andre tegninger fremmumles der nogle meget utydelige ord. De tre lister ned igen og holder et samråd, der vedtager, at han sikkert nok har ment, at det kunne gå an

at male kragerne. – Så sker der et uheld – nej, en ulykke – for den lange sorthårede Tage Hansen, drengen med den barokke humor. I måneder har han siddet og lagt det ene lag vandfarve oven på sin krage efter det andet. Og så, mens han nu sidder med hele den vandfyldte, sortegrå farvelade i hånden, kommer han distræt til at tabe den ned over kragen, og måneders flid er tabt. Stille fortvivlelse lammer ham for en stund. Hvordan nu nå de tolv tegninger, der skal være færdige inden eksamen? (Den dag kunne han nemlig ikke vide, at han skulle blive reddet ved at klassen samlede ti tegninger ind til ham i slutningen af skoleåret, ganske vist repræsenterende noget skiftende kunstopfattelser, men alligevel resulterende i et ug). – Nu har den altid foretagsomme Alexander Jensen fundet på, at han sammen med et par andre vil på en vovelig ekspedition helt ud i byen efter slik. Han tømmer vandflasken ud ad vinduet, og sammen lister de tre forsigtigt ud ad døren, deres påskud er, at de skal ud efter vand. – Lidt efter vover jeg sammen med mine to venner Ove og Tage Hansen det samme eksperiment. Det vil sige, vi skal ud at lede efter flasken. Bare for at foretage os noget driver vi videre ned i tegnerekvisitrummet på første etage. Tage ser sig glubsk om efter noget, der kan komme til at undgælde for hans irritation over faget tegning. Det bliver en lille æggegul sangfugl, der for anden gang må lade livet, idet den bliver malet igennem kaffemøllen, en af de mest forhadte rekvisitter. Imidlertid kommer vi til at vælte forskelligt og larmer i det hele for meget. Og pludselig ruskes der voldsomt i døren. Da jeg kravler op og kikker ned gennem ruden over døren, ser jeg den koleriske »Fippe«, lærer H. L. Andersen udenfor, med højt hævet spanskror. Nu tør vi ikke andet end låse op, vi styrter ud, fip-skægget vipper i raseri, vi modtager en række slag oven i hovederne, og mens vi løber hen ad gangen, hører vi bag os en del advarsler, formet i et temmelig saftigt sprog. Vi lister os ind i klassen igen – medbringende vandflasken – og temmelig matte fordyber vi os påny i vore farvestudier. Lidt senere stikker »Moppe« – gårdinspektør og sanglærer N. C. Gade – hovedet ind ad døren og beder om lov til at låne en dreng til at hente en flaske »fløde«. (Spredt fnisen, hvor længe mon han agter at blive ved at bruge det påskud?). »Knast« giver mumlende ordre til den nærmestsiddende at følge med. Mens timen langsomt nærmer sig sin afslutning, kommer resten af dem, der har absenteret sig, efterhånden tilveje.

Timen derefter skal vi have religion med den gamle hvidhårede alterdegn H. C. Holm. – Tage Hansen og jeg giver os god tid med at hente

hver en høj stabel »bibelbøger« på lærerværelset. Holm har nemlig på grund af vores uvornhed opgivet at »tale« med os, og han straffer os for tiden ved, at vi bare skal læse op af bibelen på omgang, hvilket giver os anledning til megen skæmt. Tage og jeg starter som sædvanlig spøgen ved at »tabe« alle »bibelbøgerne« på gulvet, lige da vi kommer ind. Alle vores kammerater styrter til for at hjælpe, der rives og flås i bøgerne, mens hundreder af løse blade flyver omkring, og Holm afmægtigt vrider sine hænder. Han beroliges dog af Børge Mikkelsen, der i årevis har ført ham bag lyset ved et raffineret dobbeltspil. Efter Holms mening er Børge »den eneste rare og pålidelige dreng i klassen« (mens vi andre er, som han sagde med Holberg, nogle »fæde karle«), og dog er samme Børge i reglen en af hovedmændene i optøjerne. Der går lang tid, inden alle de løse blade er blevet lagt ind igen. Og så skal der læses.

Enhver gør sig de største anstrengelser for at finde en ny og lattervækkende måde at læse op på. Nogle tager det uendelig langsomt, andre går på med rivende fart. Den »rare« Børge er ekspert i at lægge trykket forkert i hebraiske navne, men ham bliver alle fejl tilgivet. Mens Carl Hansen bag mig læser op (alt for forsigtigt efter min mening), lister jeg en hånd bagud og river den side af, han er på. Uimodståeligt morsom pause. »Åh, åh, hvad er der dog nu i vejen?« himler Holm op. »Æh – det næste står ikke i min bog«, fremstammer Hansen. (Han skulle bare have vovet at sige noget andet). »Så lån ham dog en bog!« udbryder læreren, og hele klassen springer til. Vild forvirring. Holm løfter hænderne og spanskrøret mod himlen. Da vi langt om længe er blevet nogenlunde rolige igen, spreder der sig en stank af svovlsyre gennem lokalet. Kunstig hosten og nysen, larmen og munterhed. Holm fægter med spanskrøret og hvæser, at vi skulle »piskes med skorpioner«. Ingen tager hans trusler alvorligt. Når vi omsider holder inde med drillerierne, er det ikke af medlidenhed med den gamle mand, men bare fordi vi ikke har kræfter til mere.

*

Skolen trættede nu dog for det meste ikke, fordi den var for morsom, men fordi den var for kedelig. Og dertil kom så for mit vedkommende den lange skolevej hjem. En køn tur var det dog om sommeren. Ofte stak jeg ind tværs over Galgebakken, »Galle« som vi sagde, hvor mødre sad i græsset med deres småbørn. Længere fremme, forbi artillerikasernen gik den snævre

vej imellem kolonihaver. Her så man til højre ned over en lang og bred dal. Og det forlød efterhånden, at der her skulle ligge noget, der hed et universitet. Senere fik man selv en lille andel i denne fremtidsdrøm. For som en af 1600 skolebørn var man med til at synge i stadionhallen i sept. 1926 til fordel for det kommende universitets første bygning. Af og til standsede jeg op her, stod på tæer og kiggede ind over dette terræn. Måske skulle man engang selv bringe det så vidt, at man kom til at studere derinde? Ved Kathrinebjergvej lå der tilhøjre en skraldemødding med et sort, gammelt skur. Og på det sted kikkede man sig gerne lidt ængsteligt om, for her viste sig ofte en bande af de frygtede »barakknajter«, der boede i de uhyggelige husvildebarakker ovre ved Randersvej. Men vel kommet over dette skæringspunkt var man på landet. Kolonihaverne fortsatte ganske vist på højre hånd, men til venstre var der marker, hvor nu komplekserne mellem Jordbrovej (som dengang hed Langelandsgade) og Kløvermarksvej ligger. Her kunne man stikke skråt over mod Stavangergade. Og uden ophør lød om foråret og sommeren lærkesangen oppe fra det blå.

Efter nogle års forløb slap jeg dog for at gå til skole. For min far skrev en dag hjem, at han havde erhvervet en cykel et sted på landet for den billige sum af fem kroner. Med spænding vandrede jeg ned til godsbanegården for at få den udleveret. Og så kom de med et »lig«, dækket af rød rust. Adskillige hånlige tilråb måtte jeg døje fra drenge, jeg kom forbi, da jeg trak hjem med min »rustbunke«. Men jeg sleb den og lakkede den selv, og så gik det jo nemt med at trille ned i Munkegade.

Eller ud ad Brendstrup landevej. For nu kom den tid, da man begyndte at tage på opdagelsesfærd i den nærmeste omegn. Brendstrup, Tilst, Kasted og Skejby. Møgduftende idyller, der vrimlede af farlige hunde.

Ja, Christiansbjerg selv var jo endnu næsten som en landsby, hvor folk kendte hinanden. Hjemme kom vi sammen med smeden og den stovte, gamle tømrer Carl Jensen, der boede lidt længere ude ad vejen med sin trivelige husbestyrerinde, madam Kræs kaldet, kvarterets nyhedspost. Kun sjældent tog vi på familieture om søndagen. Min fader foretrak at hvile den ene dag om ugen, han var hjemme.

Og vi unger foretrak også at tilbringe søndagene ligesom de andre dage på de mange åbne pladser, der endnu lå omkring de steder, hvor vi boede. Vi spillede fodbold, til det ikke længere var muligt at skimte bolden om aftenen. Legede med gedekiddene, der ofte stod tøjrede i vejgrøften. Eller vi gravede huler og lavede »telte« af gamle sække bundet

sammen med hønsetråd, levede som indianere eller jægere i vildmarken. Oh duft af bål og stegte kartofler!

Eller vi søgte ensomheden i hvert sit lille telt. Meget ofte lå jeg i hvert fald og læste, til jeg var øm i kroppen og ør i hovedet. Jeg slugte i den tid alt, hvad jeg kunne komme over af drengebøger. En endnu bevaret liste fra mit tolvte år over »De Bøger som jeg kan huske jeg har læst« opregner 125 numre. En del bøger, alt for få efter min mening, havde jeg erhvervet mig selv, andre fik jeg fat i hos kammerater eller i skolebiblioteket, men især lånte jeg på Christiansbjergs eget lille bibliotek i den gamle skolebygning på Skovvangsvej. Herhen vandrede vi lånere trofast hver mandag aften og stod puffende til hinanden i gasbelysning og råbte numre op efter en trykt liste, mens gartner H. P. Jensen måtte springe for os på den anden side af en skranke. Det var mit hverv at hjemlåne til hele familien, og herved forberedte jeg mig vel så småt på min senere biblioteksgerning. Jeg ser af min fortegnelse, at jeg til min moder lånte bøger som »Evangelines Genvordigheder«, »Theodoras Ægteskab«, »Det bødes der for« og »Den kvindelige Lynchauffør«, til min fader f. eks. Tolstojs »Kosakkerne« og til min broder drengebøger, som jeg ikke selv havde læst. Jeg var nemlig rationeret hjemme.

En enkelt vinter drev min boghunger mig til sammen med en kammerat fra vejen, Henry Rasmussen fra villa »Nord«, at spadsere helt ned i Vesterallé til Statsbiblioteket, hvor vi, hvis der da ikke var mødt for lang en kø, kunne regne med at blive lukket ind i læsesalen kl. 18. Atter her var det drengebøger som »Hans Peter på Sagaøen«, »Ildguderne«, »Eventyrblod« etc., jeg læste. Da vi alle kom styrtende ind på læsesalen på én gang, var der store vanskeligheder, hvis man ville have fat i en bestemt bog, man måtte så at sige gribe i lykkens pose, og så gjaldt det tilmed om bagefter at skynde sig, for efter al sandsynlighed havde man kun bogen den ene aften. Hvilken ulidelig spænding man ofte sad i de sidste minutter, til uret midt i læsesalen udslyngede sit bimrende messingslag kl. halv otte. Og så fulgte den uhyggelige hjemtur opad den brandmørke Langelandsgade. I hulvejen ud for det sted, hvor nu Markuskirken ligger, var det unægteligt, som kammeraten en aften sagde, som om man »gik lige lukket ind i h.«

Også et par andre fritidssysler peger frem mod mit senere virke. Læsningen af Edgar Allan Poes »Guldtorbisten« tilskyndede mig til at lade en kammerat fra et af havehusene yderst på »Bjerget«, Ib Carisius Jo-

hansen hed han, forfærdige en skrivelse til mig i cifferskrift, som det virkelige også lykkedes mig at tyde, takket være Poes oplysninger om sproglidens hyppighed. Det var dog ikke mit tidligste forsøg som sprogforsker, for allerede i tiårsalderen havde jeg prøvet på at tyde indskrifterne på Jellingstenene.

Mit ivrige litteraturstudium førte også til, at jeg i 13-årsalderen begyndte at skrive romaner. Det står mig nu ikke ganske klart, om jeg skrev dem, fordi jeg skulle bruge dem som føljetoner i de skoleblade – »Minerva«, »Hermes« og »Merkur« –, som jeg redigerede, eller om bladene blev startet, for at jeg kunne publicere romanerne. Men det er sikkert, at når denne virksomhed ophørte, var det især, fordi jeg blev bragt til fortvivelse af de vanskeligheder, som min hjemmelavede hektograf voldte mig. Men muligvis dog også på grund af, at en ny interesse kom til at lægge stærkt beslag på mig: sporten.

Jeg var kommet ind på at deltage i øvelser i fri idræt på Århus station gennem mit medlemskab i KFUMs ungdomsafdeling. Til at indmelde mig i denne organisation var jeg blevet tilskyndet af min fader, da den havde haft hans interesse, fra han som ung havde været medlem af den i Vejle, men til dens idrætsafdeling førtes jeg især af min daværende ven og klassekammerat Ove Hansen. Sammen deltog vi kort efter, det var i oktober 1928, i et begynderløb rundt om Stadionsøerne arrangeret af Aarhus Stiftstidende. Han vandt, og jeg blev nr. 2. I de følgende fire år deltog jeg med megen iver i træningen og stævnerne. Det var netop i den periode, hvor KFUMs idrætsafdeling stod på sin berømmelses højde og gentagne gange kunne erobre det jyske mesterskab i atletikholdkamp. Jeg forsøgte mig i næsten alle grene, dog uden at opnå bemærkelsesværdige resultater. Var også med på rejser til en del andre jyske byer. En af de mest anstrengende konkurrencer var nok et fire km.s terrænløb ved Silkeborg i høj sne og 15 graders frost. – Det skal indrømmes, at denne sportsudøvelse gav én motion, udholdenhed, spænding, godt kammeratskab osv. Udgjorde altså for så vidt et i flere henseender heldigt korrektiv til en stille læsetilværelse. Men mine bevarede dagbøger fra denne tid, som jeg nu hovedrystende har gennemlæst, taler også deres tydelige sprog om faren for at udvikles til ren sportsidiot. Og naturligvis undrer jeg mig i dag over, hvordan jeg har fået kræfter til efter endt skoletid først at cykle til Christiansbjerg, så til stadion for at træne og derefter hjem igen for at læse lektier.

I sommeren 1928 havde min fader for en billig penge erhvervet en lille villa på Brendstrupvej 33 (af mig døbt »Vesta«) lige over for »Arnen«. Den havde tilhørt en keramikker Th. Jensen, som gav os forskellige af sine kunstværker i handelen. Vejens befolkning, dens hunde og katte havde stået model. Min fader brækkede selv hans ovn ned og reparerede en del ved huset. Vi fik en stue mere og et lavloftet børneværelse lige under taget. Men mest betagende var det, at jeg nu kunne få radio installeret. Jeg byggede mig selv et krystalapparat til 17 kr., fik opsat en 70 m lang antenne og havde vel næsten byens bedste modtagerforhold. Herved åbnede musikkens verden sig for mig. Jeg gik i den grad op i denne nye opfindelse, at jeg – til familiens forargelse – beholdt hovedtelefonen på, både når jeg læste lektier og spiste. Der hørte også en ret stor have til huset, som jeg måtte passe – uden større entusiasme. Jeg ville hellere sidde i en stol og læse. – Men så kom isvinteren 1929, vi hundefrøs i huset og mistede lysten til at bo der længere. Og flyttede da ned i Volden 10. Vel savnede jeg det frie Christiansbjerg i begyndelsen, men det var jo en fordel at have nærmere til både skole, Statsbibliotek og stadion.

Det efterår fik jeg mig en plads som garderobevagt, når der var bal og anden festlighed i afholdsforeningernes bygning i Frederiksgade 76, det nuværende »Maritza«. Fortjenesten var kun 3,50 kr. pr. gang, og tit kom jeg først hjem langt ud på natten. I den garderobe gjorde jeg mange iagttagelser, ikke mindst af unge menneskers kærlighedsaffærer.

I marts 1930 bestod jeg realeksamen, og få dage efter prøvede jeg på at blive optaget i Marselisborg gymnasium som nysproglig. Til min overraskelse og skuffelse blev jeg i første omgang afvist sammen med Vagn Borggaard, skomagersonnen fra Møllestien 10, der allerede dengang var ved at gøre sig bemærket som pianist og lige havde taget mellemskoleeksamen i Munkegade. Noget modløse mødte vi den næste dag op hos overlærer K. P. Kristensen, der straks for i telefonen og i vores påhør gav rektor J. K. Larsen en mægtig opsang. Det reddede os. Larsen gik efter en del udflugter ind på at optage os på prøve, hvis vi var villige til at gå til ekstraundervisning i engelsk.

Og kort efter begyndte vi da at gå til latin hos J. K. Larsen selv om eftermiddagen, alle vi, der kom fra borgerskolerne. Det var to timers gennemhegling omtrent hver eftermiddag i et stegende hedt klasselokale. Jeg vil ikke påstå, at jeg brillerede. Larsen troede bestemt ikke på nogen fremtid som sprogforsker for mig, efter at jeg havde oversat en sætning, der betød

»taget holdtes af søjler« ved »på taget holdtes duer«! Der var – bl. a. – det gale ved min tolkning, at »søjle« hedder columna, men »due« columba på latin.

Jeg havde dog gode undskyldninger for min manglende flid i latin den sommer. For det første skulle jeg jo naturligvis passe min træning på stadion, men dertil kom, at jeg var blevet en slags »fabriksarbejder«. Min fader havde på grund af de vanskelige tider for forsikringsvæsenet fundet på selv at fabrikere og sælge en meget billig lysreklame. Og jeg blev så sat til at montere disse apparater i et noget skummelt lokale i en baggård i Østergade. Den tilværelse nåede jeg altså også at prøve.

Men endelig d. 10. august 1930 mødte man da op på Marselisborg gymnasium og var blevet voksen. Vagn og jeg lavede den sædvanlige fejl, som borgerskoledrenge begår derude, nemlig at vente nede i gården i den tro, at det skulle ringe, før vi måtte gå op. Så de nye kammerater havde taget plads oppe i klassen, da vi kom ind.

Da jeg havde fået sat mig ned, skulle jeg jo tage de to nærmeste piger lidt i øjesyn. Den ene havde sort pagehår og sad med næsen hånligt i vejret, så ikke til min side. Men den anden sendte mig et opmuntrende nik og et lille smil. Hun havde blå øjne og lyse krøller og så i det hele ud – omtrent som vores datter i dag.

Emanuel Sejr

Med toget til Århus

Uden at være født i Århus og uden at have haft mit barndomshjem her, har jeg dog oplevet byen som barn, fordi jeg fra mit 12. år daglig rejste med toget til Århus for at gå i skole.

Også tidligere havde jeg et par gange været i byen. Den art besøg var begivenheder, som omtaltes længe før og længe efter. Nutidens mennesker gør sig ingen forestilling om, hvor afsondret man omkring århundredskiftet levede på landet. Far var lærer i Nølev, og vor hovedstad var Odder. Naturligvis kunne vi tage med toget dertil, men det var jo dyrt, og vi drenge gik oftest den halve mil, f. eks. til markeder for at omsætte 25 eller måske endda 50 øre i honningkager, karruselture og andre spændende forlystelser.

Ellers var den normale befordring på landet hest og vogn. Jeg mindes endnu tydeligt den dag, da den første bil hvirvlede støvet op på vejen forbi skolen. Hjertet stod stille i livet på en, og begivenheden blev udgangspunktet for tidsregningen i de følgende uger. Det varede længe, inden den næste bil viste sig.

Århus lå meget langt borte, syntes man. Det var lidt af en ekspedition at komme der, og det skete da også kun i særlig anledning. Det første besøg var en skole-udflugt.

Og hvad husker så en dengang niårig dreng fra en sådan tur, udover at han skreg sig hæs ud ad kreaturvognens højtsiddende vinduer? alt, man kom forbi, skulle jo have et hurra. Iøvrigt er erindringsbilledet ret uklart; måske fordi min evne til at opleve individuelt midt i flokken altid har været ringe. Hos et inkorporeret led i kollektivet bliver indtrykkene mere summariske; også her gjorde fællesskabet sig gældende, og kun glimtvis fik en personlig opfattelse ro til at fæstne sig. Desuden var alt så overvældende fremmedartet i den store by: de store huse, den larmende trafik, som i dag ville forekomme usædvanlig stilfærdig og idyllisk. Specielt huskes kioskdrengene, som hjemmevant cyklede rundt i uniform – en misundelsesværdig tilværelse, som et landligt væsen aldrig kunne gøre sig håb om.

På museet fnisede drengene over de mange gibsafstøbninger af mennesker i komplet upåklædt tilstand, som man ikke var vant til; statuerne var forresten temmelig beskidte, syntes man. Af malerierne var det dem, som »fortalte« noget, der gjorde indtryk, f. eks. Frants Henningsens »Forladt« og Edv. Petersens udvandrerbillede.

Men meget mere spændende var dog glaspusteriet, hvor mænd med vældigt opspilede kinder ved hjælp af et langt pusterør formede den flydende glasmasse til flasker eller blomsterpinde med fantastiske krøller og forsiringer.

Domkirken erindres kun som et stort, højtideligt rum, hvor man uvilkårligt blev stille. Men det var jo egentlig ikke formålet med skoleudflugten, syntes man. Så var sejlturen med skovbåden til Varna langt mere fornøjelig. Det var den første rigtige sejlads på det åbne hav, og hvor kildrede det ikke livsaligt i maven, da båden uden for molehovedet begyndte at gynge en smule, så pigerne udstødte små ængstelige hvin, mens drengene overlegent og hoverende skrævede ud og følte sig som veritable sømænd. Jo, det var uforglemmeligt.

Et teaterbesøg i Århus et par år senere huskes også. Nok havde man været i teatret i Odder og set »Søstrene på Kinnekullen« og »Ridderen af Randers Bro«, og det syntes man jo faktisk var storartet, selv om pladsen på scenen var utilstrækkelig til, at det sidste stykkes kampe rigtigt kunne udfolde sig – og det var dog det, som var hovedsagen. Men Århus Teater, som dengang var nyt, det vidste man da var noget helt andet; og imponerende var det også at komme ind i det store tilskuerrum med flere balkoner, orkestergrav og et vældig flot malet fortæppe forestillende et dansk landskab med en kæmpehøj i forgrunden. Og så var hele rummet forgyldt både oppe og nede, aldrig havde man set så meget guld på en gang.

Forestillingen var »Kong Erik og de Fredløse«, og den blev set i stor spænding: det var bogstavelig talt umuligt at holde tal på alle dem, der efterhånden måtte lade livet – alene Sigurd Wantzin blev slået ihjel syv gange. Alligevel fandt den ungdommelige kritik noget at indvende: i en af scenerne sad kong Erik ude i skoven med sine mænd, da en pil kom eller skulle komme susende ude fra mørket og sætte sig fast i hans kåbe. »En pil! en pil!« råbte kongens omgivelser; men drengen havde passet nøje på og konstaterede, at der ikke kom nogen pil, den sad i forvejen i kongens kåbe. Sikke noget skammeligt snyderi!

Så kom i 1904 optagelsesprøven til 2. mellem i Katedralskolen. Far

Århus Katedralskoles første hold til mellemskoleeksamen 1907.

Drengene i bageste række er fra venstre: Hans Hartvig Seedorff (der tidligere havde gået i klassen, men ved denne lejlighed var med som »gæst«), Ernst Sand (civilingeniør, død), Holger de Fine Thomsen (fh. kaptajn, direktør), Peter M. Quist (død), Viggo Kjeldskov (trafikassistent, død), Michael Nielsen (overlæge, dr. med.). – Mellemskoleeksamen fra venstre: Peter Kabell (direktør), Ida Kloster (gift i Norge), Emmy Pøckel (gift Dana), Marie E. Paasgaard, Gerda Andresen (død), H.C. Grauert (grosserer), Einar Rud (overlæge, dr. med.), M.K. Hergaard (dyrlæge), Henrik Lauesen (civilingeniør, død). – Siddende fra venstre: Esther v. Holstein (gift Sørensen), Ellen Seiersen (død), Mathilde Weidemann (»gæst«), Anna E. Vestesen (gift Barüel, død), Marinus Børup (forfatter), Emanuel Sejr. – På gulvet fra venstre: Poul Kühnel (overlæge, dr. med.), Paul Hammerich (grosserer, død).

Efter foto i privateje.

havde gennemgået 1. mellems stof med mig. Allerede ankomsten til den ærværdige bygning gjorde indtryk. Det var den gamle skole før ombygningen; temmelig forfalden var den ganske vist, men den latinske indskrift, som man ikke forstod, indgød respekt – man er jo ofte tilbøjelig til at anse det uforståelige for mere dybsindigt end det, man klart begriber – og samtidig virkede denne indskrift forjættende: om nogle år kunne man måske selv tyde den.

Om optagelsesprøven er ikke meget at berette; den gik glat. Konkurrencen var heller ikke stor dengang. Diktaten var let, syntes man, og i historie kunne man have fortalt meget mere. Kun geografi knob det med: overlærer Stegmann ville have meget nøje besked om farvandene om-

kring Lolland og Falster, og Grønsund og Guldborgsund så mærkværdig ens ud på kortet, som ikke havde navne.

Mere spændende end optagelsesprøven var selve opholdet i byen. Prøven strakte sig over to dage, og alene det at bo og spise på hotel var en oplevelse. Man blev også mere fortrolig med gadelivet, som siden sidst havde fået et nyt incitament: sporvognen, som netop var indviet og havde nyhedens interesse for alle, også for hestene, der undertiden stejlede, når det klemtende uhyre raslede forbi.

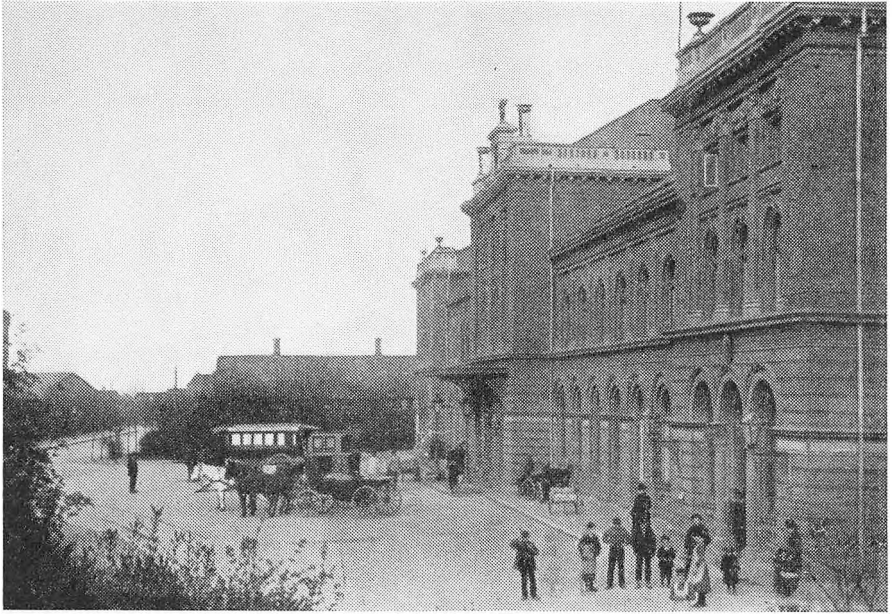
Efter sommerferien begyndte så dagligdagen: op lidt før kl. 6 for at styrte med tungen ud af halsen til toget, der gik godt halvsyv. I toget fik lektierne den sidste omgang, hvis det da ikke var den eneste. Vognene var Odderbanens ældste fra banens åbning i 1884; der var ingen indvendig forbindelse mellem kupeerne, og konduktøren gik under kørslen udvendig på trinbrættet fra kupé til kupé og billetterede. Det må have været et ubehageligt job om vinteren i koldt vejr.

Inde i kupeerne, som havde hårde træbænke, fandtes i hjørnet, fælles for to kupeer, en ussel petroleumslampe bag et ikke alt for renpudset glas; det var alt det lys, man havde til læsningen, og mærkeligt var det, at man ikke ødelagde sine øjne.

Efterhånden som toget nærmede sig Århus, kom stadig flere skoleelever til, og det var forbi med læseroen. Til gengæld fandt man på alle mulige utyskestreger; flere år efter skoletiden var der på en af kupébænkene mærker efter et mindre bål, vi havde antændt. Om lørdagen var der torvekoner og -mænd med toget; de havde i reglen store kurve med, som blev stoppet ind under bænken eller anbragt på bagagehylden. I frugt-tiden var det en sport for drengene ubemærket at negle en blomme eller et æble ud af kurvene. Særlig berømmelse opnåede en skurkagtig dreng, som var fræk nok til at anbringe den afgnavede blommesten i kurven igen.

Intet under, at skoledrengenes kupé ikke just hørte til de mest søgte. Men det passede os godt; vi gjorde, hvad vi kunne for at holde andre borte, så vi havde valpladsen for os selv.

Ved ankomsten til Århus lidt før kl. 8 spredtes flokken til forskellige skoler. De tre-firestykker, der skulle til latinskolen, styrtede samlet eller delt, som venskab eller temporært fjendskab dikterede det, *op* ad Ryesgade (banegården lå dengang en etage lavere end nu); men vi sørgede altid for ikke at nå så tidligt frem, at det blev nødvendigt at gå til morgensang.

Pladsen ved hovedbanegården, set mod Fredensgade, ca. 1900.

Efter foto i Århus folkebibliotekets lokalhistoriske samling.

Om eftermiddagen efter endt skoletid var der halvanden time til togets afgang. Man blev siddende i sin klasse eller daskede rundt, som man ville, i skolebygningen, der havde mange mærkelige kroge. Men oftest gik man i de første år på opdagelse i byen. Tilsyn med de tilrejsende elever var der endnu ikke; deres antal var heller ikke stort.

Hjemrejsen med toget foregik i reglen i mere afslappet tilstand end på udturen om morgenen. Efter hjemkomsten kl. ca. 17 til opvarmet middagsmad var man ikke alt for oplagt til at begynde på lektierne. I vinterens mørkeste måneder så jeg ikke mit hjem ved dagslys undtagen om søndagen.

Århus opdagede man efterhånden, men væsentlig udefra og mest som passiv tilskuer. Der var det sædvanlige morgenbillede ved ankomsten: banegårdspladsen med et par hestedrosker, måske også hotel »Royals« flotte og aparte vogn, der kørte gæsterne til og fra hotellet; Ryesgade i forhold til vore dage fredelig og idyllisk, et par gadefejere, en halv- el. heltom sporvogn, ingen automobiler, men et par skrاملende vogne og nogle få fodgængere. Det var det hele. Den tykke restauratør stod i døren; når

Rymsgade, set fra hovedbanegården, ca. 1908.

Bygningerne på begge sider af gaden op til Katolsk kirke blev revet ned og gaden fyldt op til næsten første sals højde, da man i 1920erne byggede den nuværende hovedbanegaard.

Efter foto i Århus folkebibliotekets lokalhistoriske samling.

vi kom op ad gaden, så vi først hans runde mave, som ragede frem, senere hele personen. Vi kunne også møde den »hilsegale«; måske var han slet ikke gal, men det forlød, at han var det, og når vi strøg huen, svingede han meget alvorligt sin høje hat i en stor bue til genhilsen. Så styrtede vi videre, klukkende af undertrykt grin og samtidig lidt flove – for hvis manden nu *var* gal.

Når vi følte trang til forandring – og det gør drenge ofte – gik tu-ren ikke ad Rymsgade–Søndergade, men forbi hotel »Kronprinsen« over den gamle kirkegård (omtrent hvor Parkalleen nu går) derefter ad Asyl-gade, som dengang var langt mere idyllisk end i vore dage. Her var ikke blot børneasylet i fuld funktion (nu »Mejlen«) men her lå også den byg-ning, der havde været »Fønss' Skole«, og hvor de tre brødre Fønss var født. Dengang kendte jeg rigtignok kun den yngste, Aage Fønss, der endnu gik i Katedralskolen 1904–05, og som jeg syntes var en vældig flot fyr. Og be-undringen voksede, da han et par år senere blev en meget feteret skuespil-ler på Århus Teater. Hans Danilo i »Den glade Enke« forekom mig at være højeste elegance, og jeg forsøgte – forgæves – at lære »Så til Maxim vi går«.

Videre løb vi over Østergade ad Telefonsmøgen, som var mere provinsielt hyggelig end nu, og derfra over Søndergade ned ad smøgen til Fiskergade, over åen, som dengang ikke var overbygget, op ad Harald Skovbygsgade til Bispetorvet. Torvet var på det tidspunkt ikke »frilagt«; ud mod hotel »Skandinavien« lå den Yhrske marmorklædte pragtbygning, som århusianerne syntes var vældig flot, og ud mod Bispetorvet, lige overfor teatret, fandtes kafe »Rozzi«, der havde sin egen hygge, som det var en senere alder forbeholdt at opdage.

På Bispetorvet havde en slagter stude, og undertiden opslog den unge kunstmaler Hilmar Riberholt sit staffeli her for at male et af de motiver med gamle huse, som han yndede. Han havde dårlig fod og haltede, var bleg, havde det sorte hår ned i panden og så i det hele taget meget interessant ud, syntes den ungdommelige tilskuer, som aldrig før havde været ude for en veritabel kunstmaler. Det var også vældig spændende på afstand at følge penslens strøg over lærredet.

Efter skoletid var der mulighed for udflugter af forskellig art. I de første år var havnen foretrukket. Den var overkommelig: kun de to inderste bassiner eksisterede dengang og så selve åen med det lille bådbyggeri, som nu forlængst er forsvundet. Sydhavnen var endnu ikke anlagt, og fiskeri- og lystbådehavnen havde ingen tænkt på, så alle former for skibe rummedes indenfor de to bassiner, lystbådene længst mod nord, og molen her var samtidig promenade.

Men vore ture gik nu mest til de store dampere fra fremmede lande. Ofte lykkedes det os at liste ombord og kigge ind i de forskellige lukafer; mørke og snavsede var de fleste, og fra kabyssen lugtede det vammelt. Undertiden vekslede vi bemærkninger med mandskabet, men generthed og vort beskedne engelske ordforråd satte meget snævre grænser for konversationen. Det skete også, at vi blev jaget i land, og det var næsten det mest spændende. Den dag, en lille kineser-kok kom farende og med sit »go along! go along!« fik os til skyndsomt at springe ned ad landgangsbroen, syntes vi absolut, vi havde haft en dag ud af det. Billedet af den lille rasende kineser står stadig klart prentet i erindringen.

Undertiden sejlede vi selv. Ved Museumsgade-broen kunne man leje robåde, og så gik turen op ad åen til Fiskerhuset, som dengang endnu var i funktion som restauration og udflugtssted. Vi søgte det dog kun i den sidste egenskab og næppe det; oplevelsen var selve sejlturen, og hvad man undervejs kunne finde på af narrestreger: vippe med båden til grænsen

af kæntring eller improviseret landgang i engene – for dengang var der endnu enge langs åen.

Og så styrtede man i sidste øjeblik til banegården. Havde man penge på lommen, blev der dog tid til at købe en »figen-pind« (en figen stukket på en træpind og overtrukket med smeltet sukker) hos »slikmutter«, der konstant havde stude i krogen til venstre for indgangen til hovedbanegården. Så var første periode af hjemrejsen reddet.

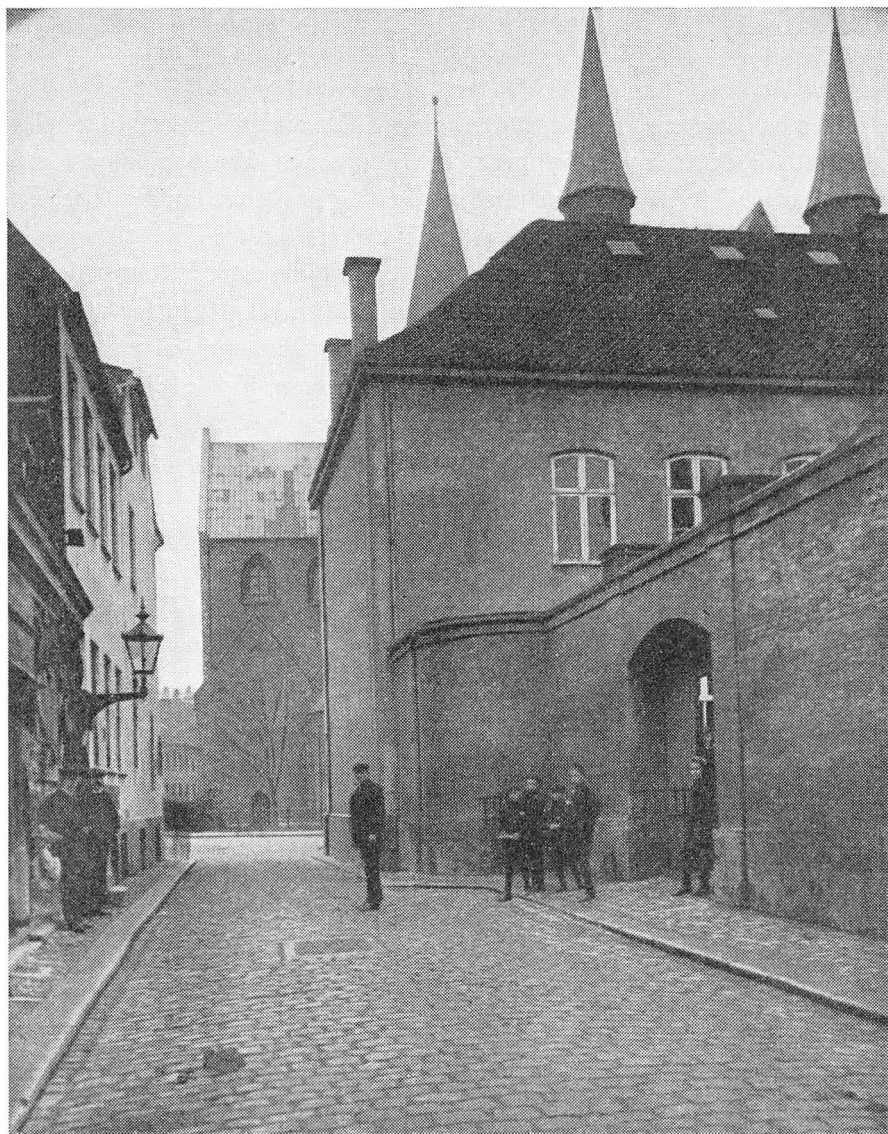
Livet i skolen – og lærerne! ja, man ser det jo ganske tydeligt for sig: de mørke klasseværelser i den gamle skole med lange bænke, kakkelovne og petroleumslamper, og den nye skole med tomandsborde, centralvarme og elektrisk kulbuelys, som hvædede og sydede, når det blev tændt. Man ser kammeraterne, husker præcist, hvor de sad i klassen, og hører deres stemmer, når de læste op i dansktimen. Og lærerne kommer ind ad døren en efter en, hver på sin måde; de sætter sig på katederet, og deres ansigter træder frem i erindringen som let blegede, men ganske tydelige fotografier i et album.

Men det går som Longfellow siger i »Den gyldne Legende« :

Ak, vor Erindring kan gjenoptage
 Alt, hvad der hører det Ydre til;
 Den bygger op, som vi helst det vil,
 Hvert Fepallads fra de svundne Dage –
 Kun os selv kan ikke derind den drage!
 Vort Hjertes selsomme Strengespil
 Faar aldrig sin første Stemning tilbage.

Nej, hjertets selsomme strengespil lader sig ikke rekonstruere. Man er blevet en tilskuere, som står udenfor og ligesom i en kikkert betragter de svundne dage. Til gengæld forstår man vel så sin egen situation bedre nu end dengang: for drengen fra landet var skolen først og fremmest anderledes end det tilvante – en ny verden – og det gjaldt både kammerater, lærere og omgivelser. Han følte sig som en fremmed, der måtte være på vagt, og som alligevel ofte plumpede i og røbede sit ukendskab til forholdene. Og for en dreng er det ofte en katastrofe at være anderledes end de andre.

Men efterhånden opnåedes en vis balance: skønt en udenforstående anerkendtes han af kammeraterne som en ligeberettiget deltager i klassens genvordigheder, og en dybere, instinktiv forståelse kunne også komme

Skolegyde med Århus katedralskole, som den så ud før ombygningen 1905-06.

Efter foto i privateje.

istand overfor enkelte kammerater, især dem der ligesom han selv af forskellige grunde faldt lidt uden for klassens norm. Men flertallet af kammeraterne var byens egne børn og størsteparten udgået af det »bedre borger-

skab«. Forskellen mellem by og land var dengang langt større end nu, og springet fra det ene milieu til det andet vanskeligere, end nutiden måske helt forstår.

Med lærerne var der ingen eller meget få vanskeligheder. Man blev godtaget for det, man fagligt præsterede, uanset at den mundtlige form, i begyndelsen i hvert fald, var ubehjælpelig og havde en landlig tone. En stor opmuntring var det at få en dansk stil læst højt i klassen for dens dyders skyld. Det var en fremgangsmåde, vor dansk lærer Henrik Bertelsen, den senere undervisningsinspektør, undertiden benyttede for at fremhæve et eller andet. Måske har han også været klar over, at en opmuntring tiltrængtes netop her. »Gummi« kaldte vi ham, jeg ved ikke hvorfor, med mindre det skyldtes hans fjedrende, spændstige gang. Han var en fremragende lærer, men desværre havde vi ham kun det ene år i 2. mellem, så blev han forflyttet til Metropolitanskolen i København.

Også andre lærere var betænksomme overfor den landlige elev. Overlærer Lorentzen, sædvanlig kaldet »Geden«, inviterede ham til at overnatte hos sig, så drengen kunne komme med på skoleskovtur. Lorentzen var ungkarl, sirlig og måske også lidt sippet. Jeg husker endnu min forbløffelse over at finde en cykel installeret i hans gæsteværelse. Det var højkomisk at tænke sig Geden på cykel; den så nu også temmelig bedaget ud, havde skråt stel uden ligefrem at være en »væltepeter«, og det var nok adskillige år siden, den havde været i funktion.

Overlærer Sveinbjørnsson inviterede mig et par gange til middag efter skoletid, sikkert af velvilje overfor drengen, der skulle vente på toget; måske også for at føle mig lidt på tænderne og se, hvad der var indenfor. Men det kom der intet ud af: mine landlige hævninger var dengang så uovervindelige, at en blot nogenlunde fri udfoldelse fra min side var en umulighed. Det var ikke Sveinbjørnssons skyld, at ingen kontakt kom istand.

Skolen var i disse år på grænsen mellem gammelt og nyt; ikke blot på den måde, at der blev bygget ny skole, men det var jo i skolereformens tid, og undervisningen blev lagt om, så de seks »studerende« klasser efterhånden afløstes af fire mellemskoleklasser og tre gymnasieklasser. Vor klasse var det første mellemskolehold; vi var altså en art prøveklude. Det førte en del usikkerhed med sig, og man havde på fornemmelsen, at flere af de ældre lærere ikke så med synderlig velvilje på den nye tingenes tilstand. Det var især tilfældet med gamle overlærer Mylord, som jeg ikke

selv har haft som lærer, men som nu står for mig som symbolet på det, der ved skolereformens gennemførelse gik i graven.

Mylord underviste i fysik og matematik, fortrinsvis i de højere klasser; hans syn var meget svagt, og der gik historier om, hvordan han blev drillet af de ældre elever. I frikvartererne vandrede han i reglen frem og tilbage i skolegården med sin cigarstump. Alt det nye var ham ganske givet imod, alene det at undervise unge piger – og først omkring århundredskiftet havde piger fået adgang til skolen – generede den gamle ungarl. Men først mange år senere, da jeg fik lejlighed til at læse en del breve fra Mylord til sprogforskeren Karl Verner, fik hans gamle, ludende skikkelse i mine øjne tillige et tragisk skær: han har åbenbart været en matematisk begavelse, og de fleste breve til Verner tumler med matematiske problemer, men nu var tiden løbet fra ham, den gamle halvblinde mand var lærer ved en skole, som efterhånden var ham inderligt imod, og hvor han endogså skulle undervise piger. Han hørte i enhver henseende fortiden til og tog da også sin afsked i 1905.

De andre lærere? Ja, der kunne jo skrives et kapitel om dem hver især, men det ville føre for vidt. Mer eller mindre dygtige var de og mer eller mindre sympatiske, men stort set var de nok velmenende allesammen, om end ondt lune engang imellem uretfærdigt kunne ramme en elev; de var jo mennesker som alle andre.

En enkelt lærer vil jeg dog gerne omtale nærmere, fordi han kom til at stå mit hjerte særlig nær. Det er digteren Olaf Hansen. Han var næppe, hvad patentpædagoger ville kalde en dygtig lærer, og han kunne endda være temmelig kluntet, når han skulle stille »reale« spørgsmål – de interesserede ham nemlig ikke – for eks. spurgte han under gennemgangen af Drachmanns »Androkles og Løven« om, hvoraf man kunne se, om det drejede sig om en hanløve eller en hunløve, hvad straks fremkaldte en højlydt fnisen fra drengene.

Det var heller ikke hans direkte tolkning eller udlægning af digterværkerne, som fangede interessen, for den slags gjorde han ikke meget ud af. Men hans egen grebthed af digtningen smittede det følsomme sind. Når han læste på sit syngende lollandske mål – og teknisk set var det såmænd ikke nogen blændende oplæsning – fornam man ligesom sæt af poesiens vinger og forstod den blide danske inderlighed, som også findes i Olaf Hansens egne digte.

Den, som var modtagelig, blev det i endnu højere grad i Olaf Han-

sens timer. Derfor står en lang række kunstneriske oplevelser fra disse år endnu lyslevende for mig: skildringen af tordenvejret i Johannes V. Jensens »Kongens Fald«, Ibsens »Kongs-Emnerne« med bisp Nikolas og Jatgejr Skald. Hvor vi grublede over det »at tvivle på sin egen tvivl«, som er værre end døden: »det er tusmørket«. Og Frödings digte, der overvældede og fortryllede både ved deres indhold og deres form.

Meget var der at lære i de andre timer, og selv jeg, som aldrig har kunnet fordrage matematik, fik ved overlærer Christensens gennemgang af geometrien ligesom en første anelse om videnskabens højhed. Men det var i Olaf Hansens timer, den åndelige horisont udvidede sig mest.

Udenfor skolen var det især teatret, som fangede interessen. Det var fortrinsvis forestillingerne søndag eftermiddag, som benyttedes, fordi toggangen her passede bedst. Dog skete det, at en forestilling trak lidt for længe ud, men det var helt umuligt at løsrive sig fra de sidste minutters spænding – så hellere 3–4 timers ventetid bagefter til det sene aftentog uden anden aftensmad end et par stykker wienerbrød. Ved en sådan lejlighed var der al mulig adgang til at lære Århus nærmere at kende, og jeg vandrede også gade op og gade ned; men mine tanker tumlede med det, jeg havde set i teatret, og byen blev kun tilfældige kulisser for min fantasibilleder.

Nogle år efter skoletidens afslutning kom jeg til at gruble over, hvori et tog-barns tilværelse og skæbne adskilte sig fra andre børns. Jeg kom til det resultat, at forskellen måtte ligge deri, at tog-barnet ligesom ikke havde hjemme nogen steder: kammeraterne på landet mistede han kontakten med, da skolegangen i Århus begyndte; kammeraterne i toget var – ja netop kammerater i toget, men ingen andre steder, og kammeraterne i skolen havde han ingen kontakt med uden for skolen.

Med andre ord: han måtte blive rodløs.

Det ville jeg engang skrive en roman om; den skulle hedde »Rodløs«, og jeg fik også skrevet de første kapitler. Men så udsendte Niels Jepsen en roman med samme titel, og derefter mistede jeg lysten til at fortsætte – måske også fordi jeg ikke længer følte mig rodløs.

Bortset fra et kort afsnit af romanen, der blev trykt i et julehæfte »Jydsk Jul«, som Marinus Børup og jeg udgav i 1921, gik resten i papirkurven.

Og det var i grunden ikke så galt, som der står i digtet om konen med æggene.

En barndom i fattiggården

Jeg har haft den lykke at vokse op i de samme omgivelser i 18 år, i en stor institution her i Århus, hvor der var en dejlig have, som kaldte på fantasien i en drengs leg, og hvor mange mennesker af vidt forskellig karakter færdedes. Det var fattiggården i Vester Allé, hvor min fader var inspektør, og hvor mine søskende og jeg havde vor barndom mellem mennesker, der af alle mulige grunde var slået ud af livet. Jeg blev tidligt stillet ansigt til ansigt med livets hårdhed, omgikkes dagligt de mennesker, som frivilligt eller ufrivilligt havde sagt verden farvel, og blev vidne til den dybeste menneskelige fornedrelse. Som 14-årig dreng skar jeg en hængt mand ned, fordi jeg var den første, der så ham. Dengang kom der mennesker af alle kategorier på fattiggården, drankere, sindssyge og åndssvage, folk som slet ikke hørte hjemme der.

Der er ingen tvivl om, at de indtryk, jeg dengang fik, siden har fået betydning for mig i mit arbejde. Men i barnets bevidsthed blev de kun registreret – først senere, i en modnere alder, blev de taget frem til overvejelse og bedømmelse.

Jeg var som andre drenge med lyst til fest og sjov. Vi byggede fæstninger i træerne i den store have bag fattiggården, og undertiden tilkaldte jeg kammeraterne fra Katedralskolen, så vi kunne gå til angreb på børnene fra kasernen, der jo var nabo.

Der var som regel omkring 150 mennesker optaget på fattiggården, og min far havde som inspektør kun en opsynsmand og en forvalter som medhjælp foruden en diakonisse på sygeafdelingen, hvor de fattige kom, når det bar mod det sidste.

Det er besynderligt at tænke tilbage på fattiglemmernes mærkelige arbejder. De blev sat til at pille kaffebønner, der kom i hele bær og måtte tages ud af dem; de pillede rosiner, som – ikke videre hygiejnisk – kom direkte ud i den frie handel, og de lavede ligkister med løvefødder og gesvejsninger, savede brænde og slog sten sommer og vinter.

Alt det vadede jeg rundt i – spillede 66 med fattiglemmerne og violin med en af dem, der havde talent i den retning. De fyldte sig med billig

Vester Allé med fattiggården ca. 1890.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

brændevin, der blev smuglet ind, og man kan tænke sig, hvordan der så ud en søndag, når drukne mennesker var i vildt slagsmål, mens andre fik hysteriske anfald eller vred sig i krampe. Jeg fulgte på nærmeste hold, hvordan folk blev bragt ind, næsten grå af lus, der sad så tæt, at tøjet måtte klippes af de ulykkelige mennesker, og var vidne til at andre lå bevidstløse i dagevis af delirium, samtidig med at rene idioter i storhedsvanvid vandrede rundt smykkede med spraglede papirsordener.

Lyder det underligt, når jeg siger, at det alligevel var et spændende liv for en dreng. Her foregik noget hver dag.

Styrelsen af byens fattigvæsen holdt møder på fattiggården. Det var primitivt det hele, men strængt gik det til, når udvalget højtideligt delte 2 kroner ud sammen med rugbrød til de triste skarer, der mødte op for at få en hårdt tiltrængt hjælp. Og alt det havde jeg lejlighed til at følge, samtidig med at jeg kunne herske over en kæmpestor have, hvor jeg

Fra gården bag arbejdsanstalten ca. 1914, dengang kaldt fattiggården senere forsørgelsesanstalten.

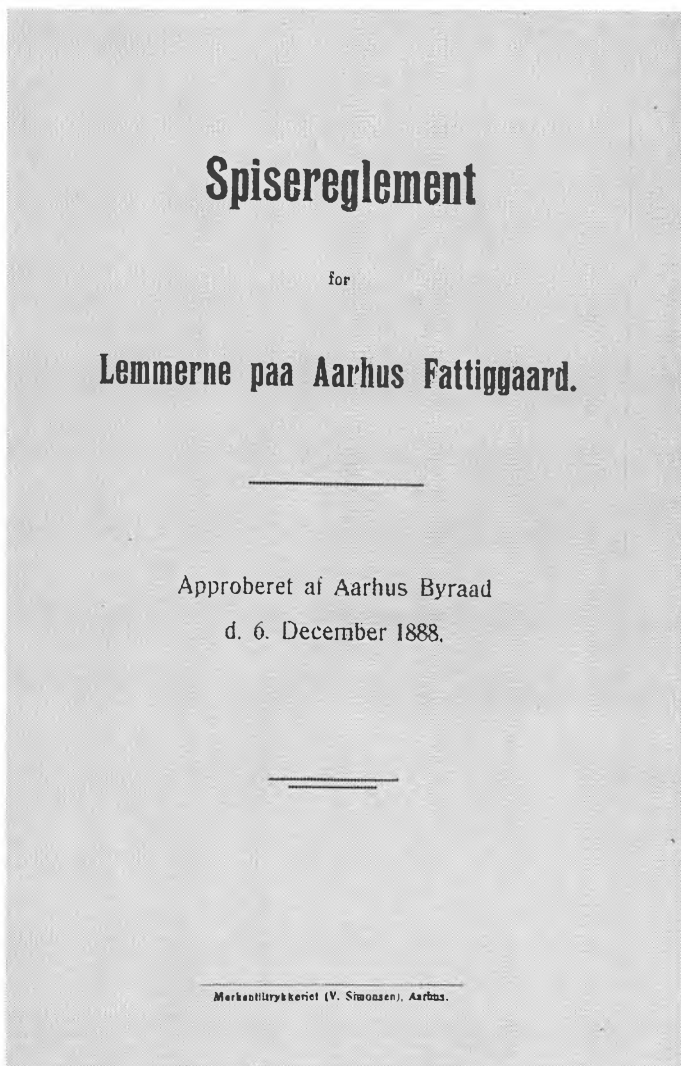
Efter foto tilhørende socialkontoret i Århus.

kunne lege med begejstring og have al slags værktøj til min rådighed fra værkstederne.

Jo ældre man bliver, jo bedre kan man se, hvor indholdsrige disse barneår var; og de gav mig et tydeligt indtryk af, hvilken dødsfjende alkohol kan være for mange mennesker. Her så jeg adskillige tidligere gode Århus-borgere, der nu gik rundt som fattiglemmer, slået ud af drik, og det gjorde sit til, at jeg blev afholdsmand hele min studentertid igennem.

Mit hjem var strængt embedsmandsmæssigt med påpasselighed over for hver øre, der blev givet ud. Det var en forbrydelse at give unødvendige penge ud, og det var f. eks. en nådessag at komme i teatret: helt op i min gymnasisttid havde jeg 25 øre i lommepenge om ugen.

Far var ordensmenneske. Hans arbejde var overvældende, og han sled sig bogstavelig op, så han måtte tage sin afsked, da han var 59 år. Men musikken spillede en stor rolle i vort hjem, og jeg spillede selv lidt violin og har siden haft megen glæde af god musik. Det var min moders ligesom mere lette sind, der gav mig dette indslag i tilværelsen.

Efter eksemplar i socialvæsenets arkiv.

Det grelleste billede af modsætningerne i fattiggården, denne blanding af tragedie og barok, makaber komik, var især tydelig juleaften. Denne brogede skare af gamle, blinde, døve, lamme, hysterikere, psykopater, åndssvage, idioter og meget andet skulle altså have julefest, som vi andre, og hvorfor skulle de ikke det?

Det fik de da også under de forhold, som nu engang var givne. De

Almindelig Kost:

for 1ste, 2den og 3die Afdeling.

- Søndag:** Suppe paa tørst Oxekjød; dertil bruges:
175 gr. Oxekjød,
400 gr. Kartoffer,
Gulerodder, Suppearter og Hvidkaal eller Riis.
- Mandag:** Ærtesuppe paa salt Kjød; dertil bruges:
150 gr. saltet Kjød eller 100 gr. Flæsk,
175 gr. Ærter,
Log og Salt.
- Tirsdag:** Kjørnemælksvælling og Frikadeller eller Løbsous; dertil bruges:
1 l Kjørnemælk,
85 gr. Byggryn,
125 gr. Oxekjød eller 70 gr. Kjødfars,
400 gr. Kartoffer,
Meal.
Istedetfor Kjørnemælksvælling kan gives Mælk med Tvebakker.
- Onsdag:** Kaal paa salt Kjød; dertil bruges:
150 gr. saltet Kjød eller 100 gr. Flæsk,
200 gr. Kartoffer,
85 gr. Byggryn,
Log og Salt,
Gron- og Hvidkaal.
- Torsdag:** Vælling og Flæsk; dertil bruges:
85 gr. Byggryn,
1 l skummet Mælk,
100 gr. kogt Flæsk,
Istedetfor Flæsk kan gives Æggekage, hvortil bruges:
1 Æg,
40 gr. røget Flæsk,
Meal.
- Fredag:** Ærtesuppe paa salt Kjød — som Mandag
- Lurdag:** Øllebrød og saltet eller tør Fisk; dertil bruges:
1 l Øl,
Brod og Sukker efter Behov,
1 Stk. Spægesild eller en Portion, 150 gr. kogt Tørfisk med Sennep.
- 1 Portion Søhemad beregnes til 1 l.

Desuden faar ethvert Lem daglig.

Om Morgen: $\frac{1}{4}$ l kogt. skummet Mælk.

Om Aften: $\frac{1}{2}$ l Øl.

Det fornødne Rugbrød

1ste Afdeling: 30 gr. Smør eller Margarine daglig.

2den og 3die Afdeling: 30 gr. Margarine eller Fedt daglig,

samt 40 gr. Ost daglig.

Ost gives dog som Regel ikke for 3 Uger efter Indlæggelsen.

fik i hvert fald bjerge af flæskesteg – eller kalvesteg, hvis de bedre kunne lide det – og der var også risengrød, bogstavelig talt i pottevis, og der var alle slags søde sager, godter; så den side af sagen var i og for sig nogenlunde i orden. Gaverne tog man det derimod ikke så nøje med, det var ærlig talt noget skralt noget, man delte ud. Der blev bl. a. givet brokbind og briller, uanset om de arme mennesker havde brug for sligt reserve-

udstyr. Men der skulle spares, og mange gaver stammede fra »ædle« givere, som på den måde skaffede sig af med et ukurant varelager.

Det hele foregik i »bedesalen«, et meget prangende navn til et usselt lille rum, hvor altså op imod 150 mennesker var – ikke forsamlede, men stuede sammen under livligt skænderi, der undertiden gik over til håndgribeligheder, medens varmen steg til tropiske højder, og de underligste blandingslugte efterhånden fyldte rummet. Og så sad vi alle og var mere end spændte på, hvad der ville ske, hvis der gik ild i juletræet – også fordi vi alle vidste, at håndsprøjten, der hvert år højtideligt blev båret over i »salen«, overhovedet ikke kunne sprøjte.

Præsten – igennem tiderne Zahrtmann, Rützou, Seidelin og Schepe-lern – holdt en såre bevæget og indtrængende tale – det må ikke have været let – og talen blev afløst af julesalmerne, sunget af et kor, der omfattede alle mulige tonearter med hver sin takt. Lærer Andersen med et pragtfuldt skæg var forsanger, alt imens et gammelt harmonium med mærkelige falske toner – det var købt brugt og billigt – søgte at angive vejen og målet i denne sangens og tonernes forvirrede verden.

Juletræet var enormt af størrelse set med barndommens øjne. I virkeligheden var det meget beskedent, og så var det pyntet med hele galleriet af engle og hjerter, de samme fra år til år. Så var der lys, der uafsladelig dryppede, men som alligevel forekom én langt smukkere og syntes at brænde langt klarere end lysene hos inspektøren ovenpå.

Fignerne og dadlerne, der var af billigste sort fra Illum i Ryesgade, havde en ganske uovertruffen smag; det stammede vistnok fra, hvad vi aldrig glemte at fortælle, at de var stampede sammen i kasserne af negerfødder. Stjernen i toppen af træet var et hjemmelavet pragtværk, som efter hvad der blev sagt havde været i brug siden fattiggårdens indvielse i halvfjerdserne; den eneste årlige kommunale udgift i den anledning var 10 øre til en tube fiskelim, og så kunne limen endda bruges til mange andre kommunale formål.

Jo, inspektøren tillod ingen, absolut ingen økonomiske overdrivelser. Han var hvert år i tvivl om, hvorvidt det kunne tillades inspektørbørnene at få et æble og en appelsin af den kommunale julebeholdning. Hvad kunne aviserne ikke skrive om dette (figerne og dadlerne »huggede« vi). Det kan vel også her nævnes, at det måtte gå til udvalgsbehandling (Harald Jensen, skomager Olesen og Magnus Nielsen), hvorvidt der kunne bevilges juleorganisten 2 kr. i honorar.

Men der var også andre steder på gården, hvor julen måtte fejres, nemlig på sygestuerne, og jeg havde allerede dengang ondt af præsten, der i fuldt ornat måtte styrte rundt fra det ene juletræ til det andet. Og så lå disse gamle mennesker, som jeg kendte så godt, og så julestadsen drage forbi, dvs. de fleste kunne vist hverken se eller fatte mere. De lå jo kun og ventede på, at det nu endelig kunne være slut. Og vi børn blev så underlige til mode, underlige og højtidelige, når en gammel famlende og rystende hånd blev rakt ud imod os for ligesom at vise, at vi var jo da gamle bekendte . . .

Juleaften var en travlhedens aften i fattiggårdens store kælder køkken; dette køkken, hvor der altid var rent sand på gulvet, og hvor der af letforståelige grunde var svære jernstænger for vinduerne. To »leminder«, der udgjorde en særlig medhjælp, passede hele tiden de vældige gruekedler, som skulle fodres op med store stykker stenkul, og alle steder kogte og dampede det, fra risengrøden og kartoflerne og fra de store kobberkedler, hvor kaffen blev kogt. Og der var vand, og der var os – også fra petroleumslamperne, for anden belysning var der ikke nogetsteds på »gården«; og der var et spektakel og en klapren med træsko; det var midt i træskotidsalderen.

De store stege blev dog ikke stegt her; de gik til bageren i overensstemmelse med den gamle sang, hvorefter de i skumringen blev hentet af en særlig betroet »alumne«, der flot kørte ud med vor fineste trækvogn, hvorpå med store bogstaver var påmalet »Aarhus Fattiggaard«, så kunne enhver da se, hvor han kom fra.

Det var virkelig spændende for os, hvordan det gik med denne mand, for brændevin var jo såre billig, og julestemning kunne vises på så mange måder. Og så var der det, at enhver af os havde oplevet at se – ganske vist ikke en juleaften – manden med trækvognen komme hjem liggende døddrukken i vognen, der blev skubbet af en velmenende borger eller af en betjent.

Men maden blev da færdig, og så blev der – ikke spist, men skovlet ind uden hævninger af nogen art på næsten oldnordisk vis, dog uden mjød, men med Ceres hvidtøl nr. 3 eller hvad det var for en drik – den smagte mærkeligt. Det var ikke én men mange gange, de store blikskåle og blikkrus blev fyldt, for i dag var det ikke det så hyppigt serverede saltmad fra salttønderne, og der kunne jo også godt gemmes lidt hen til de andre juledage.

I denne kæmpespisning deltog alle, også de, der bestemt nægtede at

have noget med juletræ at gøre, og som imens havde vandret rastløse frem og tilbage i den bælgmørke baggård, fordi de var optaget af deres egne tanker og minder. Julen er jo ikke altid lige let i den retning.

Men allerede ved 9-10 tiden, mens man uden for murene var midt i julefesten, var der på dette sted husro og stilhed, denne underlige jule-natsstilhed, der her, også på en dreng, kunne virke gribende og næsten forstemmende, velsagtens fordi så mange mærkelige menneskeskæbner var begravet i stilheden og virkede som en dystertale om menneskelivets store modsætninger.

Hakon Wied

Fra plysbetrækkets og viftepalmernes tid

Min første oplevelse er knyttet til Frichs Fabrikker, idet jeg gav mit første vræl kl. 6 om morgenen den 31. maj 1890 samtidig med, at fabriksfløjten lød gennem vinduerne på første sal i det hus, hvor nu Rahrs tekniske Forretning har udstilling i stueetagen, og hvor dengang bogholder Pfefferkorn ordnede hele kontorarbejdet for fabrikken sammen med min far og hans elskelige kompagnon Hilmar Vestesen – og endda uden hjælp af telefon og skrivemaskiner.

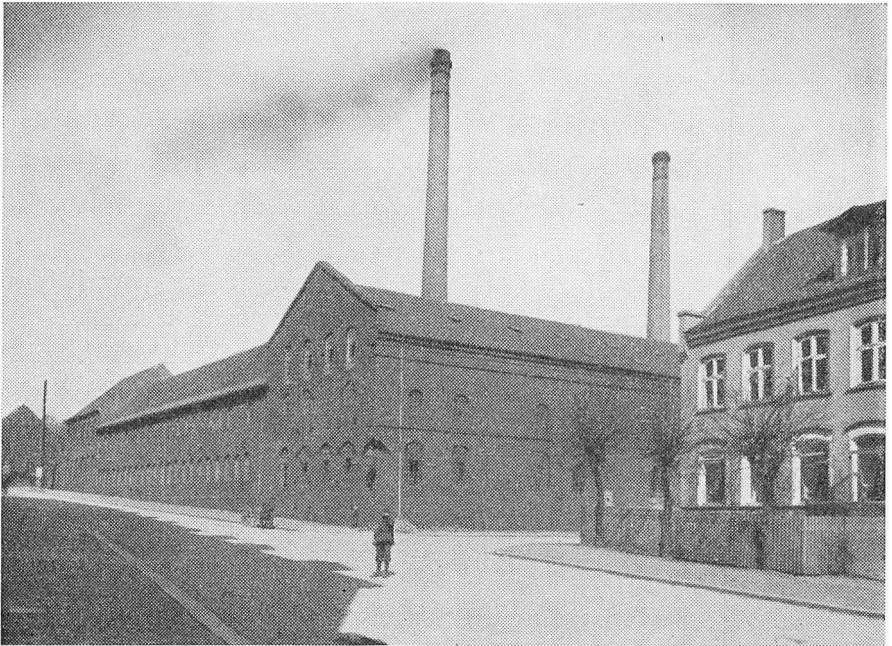
Huset mangler stadig en navneplade: »her fødtes osv.«; men det kan jo komme.

Fabrikken, der blev opført, da Sønder Allé var den sydligste udkant af Århus, (se engang igen på det morsomme kort over byen i det første bind af »Barn i Århus«) bredte sig på begge sider af Søndergade mellem Amaliegade og Asylvej. Det var en oplevelse på en mørk vintermorgen at se støberiskorstenen spy røg og gnister. Men naturligvis måtte den flytte, den gamle fabrik, ud til friere omgivelser i Åbyhøj, og på pladsen ligger nu Hotel Regina og høje beboelsesejendomme.

Hjemmet flyttede kort efter til Frederiksgade og senere til hjørneejendommen Guldsmedgade 15, hvor nu »Fona« har forretning. På de tre andre hjørner af gadekrydset lå dengang lave enetages huse, og i et af dem, hvor nu tomten efter Guldsmedgadekonsortiet ligger, fandtes Århus' første primitive biograf.

I Guldsmedgade 15, der ejedes af arkitekt Kühnell, boede også min mors broder, læge A. H. Winge, hvis søn, læge Torben Winge, nu har sit hjem her. Det var naturligt, at disse to hjem, mine forældres og læge Winges, med en børneflokk på ialt 10 børn, følte sig stærkt knyttet til hinanden, så meget mere som begge samtidig i året 1900 flyttede ud til Skåde Bakker som de første i den efterhånden store villakoloni.

Hjemmene var efter nutidens målestok store: dagligstue, kabinet, herreværelse og spisestue samt soveværelser m. m., og da det var let at skaffe hushjælp, var der megen selskabelighed, og det var altid middagselskaber

Hjørnet af Sønder Allé og Amaliegade med Frichs fabrikker, ca. 1900.

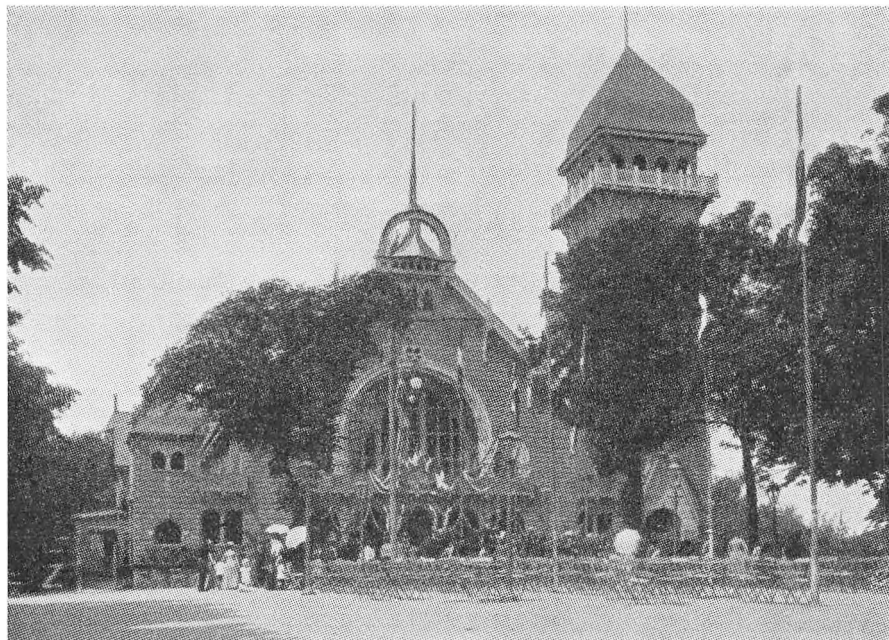
Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

med 4 eller 5 retter. Der blev kun serveret rødvin, måske et glas madeira (husk på at en god flaske rødvin kostede dengang under 1 kr.). Whisky kom først til Danmark omkring 1907, såvidt jeg mindes, og cocktails langt senere.

Mine søskende og jeg – vi var 6 børn – fik lov at komme ind til desserten efter en grundig gennemgang af ører og negle. Jeg husker, at den yngste af os ved en særlig munter lejlighed blev båret ind til bordet i en suppeterrin.

Blandt mine forældres jævnaldrende venner kan jeg nævne overlæge Zahlmann, grosserer Matzen, stiftsprovst Lindhardt, konsul Ollendorff, fabrikant Vestesen, borgmester Drechsel, politimester Goll og grosserer Hammerich. Naturligvis er de nu alle borte med undtagelse af fru Ellen Hammerich der i en høj alder glæder sin store familie og mange gode venner ved et uopslideligt helbred.

Stuerne kom vi børn kun i med særlig tilladelse; spisestuen var legeværelset, og her læste vi senere lektier.

Pavillonen i Vennelyst, opført 1898 af arkitekt Thorvald Jørgensen, som senere gav tegning til Christiansborg slot. Pavillonen brændte i 1908.

Efter foto i Århus folkebibliotekets lokalhistoriske samling.

Det var plysbetrækkets og viftepalmerens tid og samtidig overgangen fra petroleum gennem gasbelysning til elektricitet. Tiden var rig på tekniske nyheder, men der var ikke den voldsomhed i udviklingen som nu.

På spadsereturene var der altid en barnevogn i drift med en eller to i vognen og os andre fordelt på begge sider. Turen gik enten til »Vennelyst« eller »bag om byen« ad torvene og Søndergade, forbi den gamle kirkegård, hvor nu rådhuset ligger, ned af Fattiggårdsbakken (Vesterallé) og hjem ad Nørreallé, der dengang virkelig var en allé med høje træer og dybe rendestene på begge sider.

Kosten var enkel: suppe og steg om søndagen – aldrig flæskesteg, for der kunne være trikiner – og resten af stegen camoufleret de første fire dage af ugen sammen med grød og den slags, fisk om fredagen og øllebrød og pandekager om lørdagen. Vitaminer tildeltes i form af levertran af den gode gammeldags.

Om søndagen var vi ofte på besøg hos min mors forældre, prokurator Wings i Fredensgade, hvor nu Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening

har kontorer. Her stod menuen altid på sødsuppe og kalvesteg, og vi børn måtte få alle de portioner, vi kunne orke.

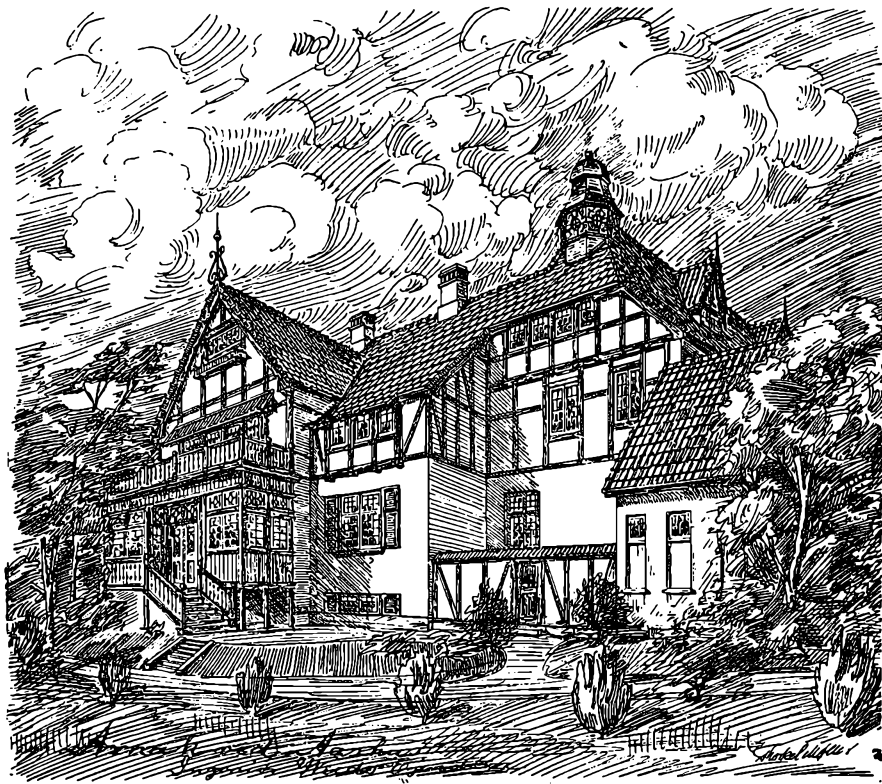
I sommermånederne flyttede vi ud til dejlige frie omgivelser i et lille fiskerhus ved Arnakke på Mols. Min fars forældre kom ofte i besøg på nabogården, Havmøllegården, der ejedes af min onkel Jens Frederik Wied. En sommer kom min onkel, forfatteren Gustav Wied på besøg for at præsentere sin unge forlovede, skuespillerinden Anna Larssen for sine forældre. Besøget blev også benyttet til strandbad; men da Anna Larssen så sin nyforlovede i tværstribet badedragt og tynde ben, blev hun så forskrækket, at hun slog op med ham til skiftedag.

Livets alvor begyndte i femårsalderen, med at jeg blev sendt i børnehave sammen med min ældste søster hos frøken Pätges på Fredenstov, og et år senere kom jeg i Albecks skole på Guldsmedgade, hvor nu Folkemusikskolen har til huse. Palle Morten Albeck honorerede en fødselsdag med 10 øre, og en dag må jeg have været i pengeforlegenhed, for jeg erhvervede mig på denne måde en ureglementeret 10-øre, som imidlertid må have tynget min samvittighed. Da jeg kom hjem fra skole, gik jeg til bekendelse og måtte så vandre den tunge gang med 10-øren ud til Albecks hus på Kirkegårdsvej.

Skolen var god og havde dygtige lærere. Mærkeligt nok begyndte vi med franskundervisning i 3. klasse, med tysk året efter, hvorimod det lykkedes mig at komme igennem til studentereksamen uden at have haft en time engelsk.

Jeg forlod Albecks skole som nr. 1 i klassen til stor forbavselse for mine forældre og mig selv. Men det var dejligt senere i livet med god samvittighed at kunne prale med det over for min søn John. Nå, denne udsatte post blev jeg hurtigt pillet ned fra, da jeg kom i latinskolen, som vi dengang kaldte Århus Katedralskole.

Skolen bestod dengang kun af den hvide bygning ud mod domkirken uden de senere udbyggede, lidet forskønnende gymnastiksale. Der er et smukt billede af skolen i første bind af »Barn i Århus«. Hvor nu den røde skolebygning er opført, lå dengang den gamle gymnastiksal, og for enden af skolegården fandtes en lille toetages bygning, der rummede lokaler til fysik og naturhistorie med en samling, hvis fornemste klenodie var en udstoppet struds; dens fjerpragt var dog af møl og souvenirhungrende elever reduceret til et minimum. Her regerede overlærer Mylord, hvis elskværdighed ikke altid blev påskønnet.

Fabrikant J. Wieds ejendom »Amak« i Skåde Bakker, som nu tilhører konsul Ludvig Wohlert.

Efter tegning i privateje af Thorkel Møller.

Dahlenborg var rektor i mit første skoleår, en fin gammel hvidskægget herre. Da jeg engang skulle stille hos ham med en anmærkning for glem-somhed, tiltalte han mig med et lunt smil på latin med ordene: de lærde er distræt.

Første skoledag indledtes med buksevand. I et hjørne af skolegården ud mod Skolegyden stod dengang en vandpumpe. Traditionen krævede, at en af de nye elever skulle døbes. Han blev med hovedet nedad holdt under pumpen, og jeg blev den foretrukne; men da vandet jo løb ud ved halsen, skete der på en varm sommerdag ingen skade derved.

At skolen havde petroleumslamper og kakkellovne, var jo naturligt. Ligeledes at opsætsigheder mod de gældende regler prompte afgjordes med lussinger. Derimod vakte det vild diskussion blandt eleverne, da pigerne

Familiebillede fra »Arnak« i 1910.

Yderst til højre ses i profil fabrikant J. Wied, til venstre fru Wied (med mørkt slips). Det gamle par i midten er fabrikant Wieds forældre, proprietær C. A. Wied og hustru. Længst til venstre i mellemste række erindringsnes forfatter, civilingeniør Hakon Wied, bagved ham søsteren Kirsten Wied, gift med civilingeniør A. C. Niepoort.

Efter foto i privateje.

fik adgang til skolen. Det kan vel have været omkring 1902. En af mine klassekammerater, Carl Krebs, en fætter til professor Carl Krebs, holdt i den anledning i skoleforeningen »Heimdal« et ophidsende foredrag om »Hunnernes indvandring i Latinskolen«.

At pigerne i skolen bidrog til at mildne tonen, og at de både i skolen og senere blev de bedste kammerater, er det vel overflødigt at bemærke. Samme Carl Krebs, bl. a. kendt for sin ekspedition til Mongoliet, boede iøvrigt et år i mit barndomshjem, da hans far, der som kaptajn havde været forstander for Århus tekniske Skole, blev forflyttet til København.

Efter Dahlenborg ledede Jacobæus skolen, og da han døde, var overlærer Engell en tid konstitueret som rektor; men i mit sidste skoleår var Vaupell skolens leder.

Af lærere, som jeg mindes med glæde og taknemlighed, skal jeg nævne matematiklæreren, overlærer Christensen, en eminent dygtighed, Mathias Møller (lille blå blomst med to støvdragere) og naturligvis Olaf Han-

sen, samt endelig Otto Larsen, som mine kammerater og jeg stadig har den glæde at kunne være sammen med, når vi med passende mellemrum holder møde.

Om Olaf Hansen kan jeg fortælle, at han, kort før min klasse ved en frokost på »Varna« sammen med ham, Mathias Møller og Lorentzen fejrede 25 års studenterjubilæum, havde fået ridderkorset. Klassens duks holdt her en tale for lærerne og opfriskede herunder et af Olaf Hansens yndlingscitater: »ordener hænger man på idioter osv.« Olaf Hansen tog det med et smil.

Og hermed er jeg vist ved at overskride den aldersgrænse, som Byhistorisk Udvalg har foreskrevet.

Gudrun Wohlert

Barn på »Elvirasminde«

Dagens lys så jeg i Rømerhus, det nuværende Hafniahus. Meget kan jeg ikke huske derfra, men en ting står dog stadig klart i erindringen: at ovre på den anden side af gaden, hvor der nu er skræderi, boede en meget fin konditor, som hed Richardt, og at det altid var rart at blive sendt derover, for så vankede der gerne et stykke fint konfekt.

Far begyndte i Skolegade 17 efter at have lært handelen hos købmand Østergård i Hørning, hvor han iøvrigt traf mor. De blev gift meget unge og startede så den lille virksomhed i Skolegade; den bestod blandt andet i at koge bolcher. Far cyklede selv rundt på landet og solgte dem til købmændene. Mors bidrag var at koge soya i en gruekedel; det var jo billigt at fremstille. Ellers var der kun en enkelt mand til hjælp ved arbejdet.

Både mor og far kom fra meget små hjem, så de personlige fornødenheder var ikke store; man var ikke vant til at stille fordringer, og forretningen gik derfor meget godt, om end under beskedne former i begyndelsen. Men far var en meget energisk og dygtig mand, og i kraft af hans utrættelige flid blev det i løbet af få år muligt at købe et kolonialfirma og chokoladefabrikken »Elvirasminde«. Vi boede endnu en kort tid i Rømerhus, men flyttede så hen til fabrikken, Klostergade 34. Fra da af gik det stærkt fremad.

Min broder og jeg voksede bogstavelig talt op sammen med »Elvirasminde«, og det var et sandt eldorado for et par børn at færdes her. Ikke fordi vi havde lov til at komme og gå mellem de fristende, søde sager, for på det område var der ikke frit spil. Vi fik en plade chokolade med i skolen en gang om ugen, og ønskede vi ellers noget, måtte vi spørge derom, og fik vi lov til lidt ekstra slik, måtte vi pænt møde med en rekvisition. Det skulle gå ordentligt til. Nå, jeg må indrømme, at det skete, naturen gik over optugtelsen, og at jeg engang imellem fik et stykke chokolade udenom reglerne, men det var noget, som absolut hørte til sjældenhederne.

Vi elskede at komme med i arbejdet på fabrikken, hvor konfekten dengang blev lavet ved håndkraft. Det var altid spændende at få lov til at dyppe konfektstykkerne i den varme chokolade. En egen stemning herskede der de sidste tre søndage før jul, da der arbejdedes på lageret med

St. Clemensbro, set mod domkirken omkring århundredskiftet. Bygningen til venstre er Rømerhus, nuværende Hafniahus.

Efter foto i Århus folkebibliotekers lokalhistoriske samling.

at pakke og forsende de sidste juleordrer. Vi var med til at pakke og mente, vi havde gjort et kæmpearbejde, samtidig med at vi morede os dejligt. Som en ekstra festforestilling kom dertil, at lagerpersonalet på disse dage blev samlet i vor spisestue, hvor de holdvis blev trakteret med chokolade og julekage. Vi havde det altid morsomt med personalet, der var lige så interesseret i arbejdet som far, og i et glimrende kammeratskab blev der sat alt ind på at få så mange læs af sted som muligt, så chefen kunne blive glad og tilfreds.

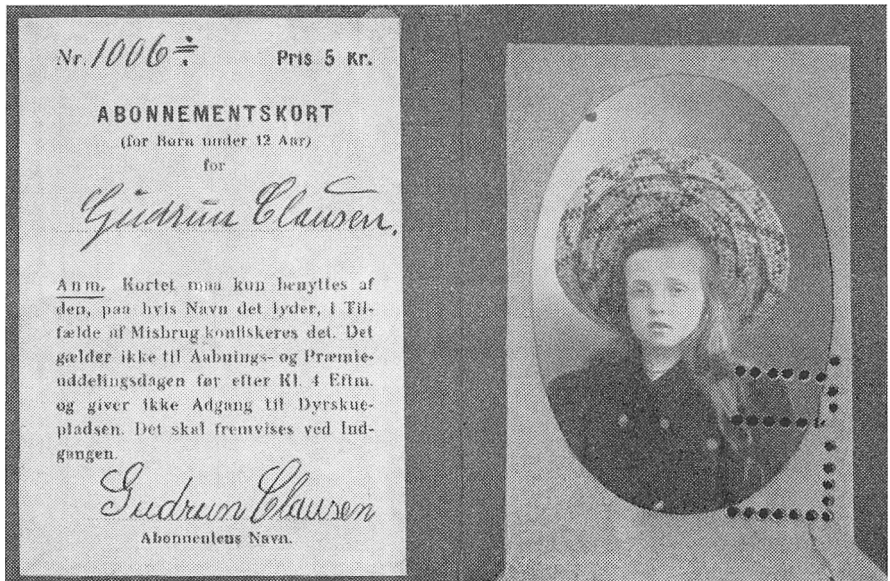
Far forlangte meget af sine medarbejdere, men dog mest af sig selv. Forskellen på dengang og nu illustreres ved følgende eksempel: når de rejsende kom hjem lørdag eftermiddag eller aften, skulle de sidste ordrer skrives rene; for søndag formiddag skulle de herrer ind til far og gennemgå både godt og ondt. Det var sikkert ikke altid lige behageligt, for far var jo streng. Det værste var, at klokken godt kunne blive både 1 og 2. Noget sådant kunne jo ikke tænkes i dag.

Det gik nu rask fremad; der blev bygget og købt ejendomme til. Bedst husker jeg, da far købte Handels- og kontoristforeningen, og der her blev indrettet kontorer i dansesalen, hvor vi havde lært at danse, og hvor der tidligere blev holdt nogle pragtfulde juleballer.

Far mente nu, at vi kunne tillade os at ligge på landet om sommeren, og lejede i 1905 Tousgård, en herlig gård, der ligger mellem Hasle og Brabrand. Det var en vidunderlig oplevelse for os alle. Vi anskaffede en ponyvogn med en stædig lille hest, som skulle køre os frem og tilbage i skole. Køretøjet blev så opstaldet i Højskolehjemmet, og vi tog videre med sporgvognen til Marselisborg kostskole. Det var en meget lang og besværlig skolevej.

Ved Tousgård var der en pragtfuld have foruden en enorm køkkenhave, som efter mors mening skulle udnyttes, og jeg blev sat til at plukke stikkelsbær; som belønning fik jeg 2 øre for en pot. En dag, jeg sled i det, husker jeg, at jeg så et mægtigt flammehav i det fjerne, og det blev opklaret, at det var Marselisborggården, som brændte. Jeg mente da, at det var unødvendigt at læse lektier den dag, men mor var af en anden mening.

Når vi var på Tousgård, fik vi hver dag bragt aftenavisen ud. Det

Fru Gudrun Wohlerts partoutkort til landsudstillingen 1909.

var den yngste lærling, som havde det job, og jeg husker, at det var Viggo Qvistgård-Petersen, som senere blev direktør for et stort engelsk firma i Vestafrika. Nu er han død.

Et af de følgende år lejede vi et hus i Risskov helt ude ved badehotellet. Dengang var der ikke mange villaer derude; vi havde det frit og nød vand og strand, og vi blev ved med at vende tilbage sommer efter sommer, indtil far byggede helårshus. Far og jeg startede kl. 7 og cyklede til Klostergade ad den pragtfulde cykelsti langs havet; vi trodsede storm og regn, og jeg tror, vi begge havde godt af det. Min cykel blev stående i Klostergade, hvorfra jeg tog med sporvognen til skolen.

Fra Risskov husker jeg nogle af fotograf Hermansens filmsoptagelser. Han var en lille pudsig mand, der for rundt med et kamera. Det hele var meget primitivt. Der blev blandt andet optaget nogle scener af »Valdemar Sejr«, indholdet husker jeg ikke mere, men Aage Fønss var Valdemar Sejr og så pragtfuld ud, da han steg i land, tiljuble af et taknemligt publikum. Vi børn var meget stolte over, at det var vor båd, der blev brugt, efter at den først var blevet smykket med maleriske papskjolde m. v. En anden film »Den fortabte Datter« blev optaget i vor have med fru Maja Bjerre-Lind og Philip Bech, som dengang var store navne på Århus Teater. Filmen blev forresten forbudt.

En skikkelse på stranden i Risskov var grosserer Søren Justesen, som altid var venlig mod os børn. Han spillede en stor rolle i Århus i de år, men var aldrig for stor til at give sig af med os.

En af de store Risskov begivenheder var den første flyvemaskine, som kom til Århus i forbindelse med landsudstillingen i 1909. Den fløj først på Skejby mark, og derefter skulle den starte på Egå Fed for at flyve til Mols. Det var spændende at følge forberedelserne; men flyvningen blev ikke til noget, for en dag blæste det for meget og en anden vist for lidt. Det var franskmanden Delagrance, som var kommen herop for at vise sin kunst; han fløj også flere gange på Skejby mark, små ture på ganske få minutter, men dengang meget imponerende. Molsturen blev derimod aldrig til noget.

Vi havde en herlig skoletid i Marselisborg skole, som dengang var kostskole. Skolen lå frit og sundt midt i skov og have, og selve undervisningen var kendt for at være meget frisindet. Men vi havde alligevel megen respekt for den elskelige bestyrer Gudme. Han var en yderst forstående lærer, men kunne også give »rabat«, når det tiltrængtes. »Ra-

Dammen ved Marselisborggården, som den så ud, dengang Marselisborg kostskole blev oprettet.

Efter foto i privateje.

bat« var hans straffemetode, der bestod i, at eleven lagde sin hånd i hans og så fik et rap af en lineal. Det var ikke eftertragtet – jeg ved det af egen erfaring – men der var ikke én elev, som turde tage hånden til sig for at undgå linealen.

Men havde vi det på en måde frit på skolen, så havde vi alligevel respekt, ikke blot for rektor eller bestyreren, som det dengang hed, men også for lærerne i almindelighed, særlig mindes jeg med hengivenhed lektor Gundel, som blandt andet lærte mig, at man aldrig skal være bange for at vedkende sig sine fejl. Det har været mig en god læresætning hele mit liv. Der var nu også mere ærbødighed i os børn dengang. Nutidens børn bruger en anden tone; de er mere kammerater med deres lærere. Hvad der er bedst, kan man så diskutere; men jeg har nu aldrig taget skade af at vide, at der er noget, som hedder pligter, og at de går fremfor alt.

På skolen gik blandt andre Hans Hartvig Seedorff, som skrev sange til de årlige skoleballer. Hans søde Spindevinde fandt han også i skolen. Der var Svend og Jørgen Voeler og flyveren Peter Uffe, billedhuggeren Arnoff Thomsen, øjenlægen Johs. Kjølbye, Kaj, Aage og Viggo Hallager. Og ikke at forglemme Gudmes egne børn, Iver, som er hos Gyldendal,

Marselisborg skoles lærere i 1912.

Stående fra venstre: H. Gudme, frk. S. Ramsing, O. Jensen, P. Fangel, L. Müller, frk. Laage-Petersen og H. Jørgensen. Siddende: Sven Gundel, P. Jørgensen, V. Enkebølle, skolebestyrer Olaf Gudme, frk. Funch-Michelsen, frk. E. Gudme, A. Thorse. Efter foto i privateje.

Peter og Sten samt Margrete og Tove. Jeg havde den glæde at have Iver, Sten og Tove boende nogle dage for et par år siden, og vi opfriskede minderne om vor gode skoletid.

Så gik tiden, og den gik godt. Der var stadig fremgang i Klostergade, og vore kår blev selvfølgelig bedre, men forvænte blev vi aldrig. På sin vis var vore forældre strenge i deres opfattelse af, hvordan vi skulle være i det daglige liv. Men sommetider kneb vi udenom. For eksempel skulle vi spise vor havregrød op om morgenen, men det kneb meget. Så fandt vi på ubemærket at pakke levningerne ind og give dem videre til en stor hund, vi havde i fabrikgården. Den tog med god appetit til sig af maden, og efterhånden overtog den en stadig større andel i vor havregrød. Vi fik spist op, hunden var glad, og sådan set var formålet godt til begge sider; men efterhånden gav den megen grød plus hundens almindelige kost sig udslag i, at den blev så tyk, at den næsten kunne trimle. Det kunne mor ikke begribe, og vi skulle af gode grunde ikke have fortalt noget om, hvad vi vidste om den sag.

Vi lærte også at være påpasselige. Lommepege var ikke noget, som hørte

til dagens orden, men det skete ofte om søndagen, når far var i særlig godt humør, at han gav os lejlighed til at tjene en ekstra skilling, som regel en 10 øre, ved at vi blev sat på hver sin stol overfor ham. Vi skulle så sidde musestille i en halv snes minutter, og klarede vi denne prøve, havde vi penge på lommen. Det var slet ikke så dårlig en træning i selvbeherskelse, har jeg senere opdaget, så det var mere end pengene, vi fik ud af fars lille søndagsspøg.

Måske var det en fejl, at vi havde så få penge mellem hænderne, men vi savnede intet. Kravene til forlystelser var heller ikke så store som i vore dage. Skulle vi i Kosmorama, som dengang lå på hjørnet af Klostergade og Guldsmedgade, var det en fest, men det kostede også 10 øre for børn og 15 for voksne.

Hvor langt pengene dengang rakte, kan jeg fortælle et andet træk om: mor kunne fra vor lejlighed se ned i fars kontor, og mangen gang, når jeg kom fra skole, har mor sagt: »Søs, stik lige ned til Elikofer (en fiskeforretning i Guldsmedgade) og hent 6 humørtorsk til far; han ser så træt ud«. Humørtorsk var østers; de kostede 96 øre for seks stykker. Det var tider.

Ja, jeg kunne blive ved med at fortælle om min lykkelige barndom og det hjem, jeg er vokset op i, men jeg vil slutte med det for os alle ulykkelige år 1914. Vi var alle fire sammen med fars elskelige broder August på ferie i Norge, men måtte hovedkulds rejse hjem, da det trak op til krig. Underligt nok var vi samme sted som kejser Wilhelm, som også fik travlt med at komme hjem.

Det var en svær tid for far, da vi kom hjem; han havde mange varer svømmende, og den dag, de to første dampere blev torpederede, var en sort dag. Men jeg tror, alt andet blev ligegyldigt for far og mor, da jeg i de dage blev ramt af børnelammelse. Alt blev sat til side, og jeg vil aldrig glemme deres selvudslettende indsats for mig.

Netop den sommer gik jeg til konfirmationsforberedelse hos stiftsprovst Lindhardt. Jeg tænker også med stor taknemlighed på hans venlighed mod mig under min sygdom.

Nu er polio jo ikke det samme i dag som dengang, og gudskelov for videnskaben. For mit vedkommende tror jeg, at den største hjælp, da jeg begyndte at komme mig, blev min arv fra far, hans ukuelige vilje og energi, og den er jeg dybt taknemlig for.

BARN I ÅRHUS

Sat og trykt i Aarhus Stiftsbogtrykkerie A/S

Skriften er Baskerville

Papiret er matglattet tryk 7600 fra De forenede Papirfabrikker

Klicheerne er fra Buchtrups Klichefabrik, Morvad A/S

Bogbinderarbejdet er udført af V. Carstens Bogbinderi

Banegaarde :

- 1 Hovedbanegaard E 2
- 2 Hovedbaneg. Godseks. F 3
- 3 Østbanegaard H 3
- 4 Østbaneg. Godseks. H 4
- Hammel Banegaard F 1

Kirker :

- 14 Domkirken G 3
- 15 Frue Kirke G 2
- 16 Sct. Pauls Kirke E 2
- 40 Sct. Johannes Kirke J 3
- 13 Valgmenigheds Kirke G 2
- 18 Romersk-Katolsk Kirke F 2
- 26 Katolsk-Apostolisk Kirke F 2
- 27 Den biskopp. Metodistkirke F 3

Offentlige Kontorer :

- 28 Borgmesterkontor G 3
- 29 Byfogedkontor G 3
- 23 Ting- og Arresthus F 2
- 19 Politistation G 3
- 24 Toldkammerbygning G 3
- 33 Post-, Telegraf- og Statstelef. F 3
- 6 Gas- og Elektricitetsværk E 3
- 21 Slagtehus E 3

Kaserner :

- 9 Artilleri-Kaserne J 1
- 10 Fodfolks-Kaserne H 2
- 11 Rytteri-Kaserne F 2

-
- 37 Aarhus Teater G 3
 - 39 Amtssygehuset E 2
 - 42 Brandstationen H 2
 - 20 De gamles Hjem J 3
 - 32 Det militære Sygehus F 2
 - 30 Epidemihuset H 2
 - 5 Fattiggaarden F 2
 - 8 Jydsk Haveselskabs Have G 1
 - 45 Katedralskolen G 3
 - 17 Kirkegaard, Nordre J 3
 - 12 — , Søndre F 2
 - 31 Kommunehospitalet J 3
 - 7 Klostret (Hospital) G 2
 - 52 Marselisborg Kostskole C 2
 - 25 Museet G 2
 - 51 Sct. Josephs Hospital A 3
 - 36 Statsbiblioteket F 2
 - 37 Teknisk Skole G 2
 - 41 Teknisk Skoles Filial D 1
 - 48 Thors Mølle A 3
 - 34 Vandværket G 1
 - 50 Varna-Pavillonen A 3

